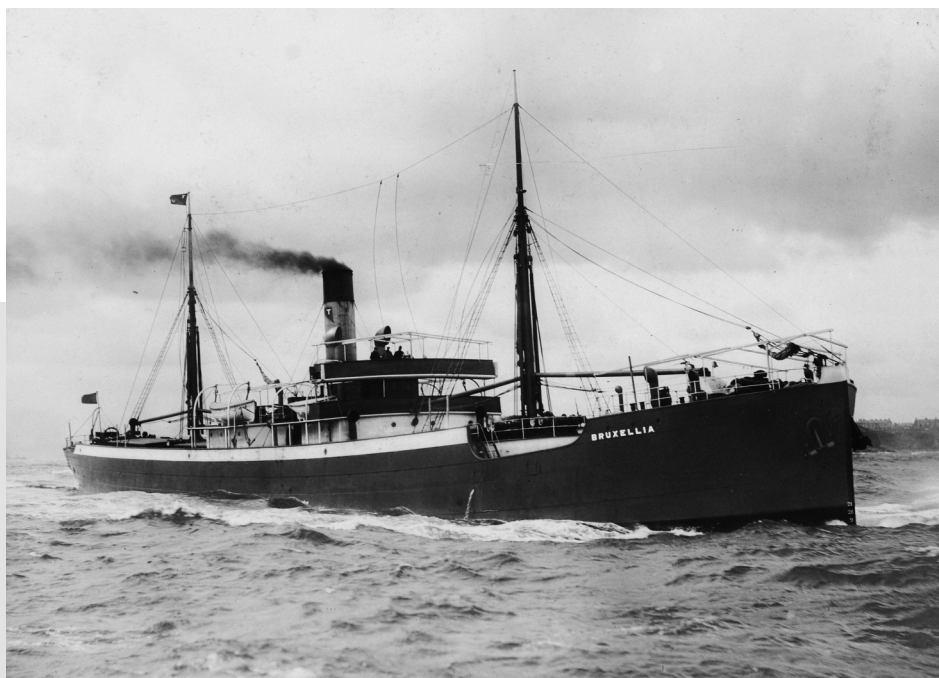

GHENDTSCHÉ.TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en
Historische Kring Gent v.z.w.

44e jaargang - nr. 6

november - december 2015

Afgetekantoor: 9000 Gent 1
Erkenning: P 2A 6154
Afzender: Goudstraat 12 - 9000 Gent
Verschijnt niet in juli en augustus

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

44e jaargang nr. 6

november - december 2015

Inhoud

- Gentse professoren in de rechten en de letteren. Deel 5.
R.C. Van Caenegem. 338
- Inventaire archéologique nr. 405 (1906)
Grotéske snoet uit de Willem De Beersteeg. 343
- Huis De Baerdemaecker, Désiré Fiévéstraat nr. 34.
Daniël Van Ryssel. 345
- Gentse maritieme reders, scheepsmakelaars en scheepsfinanciers
in de negentiende eeuw.
Guido De Latte. 348
- Rokerelsstraat: rode 'kerels' (mantels), dat wel... maar geen kuldere
Luc Devriese, Hans Doesselaere. 363
- Het verdwenen Regnessenstraatje.
Peter Van Keymeulen 376
- Straffe toeren (1820-1824). 387
- Edith Cavell in Gent.
Arthur De Decker. 394
- Een Stropke van de Brugsche Puurte
Gilbert Boerjan. 410
- Een kleurrijke Famielde.
Eric Vermeirsch. 416
- Verschenen. 419
- Steunende Leden. 422
- Inhoud 2015. 426
- Sponsoring renovatie DSMG. 430
- De Graslei voor de restauratie. 432

GENTSE PROFESSOREN IN DE RECHTEN EN DE LETTEREN

R.C. Van Caenegem

Deel 5. In de Letterenfaculteit 1960 – 1992

In dit laatste deeltje verlaten we de Rechtsfaculteit en betreden het zeer verschillende terrein van de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte, die een hoger aantal hoogleraren telde. In het *Liber Memorialis* beslaat de eerstgenoemde 326 en de laatstgenoemde 556 pagina's.

De Faculteitskamer van de Rechten was eerder intiem en we konden er gezellig aan kleine tafeltjes over en weer praten. De vergaderingen geleken op een gezapig onderonsje in een behaaglijke club. In de zeer grote zaal van de Letteren zaten we allemaal aan één ellenlange tafel, zodat wat aan het ene einde werd gezegd, nauwelijks verstaanbaar was aan het andere. Koddige incidenten waren soms het resultaat, zoals wanneer Professor René Derolez kritiek had op 'de apostels van de contestatie' en Professor Leo Apostel aan het andere einde van de tafel boos het woord vroeg 'voor een persoonlijk feit' omdat zijn naam was vernoemd. Men legde hem uit dat dit niet het geval was: Derolez had het alleen over sympathisanten van de studentencontestatie in algemene termen. Toch was de dubbele bodem van zijn kritiek aan niemand ontgaan, want Professor Apostel was wel degelijk een apostel van de contestatie.

De Rechtenfaculteit stond meer in verbinding met het reilen en zeilen in de buitenwereld, want haar hoogleraren waren ook rechters, advocaten, gerechts-experts, burgemeesters, parlementsleden en Ministers. De Letteren was meer introvert, bemand door kamergeleerden en produceerde meer zuiver wetenschappelijk werk. De Rechtsfaculteit was homogeen, want samengesteld uit juristen. Dit was vooral zo nadat de separatisten van Pol en Soc zich van het oude moederhuis hadden afgescheiden om een nieuwe, onafhankelijke Faculteit van Politieke en Sociale Wetenschappen op te richten.

De Letterenfaculteit daarentegen was zeer heterogeen. Er waren filosofen, historici, archeologen, germanisten, romanisten, classici, arabisten, slavisten, pe-

dagogen en musicologen. Er waren ook ideologische extremen: Professor Aloïs Gerlo's vroegere communistische sympathieën waren wel bekend en hij was de eerste rector van de Vrije Universiteit Brussel, maar Professor Edmond Voordeckers doceerde ook aan de Katholieke Universiteit Leuven. Hoewel ik met Antonin Van Elslander de liefde voor de klassieke muziek deelde en met René Derolez de anglofilie, heb ik te weinig echt contact gehad met de Letteren-collega's om hun persoonlijke karakters te schetsen. Ik zal me dan ook beperken tot een evocatie van de atmosfeer en de tonaliteit in de Faculteit als entiteit: een groepsfoto of een *Gesamtbild*.

Zonder van een slangenkuil te spreken, herinner ik me toch extreme uitingen van animositeit en achterdocht. Er waren soms onverklaarbare discrepanties in de schoot van examencommissies. Zo heb ik als decaan een deliberatie voorgezeten over een doctorale dissertatie in de romaanse filologie, waaraan de promotor 18 op 20 toekende en de extra muros examinerator uit Nancy zelfs 19 op 20, maar de derde commissaris, een Gentse romanist, een 8 op 20. Hoe kon eenzelfde verhandeling de grootste onderscheiding krijgen van twee geleerde romanisten, maar een 'onvoldoende' van een andere, die even geleerd was in dezelfde discipline? Was hier persoonlijke na-ijver in het spel? Iets analoogs heb ik meegemaakt in de vakgroep Geschiedenis. Een licentiethesis over het beeld van de middeleeuwse Inquisitie in de 19de-eeuwse geschiedschrijving kreeg van de promotor, een mediëvist, 18 op 20 en van de tweede commissaris, eveneens een mediëvist, een 15+ op 20. De derde commissaris, een contemporaneïst, gaf het werk de verbazende quotering 2 op 20. Hij was misnoegd omdat men de negentiende eeuw had betreden, zijn hoogsteigen *chasse gardée*, waar hij geen wildstropers duldde. Decaan Bolckmans, voorzitter van de jury, zat verveeld met die anomalie en legde de zaak ter stemming. Een meerderheid van de examencommissie veegde de buitenissige lage quotering van de tafel, want duidelijk geïnspireerd door animositeit, eerder dan objectieve en rationele argumenten.

Er was ook nogal wat achterdocht op de Blandijnberg. Dat de professor van Engelse taalkunde en de Professor van Engelse letterkunde wel collega's maar geen vrienden waren was geen opzienbarend nieuws – iedereen kende het *bon mot* 'Je vous présente mon collègue et néanmoins mon ami' – maar toen één van die heren er in een brief, voorgelezen in de Faculteitsraad, zijn collega er van verdacht (zij het in cryptische bewoordingen) 's nachts in zijn bureau te zijn ingebroken om te knoeien met zijn examenpunten was dat wel opzienbarend. Er ontstond zelfs enige hilariteit: een komische noot tijdens een anderszins vervelende zitting.

De eminente Kafka-kenner Professor Herman Uyttersprot leed aan acute paranoia. Tijdens faculteitsvergaderingen beeldde hij zich in dat iemand zich laatdunkend uitliet over zijn persoon – wat helemaal niet het geval was – sprong recht, protesteerde heftig en verliet, boze woorden mompelend, de zaal, *en claquant la porte*. Iedereen was met verstomming geslagen en vroeg zich af *what it was all about*. Het was bijzonder pijnlijk aangezien de veel te jong overleden Uyttersprot naar mijn gevoel het predicaat ‘geniaal’ verdiende. Sommige hoogleraren konden zich erg opwinden. Toen Professor Siegfried Jan De Laet commissaris was van de Faculteit en de kredieten moest verdelven, werd hij in een raadszitting door de romanist Professor Louis Mourin er van beschuldigd zijn vriendjes te hebben bevoordeligd zodat er voor de Romaanse taalkunde geen geld meer beschikbaar was. De Laet, die koffie aan het drinken was, reageerde zo heftig dat zijn drankje naar alle kanten overspilde. Hij protesteerde dat ‘Mourin maar tijdig zijn aanvraag had moeten doen zonder te wachten tot het einde van het jaar, wanneer het budget was opgebruikt’. Op een congres was De Laet alweer ontstemd toen hij werd opgeroepen met de woorden: ‘On demande le Père De Laet’: de voorzitter had de S.J. na De Laet’s naam begrepen als *Societatis Jesu* (lid van de jezuïtenorde) in plaats van Siegfried Jan.

Toen hij in de Academie voor Wetenschappen te Brussel een exemplaar aanbod van het eerste deel van de Unesco Geschiedenis der Mensheid, waarvan hij General Editor was, was hij alweer ontstemd, want nadat de hele oplage was gedrukt met de titel *Unesco History of Mankind*, stak in Amerika een feministisch protest op tegen de man in de titel: weer werden vrouwen gediscrimineerd! Hoe moest de titel dan wel luiden? *History of Man- and Woman-kind* kon niet en het werd dus *History of Humanity*. Wat al gedrukt was moest worden vervangen, een schandalige verspilling van het goede geld van de Unesco (waar De Laet in de Parijse afdeling veel had gewerkt). De meeste academici konden de verontwaardiging van hun confrater niet echt delen. Wat betekende de kost in het totaal budget van de Unesco? En was het hele voorval niet een - zeer Amerikaanse - grap, een teken des tijds, toen wij bijv. onze studentes plots niet meer als juffrouw, maar als mevrouw moesten aanspreken, omdat bij de jongens ook geen onderscheid werd gemaakt tussen getrouwd en ongetrouwd? Ik sprak rond die tijd eens op het examen een studente aan als Mevrouw Van Damme, waarop ze me corrigeerde, zij was Juffrouw Van Damme, Mevrouw Van Damme was haar moeder.

Een betwiste benoeming kon tot verbaal vuurwerk leiden. In 1960 stond de opvolging van de in 1959 tot het emeritaat toegelaten Professor Robert Fon-

cke, titularis van de leerstoel Duitse Taal en Letterkunde, op de agenda van de Faculteitsraad. Een Gentse alumnus, Dr. Gilbert De Smet (broer van de hoger vernoemde Lucien De Smet) was kandidaat en kon alle gewenste titels voorleggen, zodat de bespreking aanvankelijk van een leien dakje liep. Tot de neerlandicus, Professor Willem Pée, heftig bezwaar aantekende en De Smet onvaderlands gedrag verweet: hij had nl. tijdens de oorlog een jaar post-graduate studies gedaan aan een Duitse universiteit. Studeren in een land waarmee België in oorlog was, was onaanvaardbaar en maakte De Smet ongeschikt om in Gent te doceren. Onder de indruk van dit met passie voorgedragen argument schoof de Raad de kandidatuur van De Smet terzijde en in zijn plaats werd de Nederlander Nicolas Minis, die in 1958 docent was geworden te Marburg, benoemd. Wie dacht dat de opvolging van Foncke daarmee geregeld was kwam bedrogen uit, want na zeer korte tijd hield Minis het in Gent voor bekeken en keerde terug naar zijn eigen land. Opnieuw was De Smet kandidaat en dit keer werd hij wegens zijn bevoegdheid maar ook bij ontstentenis van een valabele tegenkandidaat benoemd. Hij heeft te Gent een vruchtbare carrière doorlopen, heeft ook in Nederland gedoceerd en is lid geworden van de Academie voor Wetenschappen te Brussel, waar ik hem heb gekend als een zeer geleerd en toegewijd confrater.

Uit de annalen van de Blandijnberg (de *Annales blandinienses?*) heb ik enkele gekke voorvallen opgediept. Een professor van Afrikaanse talen verzocht mij, als decaan van de Faculteit, tijdens de examenzittijd om bijstand. Hij voelde zich bedreigd door een examinandus die ‘in het zwart was gekleed’. Ik ben, vergezeld van de secretaris van de Faculteit, met hem meegegaan en heb geconstateerd dat de ‘in het zwart geklede’ student probleemloos een bord volschreef met zinnen in het Swahili en dus de proef goed – en vreedzaam – had doorstaan. De secretaris en ikzelf hebben ons alweer afgevraagd ‘what it was all about’.

Tijdens de woelige jaren rond 1970 kwam André Haes, de onovertroffen administratief secretaris, mij waarschuwen dat er een staker rondliep: wat zou ik doen indien hij mij in mijn decanaal bureau met een bezoek vereerde (of zal ik zeggen verraste)? Ik heb de heer Haes gevraagd mij een warm deken te bezorgen zodat ik desgevallend de jongeman tegen verkoudheid kon beschermen. Rond diezelfde tijd kwamen contesterende studenten me vragen of ze de stencilmachine mochten gebruiken om een handleiding te vermenigvuldigen. Aanvankelijk zag ik daar geen graten in tot bleek dat het een handleiding betrof voor het vervaardigen van thuisgemaakte bommen. Uit vrees voor de Procureur des Konings hebben ze niet verder aangedrongen. Ook rond die

tijd hebben studenten met kabels de buitendeuren van het Faculteitsgebouw vergrendeld zodat het personeel in de regen het verdere verloop der gebeurtenissen stond af te wachten. Er werd gesuggereerd de politie ter hulp te roepen, maar daar had ik geen oren naar: er waren al genoeg vechtpartijen geweest tussen *town and gown*. Ik heb dan rector Vandepitte opgebeld, die steeds dadelijk persoonlijk bereikbaar was, en hij heeft twee stevige heren van de Technische Dienst gestuurd die met een stalen nijptang de kabels hebben doorgesneden zodat het personeel aan het werk kon gaan.

Epiloog

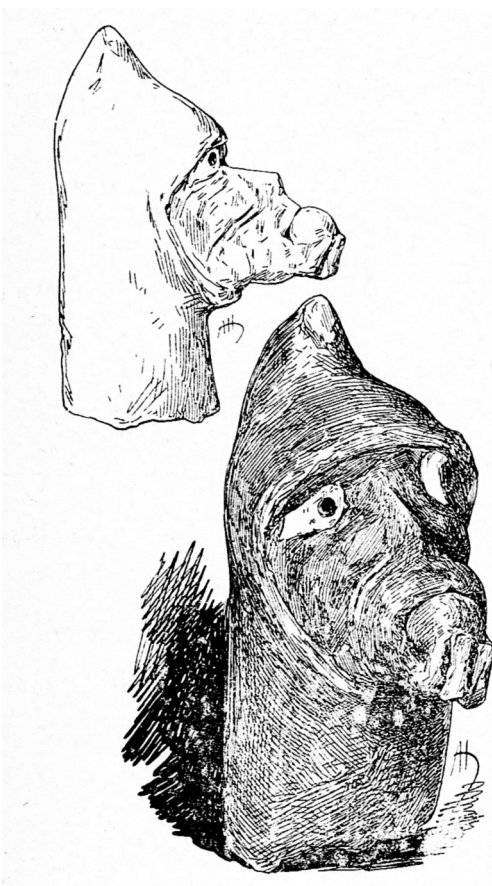
Tot zover dit getuigenis over de Gentse universiteit van een student in de Rechten en in de Geschiedenis van 1946 tot 1951 en lesgever van 1955 tot 1992. Mijn leerstoel was in de Letterenfaculteit, waar ik mediëvistiek doceerde, maar het grootste aantal studenten had ik in de Rechtsfaculteit waar ik rechtsgeschiedenis gaf. Wanneer ik terugdenk aan vijftig jaar Rechten en Letteren ziet mijn geestesoog een optocht van geleerde heren. Sommigen klein en rond, anderen groot en rijzig van gestalte. Sommigen met een aartsvaderlijke baard, anderen met een kleine modieuze snor. Sommigen keken stuurs en waren ernstig, anderen steeds minzaam. Sommigen waren gelukkig in hun lokale werkkring, anderen waren onverschrokken wereldreizigers. Sommigen waren zo zwijgzaam als Willem van Oranje, anderen een bron van een sprankelende woordenvloed.

Ik hoop dat de lezers en lezeressen, vooral wie zelf nog *ad pedes illorum magistrorum* (aan de voeten van deze meesters) heeft gezeten, aan dit stuk Gentse universiteitsgeschiedenis plezier hebben beleefd. Grotere ambities koester ik met deze portrettengalerij niet: ze is een voetnoot in het verhaal van Gents verleden.

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE NR. 405 (1906).

Groteske snoet uit de Willem De Beersteeg in Inventaire archéologique nr. 405 (1906) Fragment de tire-lire en terre cuite

Tekening en tekst van Armand Heins (vertaling)

Dit zonderlinge hoofdje, 14 cm hoog en 11 cm breed in profiel, wordt bewaard in het stedelijk archeologisch museum. Het werd er gecatalogeerd als een fragment van een spaarpot met een voorstelling van een apenkop. Misschien is de gelijkenis met apen te wijten aan de onervarenheid van de boetseerder. Wat er ook van zij, de onderkaak is abnormaal lang (uitsproken prognatisme). Een vrucht die schijnbaar in een hand gehouden wordt accentueert het aapachtige uitzicht.

Het stuk gebakken aardewerk is rood - bruin geëmailleerd. De ogen blinken fel. De neus is smal en lang. Een puntige kap afdalend naar de hals en nauw aansluitend onder de kin, omhult het hoofdje. Dit type kledingstuk lijkt te verwijzen naar het begin van de veertiende

eeuw.

Dit fragment van een spaarpot (benaming waaronder het voorwerp in het museum geklasseerd staat) werd in 1903 gevonden bij graafwerken om grond-

vesten aan te leggen voor het huis Krommewal nr. 7. Het werd door L. De Dryver, eigenaar van het huis, aan het museum geschonken.

Aanvulling

Dank zij Jeannine Baldewijns (STAM) aan wie we dit eigenaardige geval voorlegden, komen we meer te weten.

Het kopje dat in de Inventaire Archéologique verscheen wordt inderdaad bewaard in de collectie. Het heeft inventaris nr. 3605. Waarom men het aanvankelijk als 'spaarpotje' inventariseerde is niet duidelijk. Het heeft trouwens een zeer dikke scherf op sommige plaatsen meer dan 1 cm. De ogen hebben een gele kleur. Het werd in 1903 door de heer De Dryver, wonende Krommewal 7, aan het museum geschonken. Een oude inventarisfiche vermeldt 'trouvé dans les fouilles Berensteeg'. Misschien had het huis aan de Kromme Wal een achterbouw in de Willem de Beersteeg en vond men daar het object.

Het grote perceel aan de Krommewal dat door De Dryver ingenomen werd, had inderdaad een achterbouw in de Willem de Beersteeg. Daarom corrigeerden we de vindplaats in de titel hierboven. De identificatie als fragment van 'spaarpot', waaraan ook Armand Heins duidelijk twijfelde, laten we achterwege. De afbeelding kadert in de rijke traditie van grotesken in de miniatuur- en glazenierskunst. Van dat laatste zijn er prachtige staaltjes te zien in het Dominicanenpand, Onderbergen (LD).

Minder bekende locaties in Gent

HUIS DE BAERDEMAECKER, Désiré Fiévéstraat nr. 34

Daniël Van Ryssel

De straat van Nieuwland tot het Stapelplein met het hier besproken huis werd genoemd naar Désiré Fiévé (Gent 1825-1908), houthandelaar, grondeigenaar, rechter bij de handelsrechtbank, katholiek volksvertegenwoordiger en senator. Ze werd in 1857 dwars doorheen zijn eigendom getrokken. Het straatbeeld wordt bepaald door magazijnen en opslagplaatsen (dichtbij de haven) en huizenblokken van arbeiders en kleine burgerhuizen. Recent kwamen er complexen van sociale woningen tot stand in een architectuur van hoge kwaliteit.

Afb. 1. Bevlagd pand De Baerdemaeker.

Het huis nummer 34 is een neoclassicistisch herenhuis gebouwd in 1855 door de familie De Baerdemaecker, reders en eigenaars van een vervoer- en bevrachtingsbedrijf (zie artikel over Gentse reders in dit nummer). De naam stond nog lang op een kordon boven de benedenvensters, zoals een foto in de snelinventaris *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen* te zien geeft. Het is een eerder onopvallende witbepleisterde en beschilderde lijstgevel van vijf traveeën en twee en een halve bouwlaag. Rechthoekige vensters met houten rolluikkasten op de begane grond en omlijste bovenvensters met bekronende onderbroken frontons. Ronde vensters in de bovenste halve bouwlaag. Uitspringende kroonlijst op gedecoreerde consoles. Een poort met fraai houtwerk.

De Baerdemaecker was betrokken bij de oprichting van de twee Congo-rederijen SMC en later CBMC (Compagnie Belge Maritime du Congo), directe voorlopers van de beroemde CMB (Compagnie Maritime belge) (zie artikel over Gentse reders van Guido De Latte elders in dit nummer).

Is het wit geschilderde huis groot maar aan de buitenkant eerder onopvallend, van zodra men de poort binnentreedt, krijgt men een totaal andere indruk. Het is een breedhuis en diephuis tegelijk. Met een tuin en achterliggende gebouwen. Het huis heeft ook enige tijd dienst gedaan als Deense ambassade. Tot een vijftiental jaren geleden was het eigendom van de familie De Baerdemaecker en werkten daar in de kamers die tot bureaus waren ingericht minstens een vijftigtal bedienden. Maar toen alle handelsactiviteiten naar Antwerpen werden overgebracht, kwam het huis tot leegstand, had Antwerpen geen belangstelling meer en werd het uiteindelijk verkocht.

Als men in het poortgebouw door de glazen deur rechts het eigenlijke huis binnen gaat, staat men meteen in de hal, het trappenhuis tegelijk, en komt men onmiddellijk onder de indruk van de originele fraaie decoraties op de wanden en boven de deuren, de brede houten draaitrap naar de bovenverdiepingen en de glazen koepel in het plafond om het trappenhuis te verlichten. Alles nog in onaangetaste staat, zeer waarschijnlijk een gevolg van het feit dat het huis altijd in handen van dezelfde familie is gebleven.

Bij rondgang volgt dan op het gelijkvloers en de eerste verdieping een opeenvolging van kleinere salons en grotere vergaderzalen, die alle met veel smaak en heel kunstzinnig door de eigenaar werden ingericht. Een uitgesproken voorkeur voor decoratie in art nouveau en art déco. In een eerste salon treft men een originele ingebouwde boekenkast met ingebonden boeken uit de 19de eeuw en vroeger; in een tweede salon staan onder een grote lichter de tafel de stoelen en de schrijftafel die aan Edward Anseele hebben toebehoord; in nog een ander salon treft men Aziatische zijdetekeningen en is een hele

wand bedekt met tekeningen van de Gentse kunstschilder Maurits Langskens (Gent 1884-Schaarbeek 1946), dan weer een kamer met houten winkelkasten van de lederzaak Delvaux en wit-blauwe coupélampen van Wagons Lits (in 1872 gesticht door de Luikenaar Georges Nagelmaekers); een biljartzaal... Zo staat men in iedere kamer voor nieuwe ontdekkingen en verrassingen, bijvoorbeeld: de slagtang van een olifant van wel twee meter, een heel mooie art deco lampadaire, kunstwerken en snuisterijen van over de hele wereld, beklede en totaal onopvallende ingemaakte kasten...

Nauwelijks te geloven dat men in een weinig bekende straat in de havenbuurt een huis met zoveel moois kan aantreffen... een woonhuis en een museum voor sierkunsten tegelijk. Zo moeten er zeker en vast nog meer zijn in Gent... maar men moet ze weten te vinden.

Afb. 2. Gerenoveerde gevel zonder opschrift (2015).

Literatuur

Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Stad Gent. Noord-Oost. Deel 4 nb (1979), p. 119.

Cogen, H. (1990), *Gentse stadswijken en beluiken. Wandelvoordrachten. Wandeling van Grauwpoort tot Muidepoort*. Gent 1990.

De Latte, G. (2014), *Reders, bankiers & scheepsmakelaars in de Belle Epoque – Scheepseigendom en sloopshypotheek in de registers van de Antwerpse hypotheekbewaring in de periode 1879-1908 – Bijdrage tot de Belgische maritieme geschiedenis*, Academia Press, Gent, p. 18 en 19 en akten op p.586 en 587 (72/III/22 en 72/III/25).

Bezoek aan het huis. Informatie van de eigenaar.

GENTSE MARITIEME REDERS, SCHEEPSMAKELAARS EN SCHEEPSFINANCIERS IN DE NEGENTIENDE EEUW

Guido De Latte

Inleiding

Een zo goed als onbekend stukje Gents verleden betreft het aandeel van Gentenaars in de zeescheepvaart in de negentiende eeuw. In de hoofdzakelijk Antwerpse en Oostendse publicaties over dit onderwerp blijft het achterwege. Het vormt ook een lacune in het welbekende boek 'Gent op de wateren en naar de zee' dat in 1976 verscheen (1). Nochtans was het Gentse aandeel in de zeescheepvaart niet onbelangrijk.

Bronnen

In het Rijksarchief te Beveren bevinden zich vier registers van de hypotheekbewaring van Antwerpen, waarin van 1879 tot 1908 alle akten betreffende vestiging, hernieuwing en opheffing van hypotheeken op zeeschepen werden ingeschreven (2). Daarnaast worden nog vijf registers bewaard, waarin gedurende dezelfde periode de eigendomsakten betreffende schepen werden overgeschreven (3).

Het huidige systeem van scheepsregistratie of sloopboekstelling in België gaat terug tot een wet van 4 september 1908. Voordien bestond er in België geen scheepsregister en werden de sloophypotheekakten en sloopseigendomsakten vanaf 1879 'openbaar gemaakt' door inschrijving, respectievelijk overschrijving in de registers, die gebruikt werden en nog gebruikt worden op de grondhypotheekbewaringen voor de onroerende goederen (4).

Mijn werk als sloophypotheekbewaarder en mijn interesse voor geschiedenis hebben mij ertoe gebracht die registers op het Rijksarchief te Beveren te bestuderen en te ontsluiten (5). Dit resulteerde in de publicatie van het boek 'Reders, bankiers en sloopmakelaars in de Belle Epoque' (6). Het werk geeft historische duiding en commentaar vanuit maritiem perspectief bij de Belgische geschiedenis van de periode 1879-1908, en bij de feiten, personen en schepen die in die periode relevant waren voor de Belgische sloopvaart en de Belgische havens en die ook in de onderzochte registers aan bod komen.

Het boek besteedt ook ruime aandacht aan Gentse personaliteiten en gebeurtenissen die toentertijd, en ook vóór die periode, zeer belangrijk waren in Gent voor de scheepvaart en voor de haven. Het is precies deze informatie die de basis vormt voor dit artikel.

Afb. 1. Achterzijde van het huis De Cock (Nederkouter), heden Instituut van Gent, uitzierend op de Leieoever (ongedateerd, fotocollectie DSMG, Begijnhof, Sint-Amandsberg).

De familie De Cock

Ons Gents maritiem verhaal start met een onderneming die een grote bloei kende in de Hollandse tijd en in de eerste decennia na de Belgische omwenteling. Een periode dus die voorafgaat aan de invoering in 1879 van het eerste Belgisch systeem van registratie van scheepsakten. Deze firma, de rederij N.J.De Cock & Frère, is echter te belangrijk om onvermeld te laten.

De rederij werd in een eerste fase bestuurd door Nicolaas De Cock en diens broer Auguste De Cock die de rederij tijdens het Nederlands bewind hadden opgericht. Ze telde rond 1830 vijftien zeegaande zeilschepen. Het ging eerst en vooral om de driemasters AUGUSTE, DELPHINE, FANNY, HORTENSE, JAVA, VASCO DE GAMA, LA VILLE DE GAND en L'EMMANUEL. Daar-

naast waren er de bricks DECOCK en LOUISA-AUGUSTA, samen met de kofschepen DIOMEDES, FREDERICA, JONGE NICOLAES, PAULINA en THEODORE.

In een volgende fase trad Auguste DE COCK (Gent 30 december 1804 - Gent 9 juni 1869) (7) meer op de voorgrond. Hij was de zoon van Nicolaas DE COCK en droeg net als zijn oom de voornaam Auguste. Hij was koopman, reder en politicus. Zijn rederij, nog steeds N.J.De Cock & Frère genaamd, had Gent als thuishaven en zorgde voor de aanvoer van verschillende producten die op de Europese markten verhandeld werden: suiker uit Cuba, rogge uit Rusland, zout uit Cadiz (Spanje), wijn uit Bordeaux, levertraan uit Noorwegen, hout uit Riga, tarwe en mais uit Odessa, marmer uit Livorno (Italië), zeep en amandelen uit Marseille, vislijm en potas uit St-Petersburg en koffie uit Haïti.

Tussen 1836 en 1848 liet de rederij met subsidies van de Belgische Staat in het kader van de wet van 7 januari 1837 (8) verschillende schepen bouwen, met name: het kofschip ELEONORE, gebouwd in 1836 te Gent, groot 107 ton, de schoener AUGUSTE, gebouwd in 1838 te Gent, groot 239 ton, de bark MARIA ET LOUISE, gebouwd te Gent in 1830, groot 291 ton, de schoener LOOCHRISTI, gebouwd te Antwerpen in 1839, 281 ton, het schip DIOMEDE, gebouwd te Gent in 1841, de bark THEODORE, gebouwd te Antwerpen in 1841, groot 282 ton, het schip EMMA, gebouwd te Antwerpen in 1840 en het schip VILLE DE GAND, later genaamd PETRONILLE, gebouwd te Gent in 1848, groot 238 ton. De schepen ELEONORE, AUGUSTE, MARIA ET LOUISE, DIOMEDE en VILLE DE GAND werden gebouwd op de Gentse scheepstimmerwerf J. De Landtsheer, gevestigd aan het in 1827 onder Willem I gegraven Handelsdok. In de periode 1836-1859 had de rederij daarbij nog de schoenergaljoot JOSEPH, gebouwd in 1833 te Oostende, in gebruik.

Auguste De Cock was een belangrijke figuur in het Gentse maatschappelijk leven. Hij had bestuursmandaten in talrijke vennootschappen, was agent van de verzekeringsmaatschappij Lloyds te Gent, vice-consul van Frankrijk, Zweden en Noorwegen te Gent, ondervoorzitter van de Kamer van koophandel te Gent en lid van de raad van bestuur van de Bank van Vlaanderen. Als liberaal politicus was hij provincieraadslid en gedeputeerde (1844-1850) en interimair gouverneur (1847-1848) van de provincie Oost-Vlaanderen. Hij was gemeenteraadslid (1852-1869) en schepen (1858-1869) van de Stad Gent. Van 1863 tot 1869 was hij ook senator voor het arrondissement Gent.

De oudste dochter van Auguste De Cock, Marie De Cock, was gehuwd met baron Adrien François Constantin de Goffinet (1812-1886), één van de naaste

medewerkers van Koning Leopold I en Koning Leopold II. Zijn jongste dochter, Louise De Cock, was gehuwd met Edouard De Jaegher (1806-1883), die gouverneur was van Oost-Vlaanderen tussen 1848 en 1871.

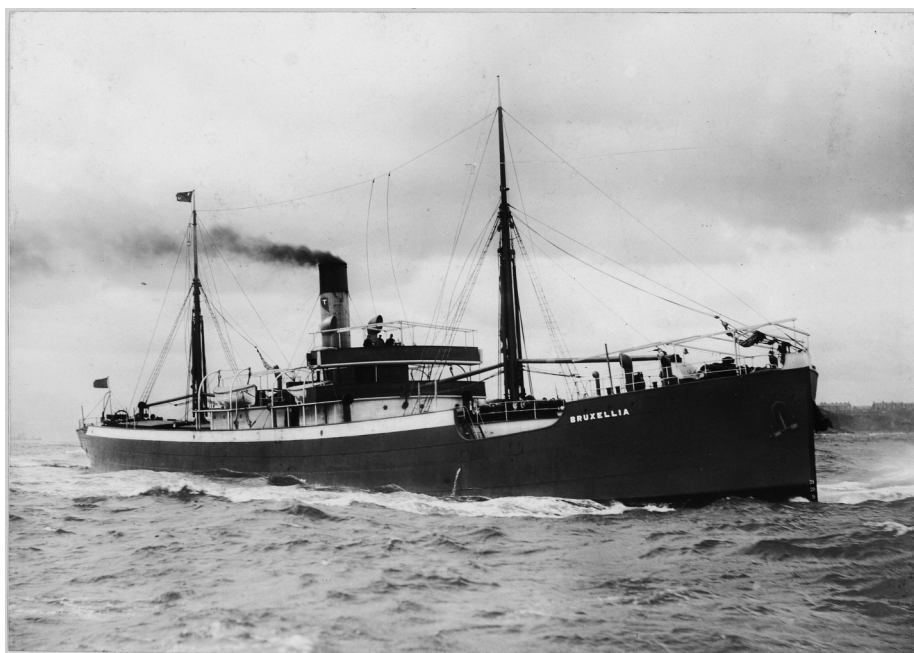
De gebroeders Nolson

De Zeeuws - Vlaamse gebroeders NOLSON, Téléspore Léon Louis, geboren te Terneuzen op 13 april 1876, en Raimond Gaston Emile, eveneens geboren te Terneuzen op 10 september 1879, traden minder op de voorgrond op de Gentse scène (9). Als reders en scheepsmakelaars waren ze echter gedurende een relatief korte periode erg belangrijk. In december 1901 richtten zij de commanditaire vennootschap T. Nolson en Cie op. Deze rederij was bedrijvig tot 1907 (10). Tussen 1902 en 1907 kocht deze vennootschap de zeeschepen FLANDRIA ex ST FERGUS, BELGICA ex WEARMOUTH, BEN MACDIU en ZELANDIA ex ST NICOLAS aan (11).

Op 3 augustus 1907 richtten de gebroeders NOLSON een nieuwe rederij op: de Scheepvaartmaatschappij Ghent Lloyd. Zij deden inbreng in de nieuw opgerichte vennootschap van de reeds vermelde zeeschepen ZELANDIA ex ST NICOLAS, BELGICA ex WEARMOUTH, BEN MACDUI en FLANDRIA ex ST FERGUS. Naast de twee broers namen meerdere, vooral Gentse aandeelhouders deel aan de onderneming: Jules de Vigne, advocaat, schepen en volksvertegenwoordiger, de advocaten Hippolyte Tyman en Edgard Spaey, de expediteur Alfred Van der Straeten, de industrieel Eugène Gabriels, allen Gentenaars, samen met Jean - Edouard Van Tricht (expediteur, Antwerpen) (12). De rederij Ghent Lloyd werd in vereffening gesteld in 1920 (13).

Hierna belichten we kort het wedervaren van de schepen. De BEN MACDIU verging in 1908 en de ZELANDIA ex ST NICOLAS in 1910 (14). De FLANDRIA ex ST FERGUS werd in 1908 verkocht aan de Franse rederij Picot & Julia uit Duinkerken (15). De BELGICA ex WEARMOUTH werd op 11 juni 1920 verkocht aan de rederij Compagnie des Affréteurs Réunis belges te Antwerpen, die het schip de nieuwe naam GLORIA gaf (16). In de periode 1908/1909 liet de rederij Ghent Lloyd volgende vijf nieuwe stoomschepen (17) bouwen op de werf van Short Brothers Ltd te Pallion/Sunderland in Engeland: GANDA, bouwjaar 1908 (1448 ton), in 1911 verkocht aan de Scheepvaart Maatschappij Gylsen (18) te Antwerpen (nieuwe naam WOLHANDEL), in 1916 verkocht aan de rederij Lloyd Royal Belge (19) (nieuwe naam ITALIAER), vergaan in 1924; FLANDRIA, bouwjaar 1908 (1425 ton), verkocht in 1911 aan Antwerpsche Zeevaart Maatschappij (20) (nieuwe naam MENAPIER), vergaan in 1915 na aanval door Duitse U-Boot (21); BRUGIA, 1909 –

(1424 ton), verkocht op 26 in 1911 aan de Antwerpsche Zeevaart Maatschappij (nieuwe naam MORINIER), vergaan in 1915 wegens 'zwaar weer'; de LEGIA, bouwjaar 1909, (1426 ton), verkocht in 1911 aan Antwerpsche Zeevaart Maatschappij (nieuwe naam EBUROON), verkocht op 14 augustus 1916 aan de rederij Lloyd Royal Belge (21), vergaan in 1917 na stranding bij Newfoundland; BRUXELLIA, bouwjaar 1909 (1434 ton), verkocht in 1911 aan Antwerpsche Zeevaart Maatschappij (nieuwe naam NERVIER), in 1916 verkocht aan de rederij Lloyd Royal Belge, vergaan in 1917 na aanval door Duitse U-Boot.

Afb. 2. De BRUXELLIA. Rederij Ghent Lloyd van de gebroeders Nolson (Maritieme Collecties MAS, Antwerpen).

Het STAM te Gent bewaart in de collectie numismatiek een erepenning - object nr. 43 0/3 - die op 11 oktober 1909 door de heer Anseele namens het Gentse stadsbestuur aan de bemanning van de BRUXELLIA werd uitgereikt. De penning was een huldebetoon aan Ghent Lloyd voor het in de vaart brengen van de BRUXELLIA, naar aanleiding van de eerste aanloop van het schip in de haven van Gent (22).

Op 29 april 1909 richtten de gebroeders Nolson ook nog de rederij SA d'Armement Belge-Gantoise (23) op. Van de 22 oprichters onder wie een achttal buitenlanders, vermelden we naast de broers Nolson enkel de Gentenaars: de importateurs (sic) Tessy Schoenmakers en Joseph Delalou, de stuwadoors Eugène Terriijn en Leon De Smet, samen met Edouard De Backer, verzekeraar. In deze rederij SA d'Armement Belge-Gantoise werden door de gebroeders Nolson ingebracht: een stoomschip DANIA in aanbouw, de bouwcontracten voor drie andere stoomschepen en de opties op twee te bouwen schepen. Het maatschappelijk kapitaal bedroeg twee miljoen frank, vertegenwoordigd door 20.000 aandelen van 100 frank. Van deze aandelen werden er 5580 aandelen toebedeeld aan de gebroeders Téléshore en Raymond Nolson, de overige aandelen gingen naar de andere oprichters.

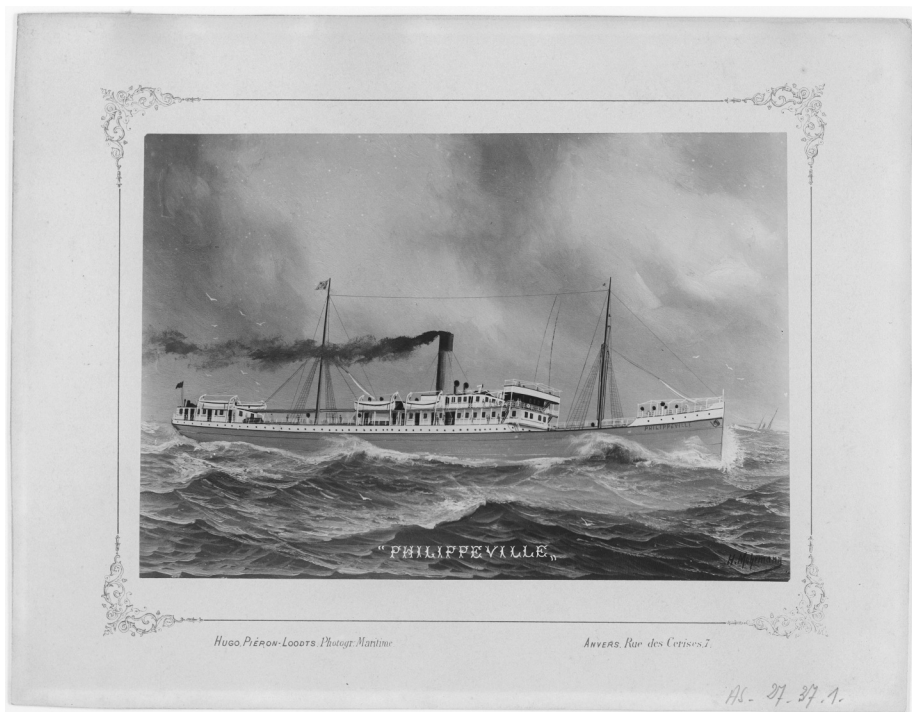
De rederij SA d'Armement Belge-Gantoise zou twee zeeschepen in gebruik hebben gehad. Een eerste schip, de DANIA (24), gebouwd in 1909 (1028 ton) op de werf van Short Brothers te Pallion/Sunderland, werd op 10 maart 1910 verkocht aan Scheepvaart Maatschappij Gylsen (nieuwe naam HOUTHANDEL) en in 1912 verder verkocht aan NV Rotterdamsche Scheepvaartmaatschappij (nieuwe naam: RIDDERKERK). Een tweede schip, de RUSSIA (25) (2105 ton), gebouwd in 1910 op dezelfde werf te Pallion/Sunderland, verging in 1910 door brand.

Daarnaast richtten de gebroeders Nolson bij akte (26) verleden op 26 oktober 1906 voor notaris Albert Tyman te Gent, ook nog een 'Société Anonyme pour l'importation et le commerce des charbons' (voorheen T. Nolson & Cie et A. De Rechter) op samen met Auguste De Rechter, kolenhandelaar te Gent, Gasmeterlaan (*Boulevard du Gazomètre*) en enkele anderen. De gebroeders brachten twee lichterschepen (allèges) in: de CARBONIA en de MARIE die hier niet verder worden besproken (27).

Het succes van de gebroeders Nolson en hun rederijen was tenslotte ook en vooral te danken aan de toenemende Gentse haventrafiek zijnde tegelijk oorzaak en gevolg van de uitbreiding van de Gentse haven, van de verbreding van het kanaal Gent-Terneuzen en van de vestiging van nieuwe industriële ondernemingen in de haven tussen 1880 en 1910.

De Baerdemaecker

Guillaume César DE BAERDEMAECKER (28), geboren te Gent op 13 februari 1853 en overleden te Nancy op 2 oktober 1903, was scheepsmakelaar en reder. Uit opzoeken bleek dat zijn naam eerst KETELAIR was, nadien gewijzigd in DE BAERDEMAECKER. In 1886 was hij in Gent gedomicileerd, eerst op het adres 'rue Fiévé 26' en daarna 'rue Fiévé 28'. Hij was gehuwd met Maria Stephanica Hautekeet.

Afb. 3. Eén van de eerste 'Congoboten' de PHILIPPEVILLE, gebouwd in 1899 te Middlesbrough in Engeland voor de SMC en in 1901 doorverkocht aan de CBMC (MAS, Antwerpen).

De Baerdemaecker richtte in 1886 samen met John Paget Walford de SA Compagnie Gantoise de Navigation op voor de vaart op Congo (29). Het is niet toevallig dat deze rederij aandeelhouder was van de Compagnie du Congo pour le Commerce et l'Industrie (C.C.C.I.), de grote moedermaatschappij belast met de exploitatie van Congo Vrijstaat. Vanaf 1886 organiseerde die Gentse rederij de Congo-vaart tussen Antwerpen en Boma met drie schepen.

Wegens gebrek aan lading en mede door protectionistische maatregelen van Engeland en Duitsland werd de rederij na amper twee jaar opgedoekt.

In 1895 was De Baerdemaecker tenslotte nog betrokken bij de oprichting van de SA Compagnie Belge Maritime du Congo (CBMC) en de SA Société Maritime du Congo (SMC). (30) Het maatschappelijk doel van beide maatschappijen was de organisatie en uitbating van lijnvaartdiensten op Congo met schepen onder Belgische vlag. Hun oprichting beantwoordde volledig aan de wensen van koning Leopold II die al lang ijverde voor bevoorrading van het Congogebied met schepen onder Belgische vlag. De CBMC en de SMC werden beiden opgericht bij akten verleden voor notaris Frédéric Gheysens te Antwerpen. Vooral Britse belangen waren met de oprichting van de CBMC gemoeid, Duitse bij de oprichting van SMC. In 1901 stopte de SMC haar vaart op Congo en bleef alleen de CBMC over om de scheepvaartverbinding met Congo te verzorgen. Deze CBMC is de voorloper van de nog altijd bestaande Belgische rederij Compagnie Maritime Belge (CMB) thans gevestigd te Antwerpen, De Gerlachekaai 2.

In het register 72 op de hypotheekbewaring te Antwerpen werden voor deze rederij akten overgeschreven voor de aankoop op 6 maart 1886 bij de Antwerpse reder J. De Decker van het schroefstoomschip DE SCHELDE (bedrag: 102.060 F.). Twee jaar later werd het schip door de vereffenaars van de rederij weer verkocht aan John Paget Walford, reder te Antwerpen. Ze verkochten in die periode aan dezelfde Walford ook de Belgische stomers VLAANDEREN en LYS (31).

De Baerdemaecker heeft, net als zijn compagnon Walford, ook een rol gespeeld bij de aanwerving van kapitein Józef Teodor Konrad Korzeniowski, alias Joseph Conrad, voor werk op de Congorivier. In 1889 introduceerde hij de kapitein van Poolse afkomst bij Albert Thys, toenmalig vice-directeur van de Société Belge pour le Commerce du Haut-Congo.

De Poolse schrijver Najder Zdzislaw schrijft daarover het volgende in zijn boek (32) Joseph Conrad: a life:

He (Józef Teodor Konrad Korzeniowski, alias Joseph Conrad) entered into negotiations with an Antwerp-based firm of shipowners, Walford et Cie, on the subject of getting command of a ship on their line trading with the East Indies and New Orleans, but he did not expect to be successful. Bar, Moering & Co recommended him to a ship broker in Ghent, G.C.De Baerdemaecker, who on 24 September (1889) approached Albert Thys, Deputy Director of the

Société Belge pour le Commerce du Haut-Congo, asking about the possibility of finding Korzeniowski a job in Africa. 'This gentleman is very warmly recommended to me by friends in London. Besides being a past master of his profession and holding the highest certificates, his general education is superior to that of most seamen and he is a perfect gentleman'. The introduction helped, and in the first half of november Korzeniowski travelled to Brussels to meet Thys.

Albert Thys (33) was een bekend medewerker en vertrouwensman van Koning Leopold II voor wat betrof de colonialisering van Congo. Hij lag onder andere aan de basis van de bouw van de spoorlijn Matadi - Leopoldville. De stad Thysville, thans genaamd Mbanza-Ngungu en gelegen aan diezelfde spoorlijn, werd naar hem genoemd. De Baerdemaecker noch Walford noch Thys konden in het najaar van 1889 vermoeden dat de man die nog datzelfde jaar het bevel zou voeren over de Belgische Congoboot LE ROI DES BELGES één van de grootste aanklagers zou worden van de uitwassen van het koloniaal systeem in Congo, vooral dan met zijn wereldberoemde roman *Heart of Darkness*.

Afb. 4. De pakketstoomboot PRINCESSE ELISABETH van de Oostende – Doverlijn met een onherkenbaar geworden skyline van Oostende aan het begin van vorige eeuw.

Werk uit 1913, uitgevoerd in de hal van het Sint-Pietersstation Gent door kunstenaars van Sint-Lucas onder leiding van Prosper Cornelis.

de Hemptinne

De Gentse textielfabrikant Charles DE HEMPTINNE (34), geboren te Gent op 12 mei 1816 en overleden te Gent op 6 augustus 1905, behoorde tot een familie die niet hoeft te worden voorgesteld aan een Gents publiek. De vennootschappen La Lys, Lousbergs en Florida, waarvan hij de raden van bestuur voorzat, waren aandeelhouders van de Compagnie du Congo pour le Commerce et l'Industrie (C.C.C.I).

Van 1881 tot 1893 was Charles de Hemptinne lid van de 'Commission permanente du canal de Terneuzen et des installations maritimes'. Charles was eigenaar van van een vissersvaartuig GEORGINE FERDINAND O.35 (47,62 ton), dat hij in 1891 verkocht (35). Hij investeerde ook nog op andere manieren in de visserij aan de Belgische kust. Uit drie inschrijvingen blijkt dat hij geld uitleende aan de Oostendse vissers Louis Ponjaert, Louis Abicht en Albert Lusyne, die dan voor die leningen hypotheek lieten inschrijven op hun respectievelijke schepen: ALICE-EUGENE O.66 (38 ton), LOUIS X O.54 (45 ton) en ALEXANDRE PAUL O.34 (35 ton) (36). Na de eerste wereldoorlog zouden die vissers worden opgevolgd door iemand uit een heel andere hoek: Edward Anseele die de fameuze 'rode vloot' oprichtte in Oostende. Dat verhaal valt echter buiten het tijdsbestek van deze studie.

De dochter van Charles, Hélène de Hemptinne (37), weduwe/douairière van baron de Bieberstein, woonachtig te Gent aan de Kouter (Place d'armes), bleek ook belangstelling te hebben voor de zeevisserij. Ze verschijnt in de akte van Edouard Van Halteren, notaris te Brussel, van 16 mei 1908 voor de oprichting van de Société coopérative à la responsabilité limitée L'IBIS te Brussel, zijnde een *Société pour le perfectionnement de la pêche maritime sous le haut patronage de son AR Mgr. le Prince Albert de Belgique* (38). Tal van andere bekende personaliteiten uit de politieke, maritieme en industriële wereld van het toenmalig België kwamen eveneens als oprichters in deze akte tussen, onder meer: Ernest Solvay, Raoul Warocqué, Edouard Empain, Albert Thys, Auguste Goffinet, leden van de grote Antwerpse maritieme families Osterrieth & Nottebohm & Grisar & Kreglinger, de gouverneur van Oost-Vlaanderen Raymond de Kerchove d'Exaerde, de Gentse industriëlen Aloïs Verbeke en Gustave Carels, de gouverneur van West-Vlaanderen Albert Ruzette en de Antwerpse zeeverzekeringsmakelaar Lejeune (39).

Ook de zoon van Charles de Hemptinne, Louis Ghislain de Hemptinne (Gent 3/8/1855 - Oostende 30/8/1913) (40), industrieel te Gent, Sint-Pietersnieuw-

straat 70, verschijnt in dezelfde oprichtingsakte van 1908. Louis Ghislain was niet enkel actief in de textiel fabrieken van de familie. Hij was ook katholiek volksvertegenwoordiger van 1886 tot 1900 en commodore van de Royal Sailing Club Gent en voorzitter van de Royal Yacht Club Oostende. Aan het Koninklijk Werk IBIS schonk hij trouwens een opleidingsschip.

Loth

Joseph Arnold, of Arnold Joseph, Loth was een ‘*négociant*’ die een sleepvaart-bedrijf uitbaatte (41). Deze man die waarschijnlijk niemand in Gent nog kent, werd geboren te Edingen op 9 oktober 1847. In 1876 huwde hij met Charlotte Rosalie Servais, geboren te Leuven op 9 maart 1838 en weduwe van François Decauwer. In 1890 woonde hij te Gent, Nieuwstraat 23 (*Rue Neuve*, vermoedelijk Sint-Pietersnieuwstraat) en daarna te Ledeborg. Hij overleed te Ledeborg op 10 mei 1894. Na zijn dood werden de activiteiten verder gezet door zijn weduwe die naar Sint - Gillis, Brussel verhuisd was.

In 1890 kocht Joseph Loth zes sleepboten aan. Hun namen: JOHN MAES, AMERICA, SULTAN, NORWAY, VALK en KLAMPER. De boten deden dienst in de haven van Antwerpen. Hun tonnenmaat varieerde van 48 tot 125 ton (42). Tussen 1898 en 1902 werden alle sleepboten van de firma J. Loth, zijnde de zes voormelde boten en een zevende boot BELGIUM, waarvan de aankoop niet werd overgeschreven in de hypotheekregisters, verkocht aan de concurrentie, met name de firma Maas en de SA de Remorquage à Hélice (SARH).

Spoorwegmaatschappij Gent –Terneuzen

De Société Anonyme du Chemin de Fer de Gand-Terneuzen (43) werd opgericht bij akte van notaris Claeys te Gent op 21 augustus 1865. De zetel van deze spoorwegmaatschappij was gevestigd in Gent, Sint - Pietersnieuwstraat 20. De vennootschap had tot doel de aanleg en de exploitatie van de spoorlijn Gent-Terneuzen.

Het was vooral de Waalse mijnindustrie die sinds 1854 ijverde voor een spoorlijn van Saint-Ghislain naar Gent en Terneuzen om de steenkolen via een eigen ‘ijzeren weg’ naar een zeehaven te vervoeren. De spoorlijn werd aangelegd in het kader van een Belgische concessie van 26 april 1864 voor het deel tussen Wondelgem en Zelzate en van een Nederlandse concessie van 19 april 1864 voor het deel in Zeeuws-Vlaanderen.

De maatschappij was ook actief als rederij. In de registers van de Antwerpse hypotheekbewaring werd een akte van 6 november 1893 overgeschreven, waarbij deze Gentse onderneming twee zeeschepen aankocht: de LONDRES, voordien AN WEBSTER (611,28 nettoton en 836,60 brutoton) en de TER-NEUZEN, voordien HALLING (563,41 nettoton en 805,09 brutoton) (44). Daarnaast beschikte de firma nog over enkele binnenschepen.

Onder de vertegenwoordigers van de Gentse spoorwegmaatschappij vallen vooral de namen op van Léon en Nestor Wilmart. Léon Wilmart was betrokken bij de spoorwegprojecten van de Waalse industrieel en bankier Simon Philippart (1826-1900). Zijn zoon Nestor (1867? – 1927) (45), advocaat van opleiding, verwierf bekendheid als groot-financier, rijk grondeigenaar, paardenliefhebber, *'directeur gérant'* van onze spoorwegmaatschappij Gent-Terneuzen, *'bon vivant'* en ...oplichter. In 1912 vluchtte hij naar Frankrijk om zich aan het gerecht te onttrekken. Hij werd gezocht wegens zwendel en oplichting van banken en makelaars voor 20 miljoen Belgische frank door onder andere de uitgifte van bijna 42.000 valse obligaties van 500 frank van de spoorwegmaatschappij. Aan deze kleurrijke figuur hoop ik nog een aparte bijdrage te kunnen wijden in dit tijdschrift.

Noten

- 1) Decavele, J., De Herdt, R., Decorte, N. (1976), *Gent op de wateren en naar de zee*, Mercatorfonds, Antwerpen, pp. 366.
- 2) Zogezegde 'Registers van inschrijving nr.71'.
- 3) Aangeduid als 'Registers van overschrijving nr.72'.
- 4) Deze 'openbaarmaking' (in het Frans *publicité*) van de scheepsakten door inschrijving en overschrijving werd in België ingevoerd bij wet van 21 augustus 1879 (B.S. 4 september 1879).
- 5) Het gaat om het register der zeeschepen geregeld door de scheepsregistratiewet van 21 december 1990 (B.S. 29 december 1990), om het register der binnenschepen, geregeld door artikel 272bis van de zeewet (zijnde boek II van het Wetboek van koophandel), en het rompbetrachtregister geregeld door zelfde scheepsregistratiewet van 21 december 1990. De vaartuigen worden resp. in het register der zeeschepen en in het register der binnenschepen te boek gesteld. In het rompbetrachtregister worden buitenlandse zeeschepen onder tweede (Belgische) vlag gebracht; in het register der zeeschepen en in dat der binnenschepen, worden de eigendomsakten van de schepen en de akten van hypotheek, van hernieuwing van hypotheek en van opheffing van hypotheek op die schepen ingeschreven.
- 6) De Latte, G. (2014), *Reders, bankiers & scheepsmakelaars in de Belle Epoque – Scheepseigendom en scheepshypotheek in de registers van de Antwerpse hypotheekbewaring in de periode 1879-1908 – Bijdrage tot de Belgische maritieme geschiedenis*, Academia Press, Gent, 2014. Het boek is verkrijgbaar via: <http://www.academiapress.be/reders-bankiers-en-scheepsmakelaars-in-de-belle-epoque.html>. Het boek omvat een belangrijk notenapparaat, een index van alle personen en schepen die in het boek worden vermeld, en, *last but*

not least, een ontleding van alle akten die in de periode 1879-1908 werden ingeschreven en overgeschreven in de thans op het Rijksarchief te Beveren bewaarde registers, samen met de bijhorende lijsten van alle in die registers vermelde personen en schepen. Het gaat m.a.w. om de ontsluiting van unieke bronnen voor de maritieme geschiedenis van het land. Het boek wordt in de verdere noten vermeld als: De Latte, G.(2014).

- 7) De Latte, G. (2014), nr.28.1 en noot 71.
- 8) Verdere uitleg over deze staatssteun, zie: De Latte, G. (2014), nr.39.
- 9) De Latte, G. (2014), nrs.303 t.e.m.306 en noten 848 en 849. Noteer dat dit artikel ook veel nieuwe niet in De Latte,G.(2014) opgenomen informatie bevat over de Scheepvaartmaatschappij Ghent Lloyd en dat over de SA d'Armement Belge-Gantoise en over de Société Anonyme pour l'importation et le commerce des charbons helemaal niets werd vermeld in De Latte,G.(2014). Het artikel is op deze punten dus een belangrijke aanvulling van De Latte,G. (2014).
- 10) Asaert, G. (1981), Inventaris van meetbrieven (1884-1913), Brussel, Algemeen Rijksarchief, p.130. De vennootschap werd ingevolge faillissement ontbonden op 13 juni 1914.
- 11) De Latte, G. (2014), p. 602 - 603. Op p.602 staan de overschrijvingen in het register 72 betreffende de aankopen van de schepen door T.Nolson & Cie vermeld. Op p. 552 staat een inschrijving in het register 71 van een lening met scheepshypotheek aangegaan door deze vennootschap T.Nolson & Cie: 71/III/113 – 7/9/1906.
- 12) Deze oprichting werd als volgt overgeschreven in het register 72: 72/IV/73 – 6/9/1907 - *Acte du 3 août 1907 du notaire Charles Van Goethem à Mont St Amand lez Gand - Constitution: de la SA Ghent Lloyd à Gand, au capital social de 1.000.000 F, représenté par 2000 actions de 500 F; par 1) De Vigne Jules avocat et membre de la chambre des représentants & échevin de la ville de Gand à Gand, rue Charles Quint 14 & 2) Nolson Téléphore armateur et courtier de navires à Gand, rue des Champs 57 & 3) Nolson Raymond armateur et courtier de navires à Gand, Boulevard de la Citadelle 85 & 4) Gabriels Eugène, industriel et juge au tribunal de commerce de Gand, à Gand, rue Saint-Sauveur 38; 5) Tyman Hippolyte avocat à Gand, Avenue de la Cour 4; 6) Spaey Edgard, avocat à Mont St Amand chaussée d'Anvers 284 & 7) Van der Straeten Alfred expéditeur à Gand, rue de Flandre 36 & 8) Van Tricht Jean Edouard expéditeur à Anvers, Avenue du Commerce 50; apport par Nolson Téléphore & Nolson Raymond des steamers belges: ZELANDIA, jaugeant 1600 tonne & BELGICA, jaugeant 1400 tonnes & BEN MACDIU, jaugeant 800 tonnes & FLANDRIA, jaugeant 600 tonnes; apport rémunéré par l'attribution de 1160 actions*
- 13) Asaert, G. (1981), p.126.
- 14) De Latte, G. (2014), nr.175; bij de scheepshypotheekbewaring bestaat een dossier betreffende de ZELANDIA (art.2 van het scheepsregister).
- 15) The Belgian Shiplover (TBS), nr.93 van mei/juni 1963 (shiplist 389).
- 16) The Belgian Shiplover (TBS), nr.93 van mei/juni 1963(shiplist 389). Bij de scheepshypotheekbewaring bestaat een dossier betreffende de GLORIA ex BELGICA ex WEAR-MOUTH (art.1 van het scheepsregister); het gaat om het eerste schip dat op 5 oktober 1908 werd te boek gesteld in het door de wet van 4 september 1908 gecreëerde Belgische scheepsregister. Dit schip was tijdens de eerste wereldoorlog door de Duitsers geïnterneerd/opgelegd te Pillau in Oost-Pruisen. Het schip kwam tenslotte in handen van een

Italiaanse rederij en verging in 1942 buiten de kust van Brindisi (Italië) na een aanval door een Britse duikboot (Philips, F. (2013), 14/18 op zee, Tielt, Lannoo, p. 140).

- 17) The Belgian Shiplover (TBS), nr.93 van mei/juni 1963(shiplist 390); Asaert, G. (1981), p. 126; Philips, F. (2013), 14/18 op zee, Tielt, Lannoo, p. 104 en 136 t.e.m.180. Bij de scheepshypotheekbewaring te Antwerpen bestaan dossiers betreffende de schepen WOLHANDEL ex GANDA (art.3 van het scheepsregister), BRUGIA (art.32 van het scheepsregister), MENAPIER ex FLANDRIA (art.4 van het scheepsregister) en NERVIER ex BRUXELLIA (art.31 van het scheepsregister). Tijdens de eerste wereldoorlog bestond ook een Belgische scheepshypotheekbewaring in Londen, waar eveneens een scheepsregister werd bijgehouden (De Latte, G., 2007, Teboekstelling en registratie van schepen, Maklu, Antwerpen, nr. 134; De Latte, G., 2014, 87); in dit Londense scheepsregister bevinden zich ook de zeeschepen WOLHANDEL ex GANDA (te boek gesteld op 22 juli 1916 onder art.3), EBUROON ex LEGIA (te boek gesteld op 7 augustus 1916 onder art.5) en NERVIER ex BRUXELLIA (te boek gesteld op 6 november 1916 onder art.18); de registers en dossiers van deze Londense scheepshypotheekbewaring worden bewaard in het Rijksarchief.
- 18) De Latte, G. (2014), nr.280; Asaert, G. (1981), p.132
- 19) De Latte, G. (2014), nr.57, en noten nrs.43, 152 en 794; <http://www.theshipslist.com/ships/lines/lloydroyalbelge.shtml>
- 20) De Latte, G. (2014), nrs.279 t.e.m. 282; Asaert, G. (1981), p.113
- 21) De Latte, G. (2014), nr.57, en noten nrs.43, 152 en 794; <http://www.theshipslist.com/ships/lines/lloydroyalbelge.shtml>
- 22) STAM – collectie ‘numismatiek’ – object N.43 0/3; cf. http://www.museumnicht.be/public/collecties/obj_detail/index.cfm
- 23) De Latte, G. (2014), nr.305; Asaert, G.,(1981), p.133 en 134; afschrift van de oprichtingsakte van 29 april 1909 bij scheepshypotheekbewaring in het dossier van het schip HOUTHANDEL ex DANIA (art.188 van het scheepsregister); volledigheidshalve volgt hierna de volledige lijst van alle oprichters: 1. Nolson Téléphore, reder te Gent, 2. Nolson Raymond, reder te Gent, 3. Kegeleers Constant, scheepsmakelaar te Antwerpen 4. Nolson Louis, rentenier te Brussel, 5. Wortman Jean, geneesheer en directeur van de universitaire kliniek van Utrecht, te Utrecht (Nederland), 6. Schoenmakers Tessy, importateur te Gent, 7. Schoo Henry, professor te Amsterdam (Nederland), 8. Terriijn Eugène, stuwadoor te Gent, 9. De Smet Leon, stuwadoor te Gent, 10. Delalou Joseph, importateur te Gent, 11. Petrie David, bestuurder van de SA Antwerp Engineering te Antwerpen, 12. Paton Alfred Stanley, négociant te Glasgow (Schotland), 13. Klotz Paul, rentenier te Parijs, Chaussée d’Antin 22, 14. Barbès Adrien, rentenier - *officier d’instruction publique* te Parijs, Avenue de Clichy 47bis, 15. Pellevey Louis, rentenier te Parijs, rue Rodier 53, 16. Verhaegen Guillaume, scheepsmakelaar te Zelzate, 17. De Backer Edouard, verzekeraar te Gent, 18. Meiners Henry, négociant te Glasgow (Schotland), 19. Van der Voordt Arthur, *opticien maritime* te Antwerpen, 20. Van der Veken Philippe, scheepsbouwer te Antwerpen, 21. de firma J.C. Schoors, *quincaillers* te Antwerpen, en 22. Delannoy Félicien, scheepsbevoorrader (*fournisseur de navires*) te Antwerpen.
- 24) Het schip HOUTHANDEL ex DANIA werd te boek gesteld op de scheepshypotheekbewaring te Antwerpen (art.188 van het scheepsregister). Cf. The Belgian Shiplover (TBS), nr.93 van mei/juni 1963(shiplist 391); zie <http://www.theshipslist.com/ships/lines/lloydroyalbelge.shtml>

- 25) De Latte, G. (2014), noot 857; The Belgian Shiplover (TBS), nr.93 van mei/juni 1963 (shiplist 391); dossier op scheepshypotheekbewaring betreffende RUSSIA (art.481 van het scheepsregister).
- 26) Kopie van deze oprichtingsakte van 26 oktober 1906 bevindt zich op de scheepshypotheekbewaring in het dossier van binnenschip artikel 683.
- 27) De betreffende lichters werden te boek gesteld in het scheepsregister te Antwerpen (art.249, 680, 681, 682 en 683 van het scheepsregister).
- 28) De Latte, G. (2014), nrs.312 t.e.m.314 en noten 408 en 874.
- 29) Georges Paget WALFORD was een bekende in Antwerpen gevestigde reder en scheepsmakelaar uit Londen. In 1895 was hij betrokken bij de oprichting van de SA Compagnie Belge Maritime du Congo en van de SA Société Maritime du Congo. Zie De Latte, G. (2014), nrs. 377 t.e.m. 380.
- 30) De Latte, G. (2014), nrs. 18 & 19, en noten 35 t.e.m. 43, en bl.586& 587 (72/III/22 en 72/III/25); <http://www.cmb.be>
- 31) De Latte, G. (2014), p. 481, 570-571.
- 32) Najder, Z. (2007), Joseph Conrad: a life, Londen, Camden House, p.138. Het betreft de Engelse vertaling van een Poolse biografie uit 2006. Het boek is deels consulteerbaar via <http://books.google.be/books>.
- 33) De Latte, G. (2014), noot 587.
- 34) Idem, nrs.334 t.e.m. 336.
- 35) Idem, p.578 (72/II/40)
- 36) Idem, p. 490-491(71/1/94 & 71/1/96 & 71/1/97)
- 37) Baron de Bieberstein Rogalla Zawadsky trad op als één van de vereffenaars van de rederij 'Compagnie Gantoise de Navigation', samen met De Baerdemaecker - in de akten van 1888 betreffende de verkoop van schepen van die rederij (zie De Latte, G.(2014), p.570&571 (72/1/79, 72/1/81 & 72/1/83)). cf. www.archieven.nl – 5019 Archivalia van leden der familie de Bieberstein Rogalla Zawadsky (gemeentearchief Roermond).
- 38) Overschrijving 72/V/4 in De Latte, G. (2014), p. 604 en 605; voor het Koninklijk Werk IBIS, zie: De Latte, G. (2014), nr.267 en noten 204 en 770.
- 39) Voor Gustave Carels wordt verwezen naar De Latte, G. (2014), p. 17-18.
- 40) http://nl.wikipedia.org/wiki/Louis_de_Hemptinne
- 41) De Latte, G. (2014), nrs. 129 (3 en 4), 221 (5) en noot 650.
- 42) Idem, p. 575 (72/II/25)
- 43) De vennootschap wordt in sommige akten ook genoemd: SA Compagnie du Chemin de Fer Gand-Terneuzen.; zie: De Latte, G. (2014), nrs. 208 en 209. Te noteren valt dat de informatie betreffende vader en zoon Wilmart niet voorkomt in het boek; het gaat dus om een aanvulling. Zie ook: Welter, H. (2010), Gent-Terneuzen. Een omstrede spoorwegmaatschappij, in: Van Rijckeghem, C., Welter, H. (red.), *Gent op het spoor*, Gent/Kortrijk, Uitgeverij Snoeck, p.82 t.e.m.87.
- 44) De Latte, G. (2014), p.584 (72/III/10)
- 45) <http://www.heemkundigekringsasvngent.nl/verhalen/nestor-wilmart>

Zonderlinge en bijzondere Gentse plaatsnamen

ROKERELSSTRAAT: RODE ‘KERELS’ (MANTELS), DAT WEL ... MAAR GEEN KULDERS

Luc Devriese, Hans Doesselaere

De Rokerelsstraat, een straatje tussen de Martelaarslaan en de Bijlokevest, dat kennen naast buurtbewoners vrijwel enkel de al iets oudere liefhebbers van streekbiertjes (afb. 1). Het was immers de eerste vestigingsplaats van de Hopduvel. Al die mensen, bijna zonder uitzondering, spreken de naam verkeerd uit met de klemtoon op de ‘-el’.

Afb. 1 Straatnaambord anno 2015.

Vanwaar die rare naam die als het ware uitnodigt om hem foutief te gebruiken. Wat betekent die? Nauwelijks iemand lijkt het te weten. Zelfs de doorgaans goed geïnformeerde samenstellers van het boek *Duizend jaar Ekkergem* (1974) sloegen de bal mis toen ze bij die naam aarzelend veronderstelden: ‘waarschijnlijk naar de naam van de eigenaar genoemd’ (1). De eenheidsbebouwing van het hele straatje wijst er op dat de huizen ooit gebouwd werden en toebehoorden aan één enkele eigenaar, maar, zoals we zullen zien, was dat gene meneer Rokerel of iets dergelijks. En, mocht je het nog verder willen

zoeken: roken van haring, hespen of worsten heeft er evenmin iets mee te maken.

Scholieren met rode mantels

De dubbele ss in de naam zou ons een hint moeten geven: daar zit iets anders achter. En inderdaad: in ons eigenste *Ghendtsche Tydinghen* werd in een artikel van David Maes getiteld 'Lieven van Pottelsberghe en de Rokerels' al in 1984 duidelijk gemaakt dat de straatnaam afgeleid werd van de 'rode kerels', de rood gekleurde mantels van sommige leerlingen van de Gentse Hiëronymietenschool. In de jaren 1500 bloeide die in een gebouw dat aanleunde bij het Geeraard de Duivelsteen (2). In die tijd was het de bijzonderste en vermoedelijk ook de enige goede Gentse school.

De opvoeding, scholing en onderhoud van een tiental leerlingen van die school werd gefinancierd door een stichting (fondatie) van het echtpaar Lieven van Pottelsberghe - Lievine van Steelant (1521) waaraan we ook grotendeels het huidige uitzicht van het Alijns godshuis aan de Kraanlei te danken hebben. En daar zit de sleutel van het verhaal. De ondersteunde leerlingen moesten zich onderscheiden van de gewone pupillen door hun uniform. Frans De Potter maakte dat in deel 4 van zijn monumentale werk *Gent van den oudste tijd tot heden* duidelijk met een citaat uit de regels van de stichting. Ze moesten gekleed zijn '... van hunnen uppersten (h)abijte met eenen roeden keerle, ende dat die zij van roeden lakene gemaect, cleerc gewijs (zoals klerken) achtere wat hoger up commende' (3). Voor een goed begrip moeten we hierbij verduidelijken dat de schrijfwijze 'roede', net zoals bij de 'ae', een verlenging van de klinker aangeeft, zoals gebruikelijk in die tijd. Later werd dat in gesloten lettergrepen onze dubbele 'oo' en dubbele 'aa' (4).

De 'rode kerel' was de lange mantel, de toga, zoals het Middelnederlands woordenboek aangeeft. Het was het uitgaanstenu van de scholieren, hun kleddij voor plechtige gelegenheden. Daarmee uitgedost en met een ronde zwarte muts op mochten ze naar de hoogmis, in processies defileren, enz. Dat de naam 'rode kerel' over ging op de leerlingen zelf, zoals Maes suggereert, is onwaarschijnlijk. 'Keerle', kerel betekende immers niet enkel mantel, er was ook de nu bekende betekenis van flinke, maar ook wel grove jongeman. Het was in de late middeleeuwen zelfs een scheldwoord gebruikt door 'fijne' rijke lieden voor ruwe 'boerse' armelui. Het beruchte veertiende - eeuwse 'Kerelslied' uit het Gruuthuuse Handschrift geeft daarvan een sterk staaltje ten beste (5). In de jaren 1800 werd de betekenis van 'kerel' door het romantisch

nationalisme, onder andere in de jeugdbeweging, omgevormd tot een geuzennaam, min of meer een eretitel dus.

In het Frans, waarin die ongunstige tweede betekenis niet bestond, werden de leerlingen van de stichting 'les robes rouges' genoemd, maar in het Nederlands 'Rookeerels clerckins'(6). Naar het verlangen van de stichters heetten de jongens officieel 'de tien scolieren van mer (afkorting van mijnheer) Lieven van Pottelsberghe'. Ruwe grove kerels waren de door het echtpaar van Pottelsberghe- van Steelant ondersteunde leerlingen allicht niet. Het zeer gedetailleerde reglement van de stichting geeft aan dat de 'scolieren zullen zijn kinderen van goeden name ende fame, van vader en moedere goede eersamer lieder kindere, aerme ofte emmere groeten last hebbende ...'. Van verarmde 'goede familie' dus.

De scholieren worden seminaristen

De jongens met hun rode mantels kregen naar de normen van die tijd degelijk onderwijs door priesters en broeders Hiëronymieten. Hun orde genoot faam in het onderwijs en in het boekbedrijf. Het hierboven geciteerde kledijreglement verraadt het al: de scholieren werden opgevoed tot klerken. Sommigen onder hen mochten in Leuven studeren in de 'artes', de lagere graden van het toenmalige universitaire onderwijs, en soms zelfs in de theologie of het kerkelijk recht. De in dergelijke scholen gevormde scholieren werden overwegend ingeschakeld in de kerk. Het woord 'clerus' afgeleid van 'clericus' en 'clerici' duidt nu nog de geestelijken, kerkdienaars aan.

Vandaar dat het ook niet hoeft te verwonderen dat de fondsen van de stichting van Pottelsberghe met zijn scholieren overgeheveld werden naar het in 1569 opgerichte seminarie. Die nieuwigheid was eigenlijk niets anders dan de omgevormde Hiëronymietenschool. In de eerste halve eeuw waren de seminaristen trouwens ondergebracht in de gebouwen van die school. Het seminarie begon te functioneren volgens de richtlijnen gegeven door het Concilie van Trente (1545 - 1563) onder het gezag van de bisschop, hoofd van het nog maar pas gestichte bisdom Gent (1559). Door het bisdom benoemde geestelijken vervingen de paters en broeders van de opgeheven orde. De nieuwe opleiding was uitsluitend gericht op functies in de Roomse kerk. Ze was een belangrijk element in de hevige katholieke reactie tegen het protestantse reformatie die bekend staat als de contrareformatie. Het strak geleide seminarie betekende het einde van de ongeordende, soms amper bestaande priesteropleidingen waarin uit privé initiatief ontstane scholing zoals die van de Gentse studenten met hun 'roo(de) keerels' een rol kon spelen.

Verward met de ‘Kulders’

Pas in 1625 konden de seminaristen verhuizen naar het speciaal voor hen opgerichte seminariegebouw aan de Biezekapelstraat en Kapittelstraat (7) waarvan de restauratie anno 2015 zijn voltooiing nadert. Het gebouw aan het Duivelssteen kwam dus vrij. Het kwam als onderdeel van een deal met de bisschop in stadsbezit en het werd voorbestemd om weesjongens te herbergen (afb. 2). En hier begint de verwarring. David Maes gaf in zijn artikel al een stevige voorzet om die knoop te ontwarren, maar hij aarzelde nog enigszins: ‘Heeft men bij het toekennen van de naam Rokerelstraat, de Rokerels van van Pottelsberghe verward met de latere Kulders of hebben deze laatste een tijdlang dit roodlaken kleed gedragen?’ Voorgaande op de erg verschillende naam en de faam van resp. de scholieren en de Kulders en ons baserend op de werkwijze van de straatnamencommissie Vermeulen die de naam in 1942 toekende, menen we dat er geen twijfel mogelijk is. De naamgeving berust wel degelijk op een verwarring met de Kulders die vanaf 1883 ondergebracht waren in nieuwe (gedeeltelijk nog bestaande) gebouwen aan de andere zijde van Martelaarslaan, ongeveer rechtover ons straatje waarvan de naam er had moeten naar verwijzen.

Het was vermoedelijk vooral Vermeulen zelf die hier, zoals elders, doortastend te werk ging en niet aarzelde dubieuze of onvoldoende gefundeerde naamtoewijzingen aan straten en pleinen door te drijven. Als het maar goed klinkt, dat was de leuze van de advocaat - dichter en commissievoorzitter (8). Misschien was hij zich wel bewust van het feit dat Rokerel (toen nog Rookerel geschreven) verkeerd zou uitgesproken worden. De latere schepen van handel en nijverheid (en folklore, voegde hij er graag aan toe) hield wel van een grapje.

De welbekende naam ‘Kulders’ was afgeleid van de zeemkleurige lederen wambuizen (kolders) die de wezen droegen. De kleur was niet rood, maar eerder geelachtig. De benaming van dit kledingstuk ging in dit geval dus wel over op degenen die het droegen. Er boven droegen ze een blauwe kiel, een ‘schabbe’ zonder mouwen (9). Dat gebeurde wel meer in die tijd. De vrouwelijke wezen en halfwezen, eerst ondergebracht aan de Nederkouter en later op de oude site van de Filledieusen bij het Sluizeken, werden de Rodelijvekens genoemd. Ze zijn nog bekend van de gelijknamige straat.

Nog andere kinderen, niet zelden ook wezen, ‘verzorgd’ (als we het zo mogen noemen) in tehuizen beheerd door de stedelijke armenkamer, werden meestal naar hun kledij genoemd. Naast die twee hoger vermelde weeshuizen werden in dezelfde Spaanse periode nog twee armenscholen gesticht met gelden vrijgemaakt uit de inkomsten van het overbodig geworden Rijke Gasthuis (lepro-

Afb. 2. Detail uit een schilderij van De Noter gemaakt in 1831 (Stadsarchief Gent).

Het toont het gebouw met gevelsteen in de zijgevel toen er nog Kulders in verbleven.

De gehouwen steen, later in de voorgevel aan het Bisdomplein, nu in het Sint-Baafssteenmuseum, draagt het jaartal 1662 in chronogram en beeldt de Maagd van Gent met twee Kulders uit. Hoe het daar er ten tijde van de Hiëronymieten en hun scholieren met de rode mantels uitzag weten we niet.

De weergave op het schilderij 'Gent in 1534' (STAM) laat uitschijnen dat de bijgebouwen van het Geeraard de Duivelsteen in die tijd heel wat minder imposant waren.

zenhuis) aan de Hoogstraat - Holstraat. De school van de Blauwe Knechtjens, ook soms aangeduid als school van Oost-Indiën, was gehuisvest in het hof of refuge van Ename aan de Barrestraat, dicht bij de Kuldersschool. Hun vrouwelijke tegenhangers in het vroegere Braemsteen aan de Onderstraat, waren de Blauwe Meisjes. Beide sites zijn nog steeds in gebruik als scholen. De geciteerde werken van Frans De Potter en van Marcel De Bleecker geven een hallucinant beeld van hoe het er aan toe ging in die wezengestichten.

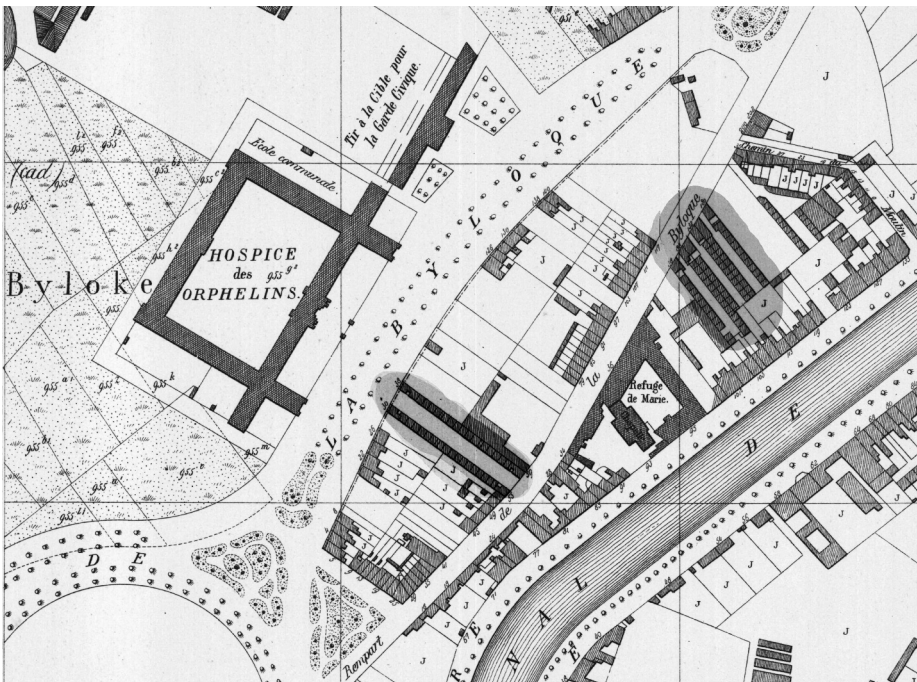
Overigens, wat onderwijs betreft: in tegenstelling tot wat bij de Hiëronymieten het geval was, kwam dat in de vier hierboven genoemde instellingen nauwelijks aan bod. Een vak leren was hoofdzaak voor de jongens en ‘spellewerken’ voor de meisjes. De twee instellingen met in het blauw uitgedoste kinderen werden in de 19de eeuw samengevoegd met resp. de Kulders en de Rodelijvekens. En ook gaf dan weer aanleiding tot verwarring: De kulders met hun blauwe kiel boven de kulder werden ook blauwe knechtjens genoemd.

De cité Bureau

Er rest ons enkel nog te bekijken hoe de toch wel merkwaardig uniforme huisjes in de Rokerelsstraat tot stand kwamen en hoe die plek er uit zag en aangeduid werd vooraleer de commissie Vermeulen in 1942 met haar onzalige naam voor de proppen kwam. Hiervoor moeten we een eindje in de tijd terugkeren naar de periode voorafgaand aan de aanleg van de Godshuizenlaan en de Martelaarslaan vanaf 1873, in die tijd Bijlokelaan, Boulevard de la Byloke. Tot dan was de Bijlokevest de enige belangrijke straat in deze zone. Deze laatste weg werd aangelegd op de in de jaren 1780 – 1800 geslechte, maar waarschijnlijk nog gedeeltelijk als wegkoffer behouden aarden vestwal.

In de langgerekte zone naar Ekkergerm toe kwam stilaan bebouwing tot stand. Het is hier dat de heren Boterdaele en Bureau hun kans zagen (10). Ze bouwden vanuit de Bijlokevest elk voor zich een steegbeluik. De aannemer Boterdaele deed als eerste zijn aanvraag voor de aanleg van een beluik in 1870. We zien het straatje met uniform kleine huisperceeltjes weergegeven op de kaart van Gevaert en Vanimpe uit 1878 waarop ook het nieuwe wezenhuis aangegeven staat (afb. 3). Bureau, volgens de Wegwijzer van Gent ingenieur wonende in Twaalfkameren, diende in 1875 een bouwaanvraag in voor een tweede beluik met 19 woningen in twee rijen, eveneens uitgaande van de Bijlokevest (11). Het uitzicht anno 2015 wordt weergegeven op afb. 4. Grondplannen of geveltekeningen bleven, voor zover ons bekend, niet bewaard. Dat was wel het geval voor de aanvraag in 1884 tot verlenging van het beluik van Bureau (12).

Die werd ingediend door Adophe Bonard, uitbater van restaurant ‘Den Boer’ in de Bennesteeg. Deze nam de inmiddels aangelegde Martelaarslaan (toen Bijlokelaan) als basis en zou zoals ook de bouwaanvraag vermeldde, perfect aansluiten bij de al bestaande bebouwing naar de Bijlokevest toe (afb. 5).

Afb. 3. Toestand van de site op het plan Gevaert en Vanimpe (1878).

De pas aangelegde laan Boulevard de la Byloke (nu Godshuizenlaan en Martelaarslaan) heeft twee rijstroken gescheiden door een dubbele bomenrij. Rechtover het weeshuis - gemeenteschoolcomplex is er spaarzame huizenbouw.

Uitgaande van de Bijlokevest is de cité Boterdaele met uniforme huisperceeltjes gebouwd (links). De tweede beluikenbouwer Bureau had in dat jaar blijkbaar nog niets verwezenlijk hoewel zijn bouwaanvraag dateert uit 1875. Rechts: het grote nu gedeeltelijk nog bestaande beluikencomplex tussen de Coupure en de Bijlokevest.

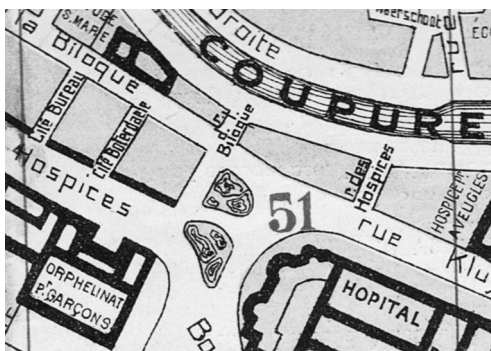

Afb. 4. Zicht op de Rodekerelstraat vanuit de Bijlokevest (2015) met huisjes gebouwd door Bureau.

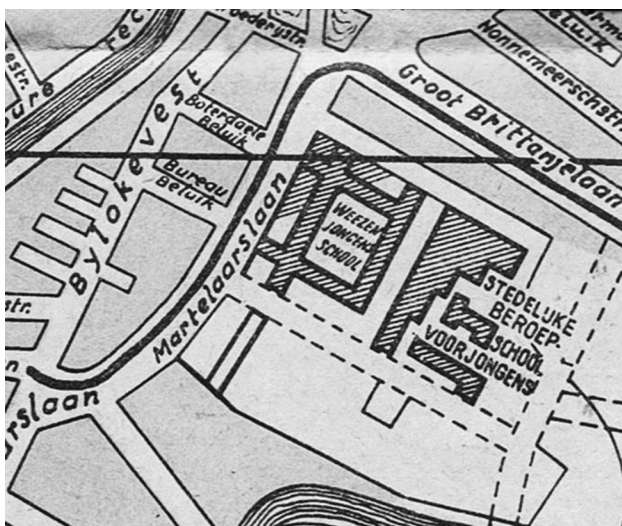

Afb. 5. Zicht vanuit de Rodekerelstraat op de Martelaarslaan met links huisjes gebouwd door Bonard en in de achtergrond de nog behouden gebleven vleugel van het Kuldersgesticht.

De beide huisjescomplexen werden steeds aangeduid als cité of beluik (afb. 6 en 7), Blijkbaar waren de benamingen Cité Bureau en Cité Boterdaele intussen stevig ingeburgerd en die namen zouden in de beluikenadministratie ook officieel gangbaar blijven tot in 1942 toen de commissie Vermeulen ingreep. Waarom de naam Bureau in 1942 moest verdwijnen, terwijl die van Boterdaele (Jan Baptist) behouden bleef als straatnaam, is ons een raadsel. Vermoedelijk bleven de nieuwbakken straatjes in de volksmond nog vele jaren hun citénaam dragen.

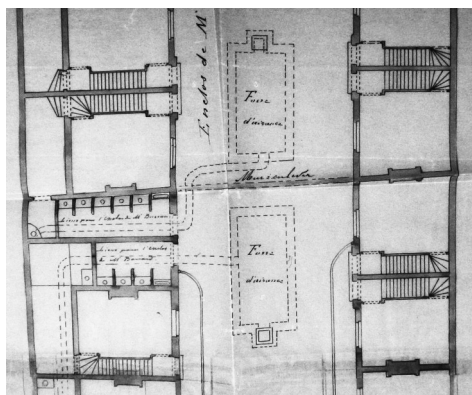

Afb. 6. De cité Bureau en de Cité Boterdaele op een niet gedateerd commercieel wegenplan, gelithografeerd en gedrukt bij A. Vander Haeghen, vermoedelijk in 1913 ter gelegenheid van de Wereldtentoonstelling. Geen van beide cités is 'beloken': het zijn geen afgesloten beluiken.

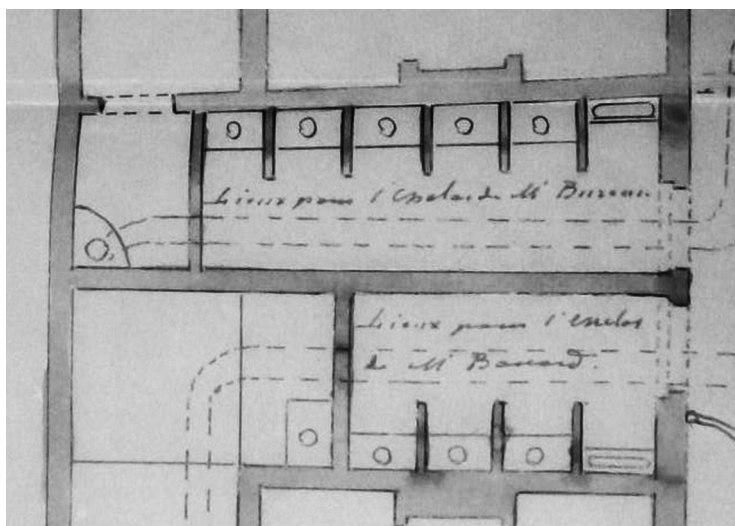

Afb. 7. De twee straatjes in 1943 nog steeds aangeduid als beluik op 'Plan van Gent, 1943', uitgegeven door de N.V. Internationaal Propagandakantoor, Antwerpen (verzameling DSMG, Sint-Amansberg).

Bij hun aanleg waren beide straatjes effectief beluiken. Ze hadden enkel een in- en uitgang aan de Bijlokevest. Nauwelijks enkele jaren later zou er een verbinding verwezenlijkt worden met de Martelaarslaan. We mogen er gerust in zijn: de heren Boterdaele en Bureau wisten wel dat die er spoedig zou komen. De bouwtoelatingen specificeerden dat voor de hoekhuizen aan de openbare weg een aparte bouwaanvraag moest ingediend worden. Daar hadden ze blijkbaar weinig oor naar. De hoekperceeltjes lieten ze liever lange tijd onbebouwd.

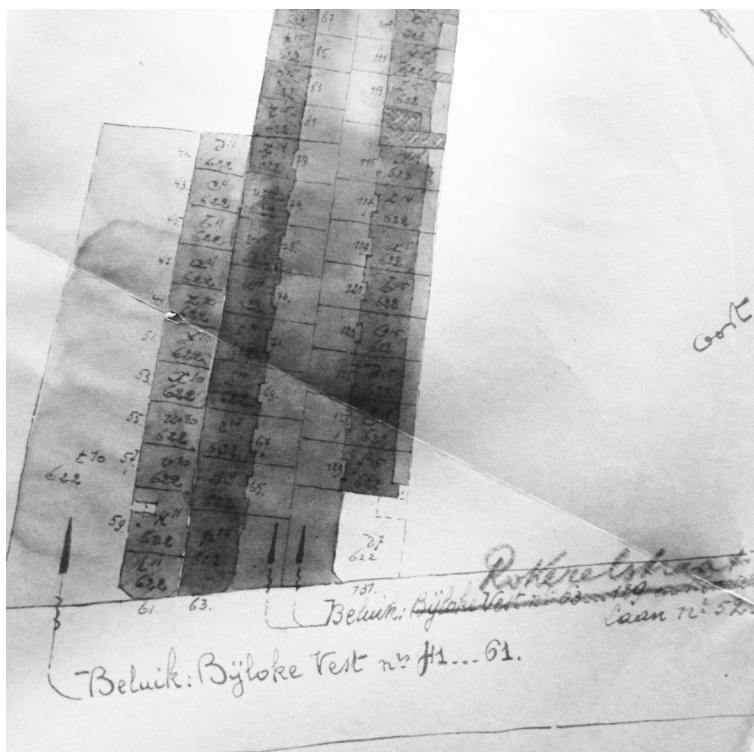

Afb. 8. Grondplan (gedeeltelijk) uit de bouwaanvraag van Bonard voor de huisjes in de huidige Rokerelstraat naar de Martelaarslaan toe (SAG, reeks VII Beluiken nr. 1329-1332/21).
Bemerk de beerputten midden de 'straat' (officieel binnenkoer van het beluik).

Afb. 9. Detail met de gemeenschappelijke toiletten zoals weergegeven op de bouwtekening van Bonard (zie afb. 8). De gebruikers van sommige zitjes konden bij stevige kou profiteren van de kachelwarmte in de schouwen van de burens, mogen we aannemen.

In tegenstelling tot de meeste beluiken die gebouwd werden op de achtererven van bestaande huizen, hoorden ze niet bij al langer bestaande voorhuizen. Beide huisjescomplexen waren in feite nieuwe verkavelingen. De aanvragen balanceerden aan de rand van de bestaande bouwvoorschriften. Ze werden aanvaard door de stadsadministratie en bij de beluikendossiers gevoegd omdat de huisjes, op de hoekhuizen na, niet aan een afgelijnde straat gebouwd werden. Zo komt het dat één van de huisperceeltjes bestemd werd om er een gemeenschappelijk toilet met negen 'zitplaatsen' te installeren (afb. 8 en 9). De beerputten werden midden de 'straat' aangelegd. Dat kon: het was immers officieel geen straat, maar de binnenkoer van een cité. Zonderling is dan weer dat bouwheer wel voetpaden moest aanleggen in de 'straat', straat die zijn eigendom was! Bij de opmaak van het kadasterplan was de latere straat in perceeltjes ingedeeld die telkens bij een woning hoorden (afb. 10).

Afb. 10. Detail uit het kadasterplan Sectie F, blad 12, elfde wijk, beluik nr. 580 (kopie bij de beluikendossiers in SAG reeks VI Beluiken 2009/T459). Bemerkt de perceelsindeling van de 'straat' samenvallend met de huisperceeltjes. De benaming Rokerelstraat achteraf bijgeschreven. Aan de Bijlokevest grenst een nog steeds bestaand kleiner beluik met één enkele rij van elf huisjes rug aan rug aan de Rokerelhuisjes. Dit tweede complex heeft een echt beluikuitzicht met een brede gemeenschappelijke koer.

De tijd dat er voor beluiken helemaal geen bouwaanvraag moest ingediend worden, was wel al voorbij. Daar hadden de vreselijke cholera - epidemieën in de jaren 1830 - 1860 voor gezorgd. De stedelijke gezondheidscommissie had inspraak. Bij de aanvraag Bonard eiste ze dat de linkerrij woninkjes, uitgaande van de Martelaarslaan een eigen WC zouden hebben op het nauwe achterkoertje, eigenlijk een gangetje. Een hoekhuis dat de bouwheer er toch had proberen in te smokkelen, werd afgewezen met de opmerking dat er geen eigen toilet in voorzien was.

De huisjes waren van het type dat in de betere beluiken van die tijd wel meer voorkwam: met uniform grondplan en uniform van opbouw en kleine oppervlakten van het type deurtje – venstertje, deurtje - venstertje. Ze hadden en hebben nog steeds een keldertje, een verdieping en zelfs een topgeveltje, maar dan wel gemeenschappelijk aan twee woningen.

Besluit

Er kan geen twijfel over bestaan. De Rokerelstraat refereert naar de rode mantels van de jonge klerken in opleiding in de school van de Hiëronymieten aan het Geraard de Duivelsteen, de scholieren van mijnheer van Pottelberghe. Met de wezen, de Kulders hadden ze niets gemeen, behalve de locatie in het huis waarin ze achtereenvolgens verbleven tot op het moment dat de Kulders naar de Martelaarslaan trokken (1873). Van daaruit zouden ze naar de ook al verdwenen Home Prins Filip aan de Neermeerskaai verhuizen.

Even zeker is dat de verwarring over de naam zal blijven bestaan. Als de straatnaam dan toch juist uitgesproken wordt, zal men de ‘rode kerels’, de mantels dus, nog altijd verwarren met de scholieren. En de scholieren zelf, die zal men voor Kulders houden. Daar verhelpen zelfs geen correcte internetreferenties aan (14). Vermeulen heeft ons met de naam van dit onschuldig straatje een ferme peer gest ...gerookt.

Noten

- 1) Mortier, G. (1974), Plaats- en straatnamen te Ekkerghem. In: Mortier, G. (red.), *Duizend jaar Ekkerghem*, Gent, p. 185. De naam foutief met één s hierin.
- 2) Maes, D. (1984), Lieven van Pottelsberghe en de Rokerels. In: *Ghendtsche Tydinghen*, jg. 13, p. 234-241.
- 3) De Potter, F. (vanaf 1883), *Gent van de oudsten tijd tot heden*, Gent, Siffer, deel 4, p.534. Verder uitgewerkt bij De Ridder - Symoens, H. (1978 en 1980), Lieven van Pottelsberghe

- en het onderwijs te Gent in de zestiende eeuw. In: *Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Gent, deel 32, p. 101-131 en deel 34, p. 133-141.
- 4) Toen het straatje in 1942 zijn huidige naam kreeg, was het nog 'Rookerelsstraat', zoals onder meer aangegeven in de *Algemeene lijst der wijzigingen en nieuwe straatbenamingen in de oude en nieuwe stadsdeelen. Juijste wegwijzer over geheel het gebied 'Groot Gent'. Officieele uitgave*, Gent, Merchiers, zonder jaartal (vermoedelijk 1943). Raadpleegbaar in het documentatiecentrum DSMG, Sint-Amansberg, afd. Vliegende Bladen, Gent, reeks Bebouwing.
 - 5) Devriese, L. (2012), Dames en heren. Van dominante oudjes over adellijke heren naar Jan en alleman. In: *Van Mensen & Dingen*, jg. 10 nr. 2, p. 40-56.
 - 6) De Ridder - Symoens, H. (1978), p. 132.
 - 7) Roegiers, J. (1973), De oprichting en de beginjaren van het Bisschoppelijk Seminarie te Gent (1569 - 1623). In: *Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Gent, deel 27, p. 3-192.
 - 8) Devriese, L. (2009), Joseph Vermeulen en de grote Gentse straatnamenoperatie in 1940 – 1942. In: *Gandavum*, jg. 14 nr. 1, p. 39-46.
 - 9) De Bleecker, M., Devos, W. (1990), *Verweesd, verwezen. Vier eeuwen Kuldere, rode lijven en blauwe meisjes in Gent*, Gent, uitgave in eigen beheer, p. 83 en 91.
 - 10) De beroepen van de beluikenbouwers vermeld in de *Wegwijzers van Gent*, o.a. in 1866 en 1874.
 - 11) Niet opgenomen in de Stadsarchief Gent, reeks G12, Private bouwaanvragen, maar in de reeks VII, Beluiken, nr. 1315-1320/73.
 - 12) Stadsarchief Gent, reeks VII Beluiken nr. 1329-1332/21.
 - 13) De benaming Cité Bureau met de doorschrapte aanduiding Bijloke Vest en achteraf bijgeschreven 'Rokerelstraat' op een kadastraal uittreksel in de Verzameling Beluiken, elfde wijk, dossier nr. 580. Registratie in 1938 in SAG (kopie in het fonds Roger Moreau, Beluiken, DSMG, Sint-Amansberg).
 - 14) Tuur De Decker presenteert een correcte uitleg over de naam Rokerelstraat gebaseerd op het artikel in GT van David Maes in de rubriek 'Waar in Gent?' van de anno 2015 op het internet nog steeds raadpleegbare site 'Gent blogt'.

HET VERDWENEN REGNESSENSTRAATJE EEN MYSTERIEUZE NAAM

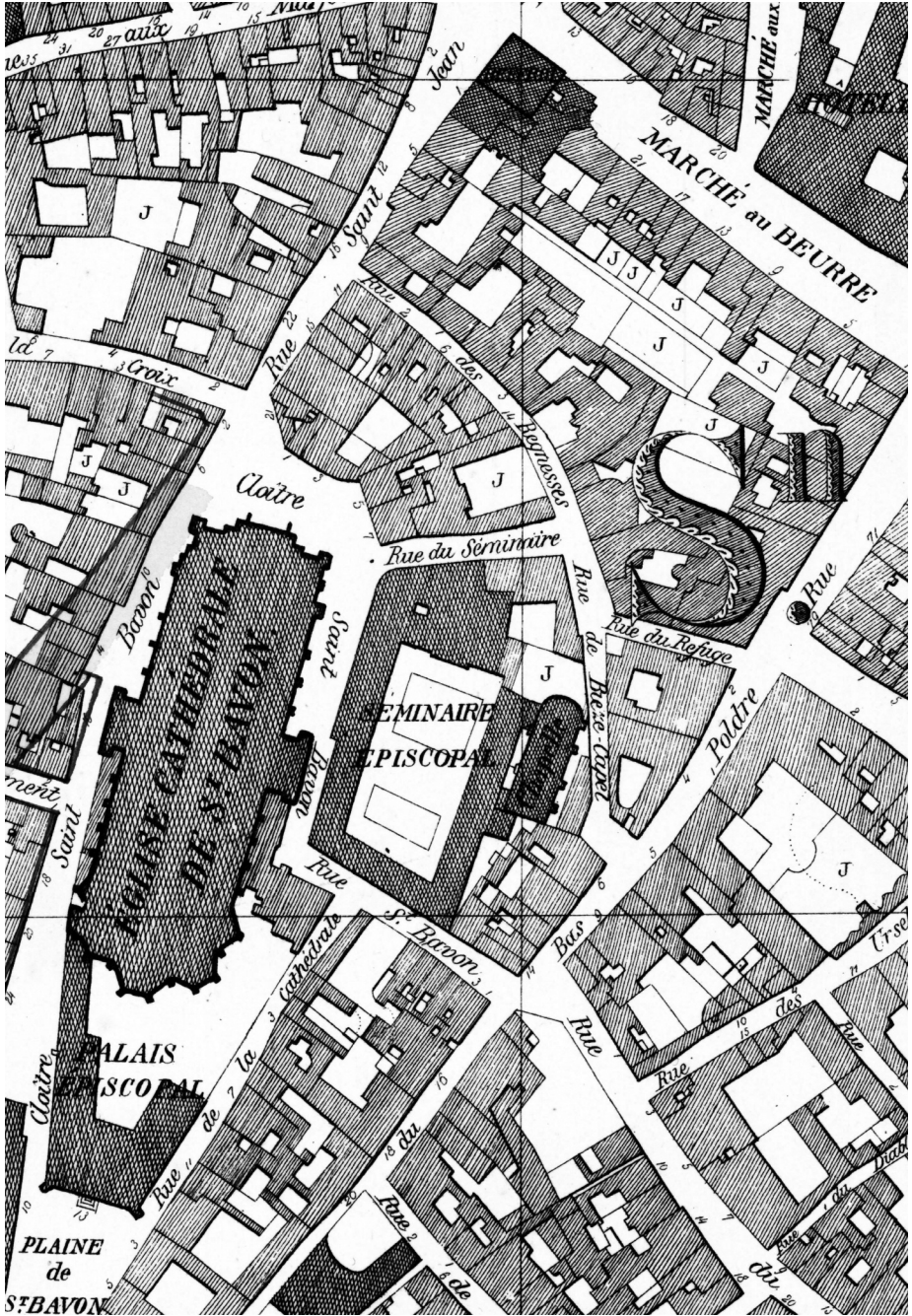
Peter Van Keymeulen

De Regnessestraat was een korte, smalle maar niet onbelangrijke straat (1). Ze verdween toen aan het einde van 19de eeuw de oude huizenblokken tussen het Belfort en de Sint-Baafskathedraal gesloopt werden. Deze grote historische monumenten werden vrij gemaakt en er werd plaats geruimd voor de aanleg van het Sint-Baafsplein en voor de bouw van de Nederlandse Schouwburg, die op het tracé van het straatje kwam (2) (zie kaart hierna).

In de middeleeuwen werd deze straat door verscheidene patriciërsfamilies bewoond. Vanzelfsprekend was er de familie Van der Sickle, waaraan de Grote en de Kleine Sikkel samen met de Achtersikkel nog herinneren. Origineel, maar niet helemaal overtuigend is de opmerking van G. Deseyn over de oorsprong van de familienaam Van der Sickle: *Vermoedelijk lag de sikkelvorm van de verdwenen Regnessestraat aan de basis van deze traditie* (3). A. Heins formuleerde het zo: *..., cette mystérieuse rue des Régnesses, dont le nom ne rime à rien et laisse perplexe tous les chercheurs,...* (4). Dit straatje is geheimzinnig vooreerst door zijn mysterieuze etymologie en vooral ook omwille van de belangrijke historische functie van zijn gebogen verloop.

De Regnessestraat mag dan al lang verdwenen zijn, in de herinnering van enkele zeer bekende Gentse schrijvers, heeft ze in elk geval onuitwisbare sporen nagelaten. *Het geheimzinnige Regnessenstraatje*, zo schreef John Flanders – Jean Ray (Raymond De Kremer 1887-1964) meer dan een halve eeuw na het verdwijnen van dat straatje (5). Hij was immers nog maar tien jaar oud toen de Regnessestraat ophield te bestaan. Als kind vond John Flanders de buurt van de Sint-Baafskathedraal angstaanjagend en het was vooral een welbepaald straatje dichtbij de Sint-Baafskathedraal dat hem schrik inboezemde: *Een klein provinciaal straatje met lage en vredige huizen, geurend naar wierook en scherpe geuren van vroom vasten. (...) De afbraak van de woningen van de Sint-Jans- en de Regnessestraat heeft wellicht een negatieve, misschien desoriënterende indruk op de schrijver in spe gemaakt* (6).

Ook Maurice Maeterlinck, onze enige Nobelprijswinnaar voor literatuur, had

Kaart 1878 Gevaert - Van Impe.

Afb. 1 De Regnessestraat vóór de afbraak. Vergelijk met volgende foto en neem het torentje als herkenningspunt (SAG SCMS).

iets met de Regnessestraat. Hij ging in dat straatje gedurende een vijftal jaren naar de lagere school in een Franstalig privéschooltje, door hem *Institut Calamus* genoemd (7). En wat blijkt: in hetzelfde schooltje, eigenlijk het *Institut Central*, zou ook Karel Van De Woestijne lager onderwijs gevolgd hebben (8). Deze laatste blijkt eveneens met weemoed op de vroegere toestand terug: *Ik ben nog niet oud, Goddank, maar ik herinner me nog zeer goed, hoe Belfort en Sint-Bavokerk stonden als een gestadig dreigement, als reuzige dompers, boven de wriemeling der smalle Sint-Jansstraat, de doodsche stilte der Regnessestraat, de claustrale onaanvoerbaarheid (sic: onaanroerbaarheid) der Seminariestraat...*

Alleen maar schriftelijke herinneringen vond de veelzijdige Armand Heins

Afb. 2. Regnessestraat tijdens de afbraak, zie vorige foto (SAG SCMS).

onvoldoende. Materiële getuigenissen over deze te verdwijnen buurt moesten zorgvuldig vastgelegd worden. Dit was een dringende zaak, want (...) *ce joli coin de solitaire intimité, cette mystérieuse rue des Régnesses, (...), va être anéanti* (9).

Rijn, Rijn, ring en nog meer

De varianten van de benamingen (10) in archiefteksten voor de straat splitsen zich in twee groepen eindlettergrepen: deze op ng of gnesse en deze op gasse. De eerste groep eindlettergrepen kan voorafgegaan worden door de medeklinkers n en g, in wisselende volgorde. In de 15de eeuw was er reeds sprake van de benaming Ringhesse (11). Gysseling geeft Rijngasse als oudste bewaard gebleven schrijfwijze aan (1324) en zijn uitleg is - tegen zijn gewoonte in - enigszins aarzeland: *Deze Hoogduitse naam (Gasse betekent steeg) zal wel herinneren aan de Rijnlandhandel van de Gentse kooplui.*

In sommige teksten en op stadsplannen verschijnt de straatnaam in de meer-

voudsvorm Regnessen. In de negentiende-eeuwse Franstalige documenten gebruikt men ook de meervoudsvorm Régnesses. De hedendaagse Nederlandstalige schrijfwijze is meestal een enkelvoudsvorm: Regnesse (12).

Afb. 3 Toegangspoort Calvarieberg rond 1897 (SAG SCMS 4904).

In de oude beschrijving van de stad Gent van J. J. Steyaert uit 1857 vinden we drie verklaringsmogelijkheden voor de benaming, ten eerste als handelsweg (*Rijnstraet*), vervolgens als verwijzing naar de familie Rijnm en tenslotte als verwijzing naar de benaming voor een kloosterorde (13): *Van de St. Jansstraet*

geleidt het Regnessestraetje naar het Biezekapelleken. De naam van dit straatje vindt men in schriften van 1323, 1450 en 1458 Ryngasse, in die van 1326 en 1373 Ringasse, en in een van 1350 Rigasse. Dit zou, volgens Diericx, Rijnstraet betekenen, doch het ware mogelijk dat het zyn naam bekwam naer de edele familie Rym wier steen aldaer eenen uitgang had. Dit steen stond op den hoek der Hoogpoort en der Refuge-straet, ter plaets van 't gebouw alwaer op 28 april 1855 de laatste graef de Thiennes overleed, in den ouderdom van 78 jaren. Men wil nochtans dat het Regnessestraetje wordt genoemd naer een klooster van dien naam dat er weleer bestond.

Steyaert verwijst naar een klooster by *St. Baefskerk* van reguliere kanunniken van *St. Augustinus*, *gezegd Regnessen*, die daar zouden verbleven hebben.

Afb. 4. De binnenkoer van 'Calvarieberg' in de Regnessestraat (SAG, SCMS 4891).

R. Hespel citeert het dagblad Vooruit van 1897 over het afbreken van de Regnessen(n)straat dat startte bij een bepaald huis: *Gans het achterhuis, dat paalt aan het oude gebouw, toebehorende aan de graaf de Limburg Stirum, waar thans het verbandgesticht de Calvarieberg is, en dat vroeger het klooster der Regnessen was, is reeds tot de grond afgebroken (14). F. De Potter schrijft over dat zogezegde klooster: ... eenige XIXe eeuwse verzamelaars van Gentsche oudheden (...) beweren dat de straat haren naam heeft gekregen van reguliere kanunniken der St.-Augustijnerorde, Regnessen geheeten, die hier hun huis of klooster hadden en door de oorlogen der XVe (of XIIIe!) eeuw naar Deventer zouden verhuisd zijn.... Van het bestaan zulker godsdienstige gemeenschap alhier hebben wij nooit het minste bewijs gevonden (15).* En als De Potter dat zegt over kloosters ... !

In de Gids voor Oud Gent uit 1984 van Guido Deseyn heeft de straatnaam een betekenis van grens-wal of -gracht: *Dwars over het Sint-Baafsplein lag tot het einde van de vorige eeuw de Regnessestraat, die in een wijde boog om de Sint-Baafskathedraal liep. Deze straat was in het begin van de 14e eeuw bekend als Ringasse, Rigasse of Rijgasse. De verklaring voor de naam blijft duister. Gasse is een voor onze streken vreemd en ongebruikelijk woord. Aan de vele, soms romantische verklaringen kan misschien deze worden toegevoegd, op basis van het Middelnederlandse rinne, rey of rein, wat zoveel wil zeggen als 'gegraven gracht of greppel', 'stadsgracht' of 'verhoogde aarden wal die als grens dient, grenspaal', en van gasse, Oostmiddelnederlands voor 'steeg'. Merkwaardig is ook de middeleeuwse benaming rijnghe-nesse die veel overeenkomst vertoont met het Middelnederlandse reingenosse, wat zoveel wil zeggen als 'aanpalende eigenaar' of 'grensgenoot'. Al deze verwijzingen hebben de betekenis grens als leidraad (16).*

Ook De Potter sluit de etymologie met de verwijzing naar een ring niet uit, in een heel andere betekenis weliswaar, namelijk van een blok huizen (17): *Andere schrijvers, zich steunende op de XVIe eeuwse spelling, maken van het woord: ring aan St.-Baafskerk, gelijk men zegde den ring aan het schepenhuis, den ring op de Vrijdagsmarkt, enz. Door ring verstond men hier dus eene reeks al of meest aan elkander palende gebouwen, uitzicht hebbende op eene openbare plaats, en ook de plaats zelve (18).*

Een traditionele interpretatie over het ontstaan van de Regnessestraat sluit aan bij de idee van een gracht: deze weg was *destijds een beek (ruiseau) of riool (égout)* volgens P. Voituron die er een samensmelting van de familienaam Rijm met het woord gasse voor beek of riool in ziet (19). Dit is echter taal-

kundig onjuist. Een Gasse en verwante woorden zoals ‘gat’ heeft nooit een dergelijke betekenis.

Recentere visie: den Rinc

De Rijngasse als handelsweg, het hof of steen van het geslacht Rym en de Augustijners als Regnessen, hebben heden als verklaringen afgedaan. Inderdaad, in de recentste visie gaat het om een grens in de vorm van een ringgracht rond de oudst bekende portus of handelsnederzetting van Gent op de linker Scheldeoever.

In het recentste syntheseboek over de geschiedenis van Gent lezen we over de Regnessestraat: *Verdwenen boogvormige straat tussen Belfort en Achtersikkel, waarvan een deel van de huidige Biezekapelstraat een overblijfsel is. De naam is een vervorming van de Ring(c)ennessestraat, en houdt vermoedelijk verband met ‘den Rinc’, de halfcirkelvormige gracht rond de Sint-Janswijk (20).*

Voor de hypothese van een ringvormige gracht met het tracé zoals aangeduid op het kaartje (zie afb. 5) pleiten zowel archeologisch bewijsmateriaal als een (laten we het zo omschrijven) iconografisch-topografisch argument. Het archeologisch argument is het vinden *van een 75 meter lang stuk van een halfcirkelvormige 15 meter brede en 3 meter diepe droge gracht (...) parallel met de Borreputsteeg en de Jodenstraat aan hun kruispunt met de Gouvernementstraat.*

In hetzelfde citaat vinden we meteen de archeologische bevestiging van een hypothetisch iconografisch - topografisch argument dat even gewichtig is voor de theorie van de ringgracht. Verhulst en Declercq formuleren dat als volgt: *Het verloop van deze gracht werd reeds vóór haar ontdekking gereconstrueerd op de 19de-eeuwse kadasterkaart aan de hand van een doorlopende gebogen lijn die gevormd wordt door tegenwoordige of verdwenen straten en perceelsgrenzen. Haar halfcirkelvormig verloop is vooral duidelijk langsheen de Borreputsteeg, waar nu inderdaad een fragment ervan over een lengte van 35 meter werd blootgelegd, verder ook langsheen de perceelsgrenzen van een aantal huizen aan de zuidoostelijke kant van de Mageleinstraat, en vooral langsheen de verdwenen Regnessenstraat. Deze straat liep boogvormig van kort vóór de voet van het belfort, over het tegenwoordige Sint-Baafsplein en op de plaats van de Nederlandse Schouwburg, tot aan de Achtersikkel en van hier tot in de Nederpolder langsheen de thans grotendeels verdwenen Biezekapelstraat (21).*

Afb. 5. Ringvormige gracht volgens de jongste hypothese (Van De Walle A.L.J., *De Gentse Portus aan de Reep*, in: Demey, A (alg. leiding), *De Gentse Portus aan de Reep*, een historische verkenning, p. 15).

En verder vallen binnen deze ringgracht de aanwezigheid op van de oudste kerk van Gent, de Sint-Janskerk (heden de Sint-Baafskathedraal), de mogelijk oudste vergaderplaats van de schepenen of van de vierschaar voor de kerk (22) en het Geraard de Duivelsteen met zijn donjon-kern, die op een nog oudere andere functie dan die van de dertiende-eeuwse adellijke woonst wijst (23). De aanwezigheid van het Kalandehuis (eerste vergaderplaats van de kooplieden) binnen die grachtencirkel is een bijkomend argument.

met dank aan L. Devriese

Noten

- 1) Het kwartier waartoe de 'Ryngnesse' behoorde, bleef lang een van de rijkere buurten van Gent. Dat werd voor de tweede helft van de zestiende eeuw cijfermatig gedocumenteerd bij Dambruyne, J., (2001), Mensen en centen. Het 16de-eeuwse Gent in demografisch en economisch perspectief. In: *Verhandelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Gent deel 26, p. 369 e.v.
- 2) Deseyn, G.,(1984), *Gids voor Oud Gent*, p. 160.
Ook in: Van Aerschot, S. (leiding en coördinatie), (1976), Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. *Stad Gent deel 4na*, p. 427.
- 3) Deseyn, G., (1984), p. 95. Zie ook het vermoedelijk bij de harde restauratie toegevoegde wapenschild met sikkels boven de dichtgemetselde deur van de Kleine Sikkel in de Nederpolder.
- 4) Heins, A., en Vanden Bemden, F., (1897), Reste d'une ancienne maison ou chapelle, rue des Régnesses, p.105; in: *Bulletin van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde van Gent*, V, p. 100-112.
- 5) Flanders, J., (1996), *Dat was een tijd!* Bundel verhalen bijeengezant, ingeleid en van nota's voorzien door André Verbeke p. 207.
- 6) <http://www.literair.gent.be/html/wandelingenprint.asp?ID=22>; Gaublomme, D. en Tavernier, L (1989), *Jean Ray of de werkelijkheid voorbij een stad*, p. 63. Deze tekst in het verhaal Rues, uit *Le Livre des Fantômes*.
- 7) Maeterlinck, M., (2008), *Bulles Bleues. Herinneringen van geluk* (vertaald door A. Capiteyn), p. 16 en eindnoot 4 op p. 143. Of lag dat schooltje in een nabijgelegen, eveneens verdwenen Toevlucht/Refugestraatje?
- 8) Gaublomme, D. en Tavernier, L., (1989), p. 63.
- 9) Heins, A., en Vanden Bemden, F., (1897), Reste d'une ancienne maison ou chapelle, rue des Régnesses. In: *Bulletin van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde van Gent*, deel 5, p. 100-112.
- 10) De Potter, F., (1883 -), *Gent van den oudsten tijd tot heden*, Deel 2, p. 14 en Deel 5, p. 280-281 en 291.
- 11) Gysseling, M., (1954), *Gent's vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen*, p. 70.
- 12) Is er een verband van het enkelvoudgebruik met de hedendaagse opvatting over de etymologie?. Zie verder.
- 13) Steyaert, J.J. , (1857), *Volledige Beschrijving van Gent*, Gent, p. 110-111. Vermoedelijk bedoelde hij het klooster van de Hiëronymieten bij het Geraard de Duivelsteen.
- 14) Hespel, R., (1972), Gent in de spiegel van de dagbladen, vroeger...en nu. 't Stond in de krant... 75 jaar geleden. *Ghendtsche Tydinghen*, jg. 1, p. 62.
- 15) De Potter, F., *Gent ...* deel 5., p. 280.
- 16) Deseyn, G., (1984), p. 161-162. In de 2de uitgave (1991) op p. 143.
- 17) De Potter, F., *Gent ...* Deel 2, p. 1.

- 18) De Potter, F., *Gent ... Deel 5*, p. 280.
- 19) Van De Walle, A.L.J., (2004), *De Gentse Portus aan de Reep*, in: Demey, A (alg. leiding), *De Gentse Portus aan de Reep, een historische verkenning*, p. 16. Verwijzend naar Voituron, P., (1890), *Notice sur le local de la Confrérie de Saint-Georges à Gand 1381-1796*. In: *Message des Sciences Historiques de Belgique*, (overdruk), p. 27, 50.
- 20) Boone, M., en Deneckere, G. (red.), (2010), *Gent, een stad van alle tijden*, bijschrift op p. 43 bij foto op p. 42. Ook reeds in Verhulst, A. en Declercq, G.,(1989), *Het vroeg - middeleeuwse Gent tussen de abdijen en de grafelijke versterking*, bijschrift op p. 51 bij een foto van de Regnessestraat op dezelfde bladzijde, in: Decavele, J (red.), (1989), *Gent. Apologie van een rebelse stad, Geschiedenis, Kunst, Cultuur*, p.37-59.
- 21) Verhulst, A. en Declercq, G., (1989), p. 50, in: Decavele, J (red.), (1989).
- 22) Laleman, M.C., (2008), 'Château et Pouvoir'. Beschouwingen bij symboolarchitectuur in de ontwikkeling van het middeleeuwse Gent,p. 7/8, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, deel 60 -1, p. 5-42.
- 23) Laleman, M. C. & Vermeiren, G., (2010), Ruimte en bebouwing in het centrum van het middeleeuwse Gent, p.22, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, deel 64, p.3-56.

Maak reclame voor GT!

Ghendtsche Tydinghen is veel te weinig bekend.
Zelfs mensen die zich bijzonder interesseren voor onze stad, weten dikwijls niet dat dit tijdschrift bestaat ...

Spreek ze er over aan. Verwijs hen naar de website.
Geef hen een oud nummer te lezen. Bezorg ons hun adres en we stoppen meteen een gratis proefnummer in hun bus.

Mond-tot-mondreclame is de beste publiciteit!

STRAFFE TOEREN (1820 - 1824)

Gesprokkeld en vertaald uit de Mémorial de la Ville de Gand 1790 -1830 van Prosper Claeys, Gent, 1902. Met hier en daar een klein kommentaartje ter verduidelijking.

Buikspreker aan de eer in de universiteit

In 1820 verleent de 'Sénat académique de l'Université' (de academieraad) een zilveren eremedaille aan de buikspreker Alexandre. Die medaille was de voorloper van de huidige eredocoraten. Velen waren van oordeel, zo schrijft Claeys, dat de pas opgerichte universiteit beter de verdiensten zou eren van personen actief in het universitaire onderwijs dan aan iemand wiens prestaties, hoe buitengewoon ook, thuishoren op de voor.

Soldaat ter dood gebracht

Een ter dood veroordeelde soldaat werd geëxecuteerd op het Sint-Pietersplein in tegenwoordigheid van het hele garnizoen. Onnodig te vermelden ('est il nécessaire de le dire') dat dit triestig spektakel een menigte nieuwsgierigen aantrok.

Lawaai in de Opera en op de Kouter

De beroemde Parijse acteur Talma treedt op in stukken van Corneille en Racine. Hoewel de toegangsprijzen verdubbeld werden, groot succes ... tot de trommels en trompetten van de dagelijkse militaire taptoe op de Kouter beginnen te klinken. Talma en zijn gezelschap stoppen midden een scène. Nooit meegemaakt: bij gewone voorstellingen gaan de acteurs door hoewel ze vrijwel onverstaanbaar zijn.

Nieuwe diligence

Grote volkstoeloop op de Korenmarkt waar een nieuwe diligence gaat vertrekken om de dienst Gent - Brussel - Gent te verzekeren. Het voertuig dat 19 passagiers kan vervoeren, wordt bewonderd om zijn elegantie, robuustheid en comfort. Het vertrek en de aankomst van de diligences op de Korenmarkt vormde altijd al een attractie, net als dat van de barge aan de Brugsepoort.

Tehuis voor invalide arbeiders

Een petitie wordt gericht aan de gemeenteraad om een tehuis (hospice) op te richten voor invalide arbeiders. De kosten zouden moeten gedragen worden door de industriëlen en proportioneel zijn aan het aantal werklieden in hun fabriek. Dit voorstel dat een eerste stap zou vormen tot het inrichten van arbeiderspensioenen (pensions ouvrières, hier veeleer verzekering tegen arbeidsongevallen) wordt verworpen.

Tabaksdoos als prijs voor paardenwedrennen

Een paardenwedren wordt ingericht langsheen de Brugsevaart. De vijftien deelnemers strijden hevig om de eerste prijs: een tabaksdoos in verguld zilver. Sindsdien werd een flinke stuk weg afgelegd, commentarieert Claeys en hij geeft de bedragen op van de aanzienlijke stadssubsidies waarop de paardenkoersen vanaf 1838 ingericht in Sint-Denijs-Westrem mochten rekenen.

Buskruit in de Rabottorens

De gemeenteraad beslist dat handelaars en particulieren buskruit mogen stapelen in de Rabottorens. Dit depot dat tot 2000 kg van dit gevaarlijk goedje bevatte, bleef niet lang bestaan. Het werd kort nadien overgebracht naar het Spanjaardenkasteel.

Zonsverduistering ... niets nieuws onder de zon

Op 7 september 1822 verzamelden de Gentenaars zich in de straten om een door de geleerden aangekondigde zonsverduistering te bewonderen. Ze voorzagen zich daarvoor van verrekijkers met min of meer gezwarte glazen en allerlei astronomische instrumenten van eigen makelij. Het werd een ontgoocheling: er was nauwelijks iets van te merken.

Acrobaat wandelt tegen plafond

In het 'grand théâtre' (de opera) verandert een vlieg - man (homme - mouche) van kostuum terwijl hij over het plafond van de zaal wandelt, hoofd naar beneden. Hij eet en speelt op een trommel. Dergelijke voorstellingen waren toen regel in 'notre grand théâtre' ondanks de protesten 'des personnes de goût'.

Uitreiking van prijzen tijdens banketten

Tijdens het traditionele banket ter afsluiting van de wintertentoonstellingen van de verenigingen van land- en hofbouwkunde reiken burgemeester en schepenen de eremedailles uit. De vele winnaars in het alsmaar stijgend aantal specialiteiten bracht echter mee dat men op den duur moest afzien van die uitreikingen tijdens een banket. 'Nous avons tenu à le rappeler', schrijft Claeys,

blijkbaar niet zonder bijbedoelingen.

Gent – Brussel per diligence in drie uur

De diligence van directeur Seghers van de gelijknamige vervoerfirma legt dat traject af in drie uur, stop (relais) om van paarden te wisselen inbegrepen. Hij won daarmee een wedstrijd die hij zelf had uitgeschreven en werd beloond met twee vaatjes wijn. Dergelijke weddenschappen werden regelmatig ingericht. Deze ‘assaults de vitesse’ werden verboden door de gouverneur van Oost-Vlaanderen, maar de gevaarlijke koersen bleven doorgaan.

Stakers in de gevangenis gegoid

Na een staking van de textielververs worden meerdere stakers veroordeeld tot gevangenisstraffen van één tot twee maanden. Stakingsleiders (‘Belhaemels en Aenstokers’) konden tot twee à vijf jaar veroordeeld worden.

Plechtige huldiging van een academielaureaat

Jan – Baptist Maes, beter gekend als Maes - Canini, komt in Gent aan uit Antwerpen waar hij de grote prijs schilderkunst van de academie behaalde. Hij wordt ontvangen door zijn Gentse collega’s, professoren en academieleerlingen, begeleid door de muzikanten van de maatschappij Sinte-Cecilia, door de drie schuttersgilden en de schermersgilde, de rederijkers van de Fonteine (de Fonteinisten) en de leden van de Koninklijke Vereniging voor Schone Kunsten, kortom ‘le tout Gand’. Die halen de laureaat af aan de Antwerpsepoort (Dampoort) en begeleiden hem stoetsgewijs naar het stadhuis. Receptie door de autoriteiten met overhandiging van een gouden medaille. Daarna in stoet naar de stedelijke academie waar nog een medaille overhandigd wordt. ’s Avonds feestelijke verlichting, feestgedichten en gezangen, chronogrammen en banket.

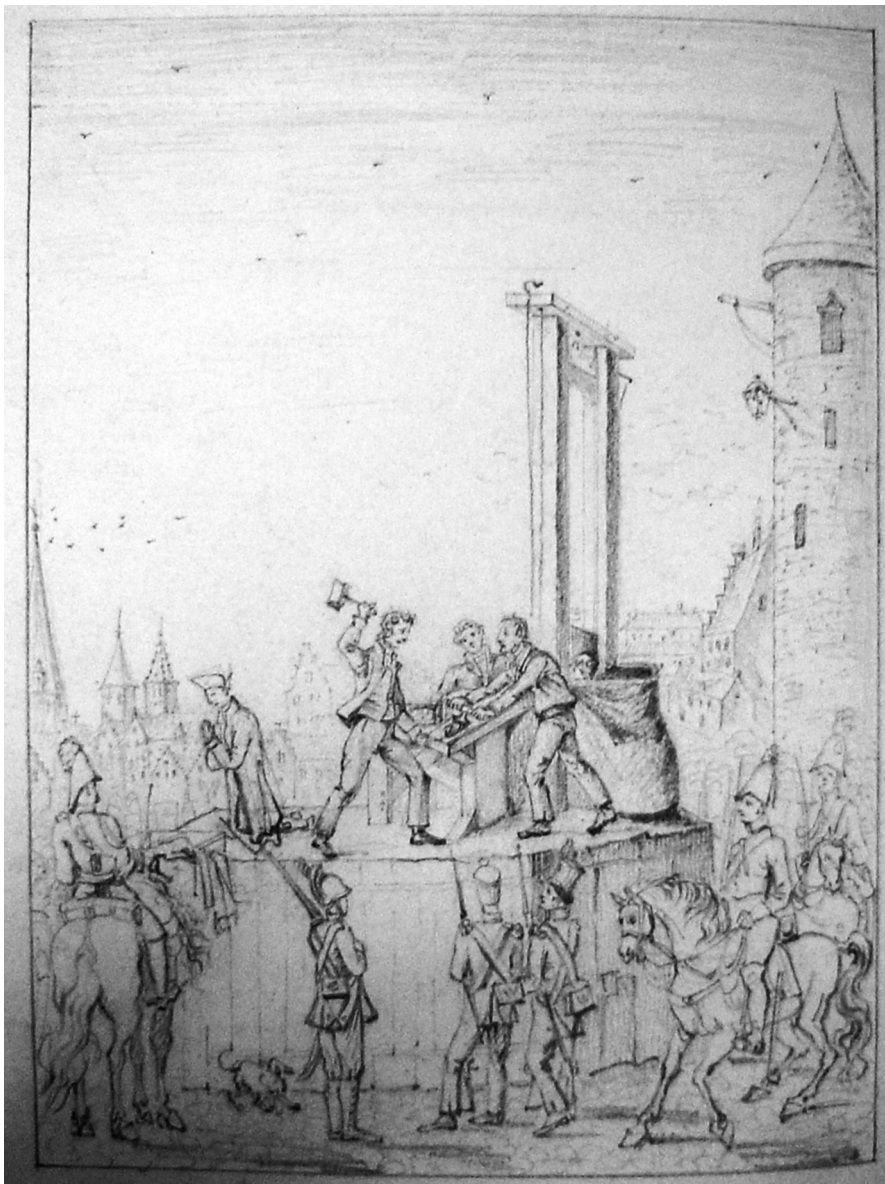
Genezend reukpoeder

De Gazette van Gent en Le Journal de Gand citeren in hun annonces de wondere genezingen te Gent verwekt door het reukpoeder (poudre odorante) van de Amerikaanse dokter Laeyson. Dit poeder bezit de eigenschap het gezichtsvermogen te versterken, te bewaren en zelfs terug te bezorgen. Het volstaat de geur door de neus op te snuiven en het flesje een tijdje voor de ogen te houden.

Hand afgehakt en ter dood gebracht

Een ter dood veroordeelde oudermoordenaar wordt geblinddoekt op de Vrijdagmarkt gebracht. Vooraleer hem te doden kapt de beul zijn rechterhand

af. Het 'slachtoffer' was een klein gebocheld mannetje amper 23 jaar oud. Het was de laatste terechtstelling van dit type in Gent.

Terechtstelling op de Vrijdagmarkt van Van Butsele Lievin uit Etikhove in 1822
(A. Callion boek X, UGent).

Jubilerende schoenmaker

Meer dan driehonderd schoenmakers uit Gent en omliggende vieren de grote jubilee van Pieter Fréquier, hun confrater in Sint – Crispijn (schutspatroon van de schoenmakers). Deze was vijftig jaar lid van de schoenmakersgilde en had zijn beroep aldoor uitgeoefend in dezelfde buurt. Er werd een stoet gevormd met vier ‘praalwagens met maagdekens en Mamelukken’, een solemnele mis gevierd, gevolgd door een banket en bal in de guingette ’t Strop buiten de Heuvelpoort. Daarna trok men gezamenlijk naar de feestelijk versierde en verlichte buurt waar de schoenmaker woonde, om er serenades te geven en te aanhoren, etc. Alle huurrijtuigen werden die dag in beslag genomen door de schoenmakers. Dit in zijn genre uniek feest bracht de hele stad op de been.

Groot feest van de confrerie van O.L. Vrouw ter Rive

De broederschap Onze Lieve Vrouw ter Rive op Sint-Pieters viert haar vijfhonderdjarig bestaan. Er wordt een processie (of eerder stoet) gevormd met driehonderd in het wit geklede meisjes en met de muziekkapellen van het 17de linie infanterieregiment en Sinte Cecilia, alle broederschappen van de verschillende Gentse parochies, de onvermijdelijke schutters- en schermersgilden plus de Fonteinisten en de Vrije Schippers. De kinderen beelden historische en religieuze taferelen uit. Soldaten van het garnizoen vormen de escorte. ’s Avonds wordt het hele Sint-Pieterskwartier verlicht.

Ekkergem kermis

Ekkergem kende in die tijd een van de belangrijkste wijk (parochie) kermissen. De Koolkappers richtten een hele reeks bals in en allerhande wedstrijden: dans, ‘kuiipkensteken’, kaarten, bollingen, zang, fluiten, raadseltjes maken en daarbij nog een roeiwedstrijd op de Brugse Vaart. Dat werd allemaal bekroond met de nodige medailles. Enkele voorbeeldjes: ‘Eene zilvere Medaille voor dengene die het beste Raadsel zal zeggen. Drie zilvere Medaillien: een voor het best zingen, eene voor het schoonst schuifelen en eene voor het kluchtigste liedeken te zingen’.

Viering van de nieuwe directeur

De Berg van Barmhartigheid (bank van lening, lommerd) in de Abrahamstraat verwelkomt zijn nieuwe directeur. Alle huizen in de buurt worden verlicht: dit betekent dat één of meer kaarsjes of olielampjes aan de vensters aangestoken worden. In die tijd organiseerden de burens bij een gelukkige gebeurtenis in een familie steevast feest: de straten werden versierd, stoeten ingericht, serenades en banketten gegeven. Claeys noteert er bij dat dergelijke gebruiken in zijn tijd (rond 1900) niet meer bestonden.

Bedelaars en vagebonden

Drie schepen met ongeveer 150 Oost-Vlaamse bedelaars en vagebonden passeren door de stad. Ze zijn op weg naar de Antwerpse Kempen waar ze ingezet worden in de bewerking van de woeste heidegronden. In die tijd werden de bekende landloperkolonies van Wortel en Merksplas ingericht

Karossen klem (of bijna)

Een koetsier die volk naar het theater gevoerd had, ziet aan het uiteinde van de Zonnestraat bij de Veldstraat een diligence getrokken door drie paarden in de tegengestelde richting opdoemen. De diligence moet achteruit (geen gemakkelijke klus!). Claeys noteert dit voorvalletje om aan te geven hoe nauw sommige belangrijke straten waren in die tijd. Naast de Zonnestraat waren ook de Brabantdam en de Voldersstraat op sommige plaatsen amper vier meter breed.

Hoogbejaarde burgemeesters

Groot banket in de Cavalcade- en Troonzaal van het stadhuis ter gelegenheid van de eedaflegging van de nieuw aangestelde burgemeesters. Onder de belangrijkste: De Bare van Lokeren en Van Remoortere van Oudenaarde, respectievelijk 89 en 92 jaar oud.

Protest tegen examenuitslagen

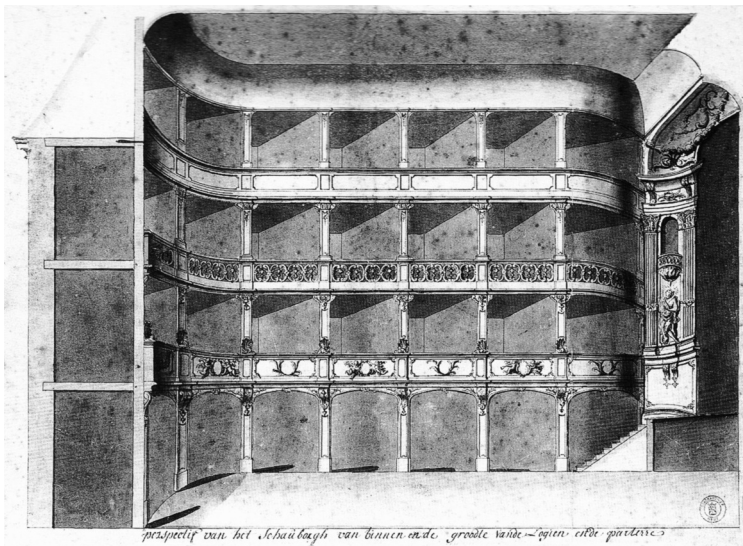
De Gazette van Gent publiceert een lange brief van een huisvader die het feit aanklaagt dat zijn zoon in een privéschool de eerste prijs voor wiskunde niet kreeg, prijs waarop hij meende aanspraak te maken. In die tijd gebeurde het frequent dat dergelijke brieven in de dagbladen opgenomen werden.

Brand blussen anno 1824

We kunnen ons nauwelijks voorstellen hoe men brand kon blussen in een tijd dat er nog geen spuitwagens en krachtige spuitpompen bestonden. Ziehier hoe men dat met een nieuw reglement (28 oktober 1824) probeerde aan te pakken. De persoon die als eerste de brand komt melden, krijgt een vergoeding: één gulden overdag en anderhalve 's nachts. Onder de metselaars, dakwerkers, loodgieters en timmerlieden die als eersten hulp komen bieden, krijgen er vijfentwintig een vergoeding berekend volgens verdienste. De burens, tien aan elke kant van het brandend huis en twintig aan de overzijde van de straat, moeten alle mogelijke bakken en emmers met water gevuld voor hun deuren zetten. Deze dienen om de spuiten te vullen. Ze moeten de vensters op de eerste verdieping verlichten. De voorbijgangers worden opgeroepen om twee rijen te vormen: de ene om gevulde waterremmers door te geven tot aan de

pomp, de andere rij om te lege emmers terug te laten keren. Karren worden opgeëist om tonnen en kuipen te halen bij de brouwers en om ze van en naar de dichtstbijzijnde waterloop te voeren.

't vervolgt

Perspectief van het Schauborgh van binnen en de grootte vande Logien ende parterres.
(SAG, Atlas Goetghebuer).

Schouwburg

Prosper Claeys had een voorliefde voor het theatergebeuren. Hij publiceerde een nog steeds documentair waardevolle driedelige *Histoire du théâtre à Gand*. Daarnaast kon hij het niet laten in zijn *Mémorial de la Ville de Gand* dat hier aan bod komt, allerlei anekdoten uit de toneel- en muziekwereld op te nemen, vooral uit de opera, het 'grand théâtre'. In 1822 had Gent al wel een 'schauborgh' aan de Kouter, maar die had uitwendig bijlange de allure niet van het operagebouw dat Louis Roelandt in 1837 – 1842 liet bouwen aan de toen pas aangelegde Schouwburgstraat. Inwendig had het gebouw toch wel al alles wat er bij zo'n zaal hoort. Daarvan getuigt een doorsnede uit ca. 1774 bewaard in het Stadsarchief Gent (pentekening met grisaille, Atlas Goetghebuer).

EDITH CAVELL IN GENT

Arthur De Decker

Op 12 oktober 1915, dus honderd jaar geleden, werd de Britse verpleegster Edith Cavell (1865-1915) te Schaarbeek gefusilleerd door een Duits vuurpeloton. Zij staat bekend als verpleegster die een humanitair ontsnappingsnetwerk voor geallieerde militairen opzette en werd daarvoor ter dood veroordeeld door de Duitse bezetter. Cavell is één van de symboolfiguren van de Eerste Wereldoorlog. Haar executie maakte over gans de wereld heel wat emotie los tegen de Duitse 'Hunnen', in het bijzonder in de Anglo-Saxische wereld. In de maand oktober werd dit 'eeuwfeest' wereldwijd uitgebreid herdacht. Zie bijvoorbeeld het Brusselse programma: <http://www.edith-cavell-belgium.eu/nl/index-nl.html>. Op 12 oktober vond er zelfs een uitzonderlijke plechtigheid plaats in de Belgische Senaat in aanwezigheid van Prinses Anne van Engeland. Over Edith Cavell in Gent werd daar zeker niet gesproken. Edith Cavell in Gent? Hoe kan dat?

Afb. 1. Gedenkplaat van 1924 ter ere van Edith Cavell, Kortrijksesteenweg 128, Gent. De bronzen gedenkplaat is tegenwoordig ingewerkt in de blauwe hardstenen voorgevel van een apotheek, die het hoekhuis met de Bалиestraat vormt.

Over Edith Cavell als verpleegster en verzetsstrijdster is al heel wat gepubliceerd (zie bibliografie achteraan). Waar echter nauwelijks werd over geschreven is het feit dat haar verhaal ook een belangrijk Gents kantje heeft. Een gedenkplaat aan de voorgevel van apotheek Clopterop op de Kortrijksesteenweg nr. 128, aan de hoek met de Baliestraat, vermeldt in drie talen onder het opschrift Miss Edith Cavell: ‘Het glorieijke slachtoffer der Duitsche Barbaarscheid werd in dit huis heimelijk geherbergd in april 1915 ‘ (zie afb. 1). In 1924 werd ze op deze hoek aangebracht aan de in 1958 gesloopte herberg ‘De Stad Oudenaarde’ (in het Frans ‘Ville d’Audenarde’). Dit gebouw had toen het huisnummer 54 en werd volgens de Dubbele Wegwijzer van Gent eerst uitgebaat door F. Velghe († 1912) en tussen 1911 en 1925 door het gezin Gustaaf Steurbaut-Impens. De bronzen plaat hing oorspronkelijk in de Baliestraat (zie afb. 6) en hangt nu op de gevel van de ‘Residentie Edith Cavell’ in de Kortrijksesteenweg (afb.2). In 1924 vroegen inwoners van de Baliestraat aan het gemeentebestuur om hun straatnaam te veranderen in ‘Miss Cavellstraat’ als blijvende hulde aan de nagedachtenis van de heldin-martelares. Op dit verzoek werd toen niet ingegaan.

Afb. 2. De hoek Kortrijksesteenweg- Baliestraat waar tot in 1958 de herberg ‘De Stad Oudenaarde’ stond.

Weinig gekend Gents aspect

Over deze Gentse kant van het Edith Cavell-drama was verder weinig gekend. Over dit in april 1915 'heimelijk geherbergd' zijn wisten we enkel wat enkele plaatselijke - auteurs schreven, met name Karel Haerens in Gentse Gedenkplaten (1976, p.18-19), Gert Defever in Een verleden in Steen en Brons. Standbeelden en Gedenktekens in Aalst, Dendermonde en Gent, 1830-1980 (1990, p. 244), André Capiteyn in Buskruit en Sauerkraut (2007, p. 236-237) en Luc Lekens in Gent in 99 gedenkplaten (2009, p. 28). In de uitgebreide literatuur over Edith Cavell en de Eerste Wereldoorlog wordt dit Gentse aspect van de Cavell - story echter niet vermeld en is totaal onbekend bij de 'Cavell-experten'. De gecontacteerde vorsers trokken zelfs in twijfel dat de in Brussel wonende Cavell hier wel ooit tijdens de oorlog zou hebben verbleven. Het klopt ongetwijfeld dat Gent, buiten haar rol in het 'Etappengebied', niet echt een eersterangsrol heeft gespeeld in het verloop van WO I en evenmin in de Cavell-tragedie. Maar de lokale geschiedenis heeft ook haar rechten en is van bijzonder belang in het licht van een juiste beoordeling van de Cavell-mythe.

Toen in de Gentse gemeenteraad van 27 mei 2002 werd beslist om een gedeelte van de Jozef Wautersstraat te Gentbrugge de naam Edith Cavellstraat toe te kennen, werd als enige uitleg gegeven: *'Edith Cavell was verpleegster en redde tussen 166 en 186 geallieerden. Op 12 oktober 1915 werd ze door de Duitsers aangehouden, beschuldigd van spionage en gefusilleerd.'*

Nergens werd toen gewag gemaakt van een link naar Gent. Dit gebeurde evenmin in het Stadsmagazine van de Stad Gent van 06/2003 waar volgende uitgebreidere straatnaamverantwoording verscheen: *'Het deel van de Jozef Wautersstraat in Gentbrugge wordt herdoopt tot Edith Cavellstraat. Het straatnaambord is niet de enige manier waarop de Engelse verpleegster wordt herdacht: in Canada heeft ze zelfs een berg op haar naam staan! Edith Cavell wordt geboren in 1865 als dochter van een Engelse dominee. In 1895 kan ze haar diploma van verpleegster op zak steken. In 1906 is ze hoofdverpleegster in Brussel, later leidt ze de verpleegsterschool Berkendael. Bij het uitbreken van de eerste wereldoorlog in 1914 wordt de school omgevormd tot een hospitaal voor het Rode Kruis. Door toedoen van Edith Cavell speelt het ziekenhuis al snel een centrale rol in de ontsnapingsroute voor Engelse, Franse en Belgische soldaten. Nadat de Engelse en Franse divisies zich tot aan de Marne terugtrokken, blijven er in heel Noord-Frankrijk en de Ardennen immers gewonde en verdwaalde soldaten achter. Ze vinden onderdak in kasteel de Bellignies, waar ze burgerkleren en valse papieren krijgen. Van*

daar gaat het richting Brussel, richting Berkendael en Edith Cavell. De vluchtroute werkt uitstekend van november 1914 tot juli 1915. Edith Cavell zou tussen de 166 en 186 geallieerden geholpen hebben. Op 15 augustus 1915 wordt ze echter aangehouden en beschuldigd van spionage. Tot grote consternatie van vriend en vijand komt ze op 12 september 1915 voor het vuurpeloton. De terechtstelling van een vrouw ontketent een storm van protest. In Groot-Brittannië wordt haar heroïsche dood - nadat ze zoveel landgenoten had gered - breed uitgesmeerd in de dagbladen. Als direct gevolg stappen veel Britten als vrijwilliger in het leger.'

In het oorlogsdagboek van Virginie Loveling (1863-1923), die sinds 1881 aan de overkant om de hoek woonde in de Marnixstraat 18 (zijstraat Kortrijksesteenweg, heden Filips van Marnixstraat), wordt nergens gewag gemaakt van 'De Stad Oudenaarde' als schuilplaats voor Edith Cavell of van andere verzetsleden. Op 31 oktober 1915 schrijft ze in haar dagboek over Cavell o.a.: *'Het geval Edith Cavell verwekt grote opschudding in Engeland en zal - verzekert men - wel een miljoen vrijwilligers aanbrengen.'*

In zijn boek *Etappenleven te Gent*, kanttekeningen bij de Duitse ineenstorting, tweede deel, 1921, p.113, schreef nog een tweede eersterangsgetuige van de oorlogsjaren in Gent, de pacifistische Duitse soldaat Heinrich Wandt, over Edith Cavell als volgt: *"Hoeveel onheil had men het Duitse volk niet kunnen besparen, wanneer het machtige oorlogsgoden bijvoorbeeld in het geval van de ongelukkige Miss Cavell insgelijks 'genade' voor 'recht' hadden laten wedervaren. Doch de Argussen van dit proces wisten zeer goed, dat Miss Cavell minder als spion -zij had Belgische weerplichtigen naar Holland helpen vluchten- dan wel als Engelsche met den dood moest bestraft worden. Het oer-dwaze: 'God straffe Engeland!' had gedurende de regeering van de opvolger von Bissing, den onverbeterlijken zuiplap en Generaal-Gouverneur von Falkenhausen, bewerkt dat de militarische haat zich in een weerloze vrouw tot offer had gekozen. Behalve te Brussel werden er te Gent het meest personen wegens verspieding doodgeschoten. In den loop der vier jaren meer dan vijftig!".* Ook Wandt wist dus blijkbaar niet dat Cavell ooit 'heimelijk' in Gent was geweest.

De ontbrekende link tussen heldin Cavell en Gent via de herberg 'De Stad Oudenaarde' wordt in 2007 wel bevestigd door André Capiteyn, destijds verbonden aan het Gentse stadsarchief, in zijn bijdragen aan de publicaties *Buskruit en Sauerkraut*, p. 236 en *Straatnamen Gentbrugge*, p. 29, waar staat: *"Edith Cavell getuigde later ongeveer 200 personen geholpen te hebben. Om dit efficiënt te kunnen doen, legde ze contacten met geheime diensten en gehei-*

me vaderlandse verenigingen. Gent was hierbij een belangrijke ontmoetingsplaats, meer bepaald het café 'De Stad Audenaarde' aan de Kortrijksesteenweg (daar staat nu residentie Cavell), waar Edith zelf overnachtte."

Dat Edith Cavell in april 1915 wel degelijk kan gelogeed hebben in 'De Stad Oudenaarde', zoals de gedenkplaat vermeldt, wordt onrechtstreeks bevestigd door de verpleegster Jacqueline Van Til die in haar boek *With Edith Cavell in Belgium* (geschreven in 1921) op p. 77 getuigt dat Miss Cavell tussen maart en mei 1915 tien nieuwe verpleegsters naar Frankrijk stuurde met de bedoeling hulp te bieden bij de verzorging van de vele gewonden aan de IJzer. Ze schrijft letterlijk: *'She conducted these nurses in person to Antwerp, where in an humble farm house, a room was in readiness for them. On the following day she went with them as far as the town Turnhout'*. Dit bewijst dat Edith Cavell wel degelijk in die periode bij gelegenheid buiten Brussel verbleef en dus mogelijks ook op geheime missie in Gent. Maar waarom is daarover door de 'Cavell - experten' nooit iets vermeld?

Dat ze in april 1915 wel degelijk minstens twee nachten in de herberg 'De Stad Oudenaarde' overnachtte wordt in de krant *La Flandre Libérale* van 1 augustus 1924, p.5 (daar per vergissing 1923 gedateerd) als volgt verwoord (eigen vertaling):

'Miss Cavell in Gent

Dankzij het initiatief van de Nationale Strijdersbond (sectie Gent), wordt er op 24 augustus aanstaande op de gevel van de herberg 'De Stad Oudenaarde' op de Kortrijksesteenweg plechtig een gedenkplaats ingehuldigd ter herinnering aan het korte verblijf (drie dagen en twee nachten) van Miss Cavell.'

'De Stad Oudenaarde', toen open gehouden door M. Steurbaut, was bij de inlichtingendiensten van de geallieerden gekend als zijnde een veilig onderkomen voor de passerende ijverige patriotten belast met een spionage opdracht. Het was ons onmogelijk om van de familie Steurbaut zeer precieze aanwijzingen te bekomen over de personen die aldus bij haar logeerden. Nooit heeft ze de passanten willen ondervragen die haar om gastvrijheid verzochten; zij stelde zich tevreden hen zo goed mogelijk te helpen. Daar de Steurbauts geen glorie of voordeel nastreefden bij het uitvoeren van hun taak, hebben ze er nooit aan gedacht om het even welke nota's te nemen teneinde gebeurtenissen te reconstrueren die in hun woning waren voor gevallen.

Wat er ook van zij, het is zeker dat Miss Cavell op zekere dag bij hen aan kwam, waar ze vermoedelijk was heen gebracht door medeburger M. De Smull (1). Zij huurde een slaapkamer en men stelde haar een kamertje ter beschikking op de gelijkvloerse verdieping langs de kant van de Baliestraat. Zij was overdag afwezig en vertrok na een tweede overnachting. Het is slechts na de terechtstelling van de heldin dat de Steurbauts de naam hebben verno-

men van de persoon die ze onderdak verleenden.

Tegelijkertijd met Miss Cavell verbleef een door haar gekende vrouw in een kamer die uitgaf op dezelfde overloop. Het betrof de prinses Maria de Croÿ van Bellignies, die ziek werd tijdens haar verblijf en die gedurende meerdere dagen diende te worden verzorgd. Later werd zij door een Teutoonse rechtbank veroordeeld tot tien jaar gevangenis.(2)

Op een dag afficheerde men op de muren van de stad dat het op doodstraf verboden was om twee vliegeniers, een Engelsman en een Fransman, te verbergen, waarvan de politie vermoedde dat ze zich schuilhielden in Gent. Ze hadden moeten landen in bezet gebied en hadden hun toestel in brand gestoken alvorens onder te duiken. Een van hen verbleef acht dagen in 'De Stad Oudenaarde'. Per ongeluk ontmoette hij en zijn makker een verrader die hen liet aanhouden in het café van de Kortrijksesteenweg. De eigenaars konden halsstarrig volhouden dat de vliegenier niet bij hen had gelogeed en gedurende acht dagen werd het huis vruchteloos doorzocht om het tegendeel te bewijzen.

Ondanks de ergste bedreigingen handhaafden de leden van de familie Steurbaut hun verklaringen en dienden ze tenslotte te worden met rust gelaten. De onderzoekers maakten van de gelegenheid gebruik om o.a. personen die vreesden om te worden opgeëist lastig te vallen.

Zoals blijkt uit deze summiere gegevens verdient 'De Stad Oudenaarde' publieke waardering daar het een toevluchtsoord was voor hen die hun leven waagden en zelfs verloren voor het Vaderland en hier tenminste enige uren de nodige rust vonden. Mevr. en Juf. Steurbaut ontvingen al de burgerlijke onderscheiding 1914-1918 als beloning voor bewezen diensten aan de zaak voor Vrijheid en Recht. Men verzuimde tot op heden iets (3), doch wij menen te weten dat dit zeer binnenkort zal worden rechtgezet. In ieder geval verdient het NSB (Nationale Strijdersbond) te worden gefeliciteerd voor de vaderlandslievende manifestatie van 24 augustus die we nu al bekendmaken aan onze stadsgenoten die er zouden willen aan deelnemen.'

Op 24 augustus 1924 werd dan inderdaad, tijdens een plechtigheid in aanwezigheid van verscheidene bekende leden van het Belgisch verzet en ook meerdere vertegenwoordigers van Britse instellingen, de gedenkplaat ingehuldigd en daarover werd als volgt verslag uitgebracht in La Flandre Libérale van 25-26 augustus 1924 p. 5 (eigen vertaling):

'Inhuldiging van de gedenkplaat Miss Cavell

Naar aanleiding van de inhuldiging van de gedenkplaat Miss Cavell, bevonden zich zondag namiddag verenigd de leden van de familie Steurbaut, Juf.

Van Houtte uit Roubaix, een van de vriendinnen van Miss Cavell en ter dood veroordeeld door de Duitsers, de gepensioneerde luitenant generaal De Schepper, M. Jean de Lanier, voorzitter van de Vriendenkring van de officieren van de veldtocht 1914-1918, M. Piron, politiecommissaris van de negende wijk, M. Pouillet, voorzitter van de negende sectie van het NSB (Nationale Strijdersbond, vereniging van oudstrijders, sectie Kortrijksepoort), M. Martin, vice- voorzitter, M. Van Waeyenberghe, secretaris van het organiserend comité, major Saxon en de luitenant Lloyd Evans, van het Britse leger. De leden van de familie Steurbaut alsook juf. Van Houtte kregen een sympathiebetuiging. Na hun heldenedrag tijdens de oorlog in herinnering te hebben gebracht, spelde M. Pouillet, mevr. en juf. Steurbaut een burgerlijk kruis 1914-1918 op de borst en overhandigde hen bloemen. Hij uitte ook de wens dat de regering weldra de door de familie Steurbaut verleende diensten zou erkennen en belonen. (...)

Om 4 uur verzamelde dezelfde stoet die was gevormd aan de Heuvelpoort na de inhuldiging van de vlag van de negende sectie van het NSB, zich rond de gedenkplaat ingemetseld in de muur van het café 'De Stad Audenaarde' langs de kant van de Baliestraat.

De vlaggen van de diverse secties stelden zich op voor het memoriaal en vormden een indrukwekkende erehaag. Onder de personaliteiten die deze ceremonie eer betuigden door hun aanwezigheid merkte men naast de al hoger vermelde personen ook op: de heren Oxley en Erskine, Ide, Brits Proconsul, Cox, voorzitter van het 'Brits Legioen' te Gent, Debuis, voorzitter van het NSB, De Praetere, enz.

Nadat de klaroenen 'Te velde' hadden geblazen, onthulde M. de Lanier het memoriaal, een eenvoudig en geslaagd werk van de beeldhouwer A. Boute (4). De plaat stelt in bas-reliëf het hoofd van een vrouw voor, met de trekken van Miss Cavell, de blik gericht naar de hemel, aldus haar vertrouwen uitend in de toekomst en in de uiteindelijke afloop van de oorlog. Deze gedenkplaat draagt de volgende tekst in het Engels, het Frans en het Vlaams: MISS EDITH CAVELL ...HET GLORIERIJKE SLACHTOFFER DER DUITSCHE BARBAARSHEID WERD IN DIT HUIS HEIMELIJK GEHERBERGD IN APRIL 1915. Het heeft een echt artistiek cachet en doet eer aan de artiest die het heeft ontworpen en aan het comité die het heeft gekozen.

Nadat het muziek de nationale hymnen had uitgevoerd, nam de heer Martin als eerste het woord. Hij drukte zich als volgt uit: 'Door u vandaag te groeten, groet ik de erkenning. Sterke actieve erkenning, volhardend, ontstaan uit deze zachte regio geboren uit de oorlogen die herinnering heet. Dit is de belangrijkste betekenis van deze ceremonie vandaag. De naam van glorierijke Miss Cavell - waarvan we allen de geschiedenis kennen - moet vooral wor-

den opgeroepen, hier, als een welsprekende synthese van allen die hun werk deden. Aan die naam koppelen we vandaag in het bijzonder deze van de personen die in de loop van hun gevaarlijke opdracht asiel vonden in dit gastvrije huis van de dappere familie Steurbaut: meer bepaald deze andere sublieme martelares juffrouw de Bettignies (5), van de prinses de Croÿ uit Rijsel (2), en die twee andere ontsnapten, juf. Thuliez uit Bergen (6), de beste medewerkster van Miss Cavell, alsook juf. Van Hautte uit Roubaix (7), dappere onder de dapperen, van wie we de geschiedenis lazen in een recent boek getiteld 'De Oorlog van de Vrouwen', die de lokale pers gisteren nog in grote lijnen reproduceerde. Deze wijze vrouw werd ter dood veroordeeld door de vijand. Doch zij leeft heden nog, zeer wel zelfs, want zij bevindt zich heden onder ons. We begrijpen ten volle haar bescheidenheid - we zullen haar niet op het schild hysen - maar zij moet weten dat op dit plechtig moment alle Gentse harten, die naam waardig, zich verenigen in één gelijkkluidend gevoel van dankbaarheid en haar een ontroerend dank en erkenning schenken. (...)

Andere toespraken werden gehouden ter ere van de heldin van de manifestatie door de heren. Ide, Milnes, De Praetere en Cox. Na de ceremonie werden bloemen neergelegd aan de voet van het memoriaal waar een talrijke menigte onophoudelijk passeerde in de loop van de avond.'

Ook in de andere kranten zoals Vooruit (25-26 aug. 1924, p. 5), Le Bien Public (26 aug. 1924) en Het Volk (24 aug. 1924, p.5), verschenen gelijkaardige verslagen over de inhuldiging. In de toespraak van Martin wordt verwezen naar het boek 'De oorlog van de vrouwen. De geschiedenis van Louise de Bettignies en haar compagnons' gepubliceerd in 1924 en geschreven door Antoine Redier die in 1934 zou huwen met Marie Léonie Vanhoutte. Van 'De Stad Oudenaarde' staat in dat boek volgend revelerend sfeerbeeld te lezen (hieronder in vertaling) (8):

'Aan Gent zal Léonie Vanhoutte steeds een goede herinnering behouden. Laten we haar volgen in het hotel waar zij samen met Louise de Bettignies zo dikwijls verbleef. Het draagt het uithangbord 'De Stad Oudenaarde', Kortrijksesteenweg. Die avond wordt ze er voor het eerst verwelkomt met haar mannelijke gezellen. Alle vier treden zonder complimenten binnen in de grote gelagzaal, vol met burgers en soldaten. De trouwste bezoekers, de luidruchtigste, zij die het meest consumeren en het meest spenderen, zijn deze van de ravitaillering. Het is een bende militaire en burgerlijke profiteurs, dronkaards en vrolijke heren; de oorlog heeft hen niet bloeddorstig gemaakt maar wel bloedkleurig. Zij kijken met hun kleine vettige ogen naar de bezige Belgen met wie ze, zo gewenst, samenspannen. Hun eerste zorg is een zo groot mogelijk profijt te halen uit de gebeurtenissen en voor de rest met rust gelaten te wor-

den. Léonie Vanhoutte werkt zich zonder veel emotie te tonen met haar ellebogen onder die mensen. Het is op de drukste plaatsen dat men zich het best kan verschuilen. Bovendien is het huis zeer handig. Het is een hoekpand met drie ingangen. Men kan er steeds snel vandoor gaan mocht er een politieagent opdagen. De vrouw des huizes, die goed haar wereld kent, kan vlug aan één van haar kinderen zeggen: 'Ga de mevrouw op die hoek daar waarschuwen, ondertussen amuseer ik de agenten.' U kunt zich voorstellen hoe handig het is om kinderen te hebben als men kastelein is van een logementshuis voor patriotten. In dat huis geeft een venster op de eerste verdieping uit op de daken en deze staan in verbinding met de binnenkoer van de gebuur waar men op zijn gemak stil kan afdalen bij het eerste alarm. Maar laat men 's nachts een bed onopgemaakt achter, dan zullen de politieagenten merken dat de vogel is gaan vliegen. Daarom zorgt de waardin er voor dat de twee zoons, knapen van 12 en 14 jaar, in een zelfde bed slapen, en in het geval dat er een klant vlucht, zal een van hen in het nog warme bed van de vluchteling gaan liggen.

Het is een vrouw die haar verantwoordelijkheid niet ontvlucht. Zij en haar marmotten riskeren de doodstraf. Ik sloeg haar gade terwijl ze de glazen afdroogde aan haar toog en ik merkte dat ze het moeilijk had om haar benauwde herinneringen te onderdrukken. Ze herkent Léonie Vanhoutte na acht jaar nog en zegt: 'Ah! Het is juffrouw Charlotte, welk goed nieuws?' Zij reikt haar sterke hand aan de persoon wiens oorlogsnaam Charlotte was, zoals Alice deze was van Louise de Bettignies. Doch hier zegde men niet Alice. De waardin had een andere naam gevonden, die beter paste bij de vurige jonge vrouw.

En 'Snelle-Snelle' zegt ze, 'is het waar dat zij dood is?' Zij spreekt zeer stil over 'Snelle-Snelle'. Zij herinnert zich langzaam enkele anekdotes. Ik verzamel ze en zal ze u later vertellen. Ik wou weten waarom deze goede vrouw zich danig compromitteerde voor Alice en Charlotte, waarvan ze totaal niets wist tenzij dat het belangrijk was ze te verbergen. Ze trekt haar schouders op, wat wil zeggen: Mijn God, dat weet ik niet. Ik zag dat ze gevaar liepen en zo lief waren!

Zij bekijkt, met zachte vochtige ogen, zij die overleefde. 'Kom, ik toon u uw kamer', zegt ze. We komen er ontroerd binnen. Het is er klein en proper. Het alkoof is onder de trap en men heeft het beddenhoofd aan de kant van de treden gezet zodat Louise de Bettignies, die daar vaak logeerde, toen ze nog iets wilde lezen voor het slapengaan er zeker haar hoofd moest stoten tegen het wit gekalkt hout. De muren waren met klaar papier behangen en er was een klein venstertje en groene lambrisering. Linoleum op de vloer. Boven de stoel aan het voeteinde van het bed hangt een gele wat gevlekte ets die 'Psyché

offert geschenken' voorstelt. De wastafel is acajoukleurig en absoluut niet groot, met een rond tuimelraam waarin het arme kind zich spiegelde om haar prachtige haardos tegen haar slaap te trekken zoals een boerin.'

In 1937 werd het voornoemde boek 'De oorlog van de vrouwen' verfilmd door Léon Poirier onder de titel 'Soeurs d'armes' (in 't Nederlands: wapenzusters). In die film komt ook de herberg 'De Stad Oudenaarde' uitgebreid aan bod (9) doch zonder vermelding van Edith Cavell.

Bij het begin van de Tweede Wereldoorlog verborg de N.S.B. (bestuur negende wijk), geholpen door de herbergierster van 'De Stad Oudenaarde', de Edith Cavell gedenkplaat in de Baliestraat onder een laag kalkmortel waarop cinema-affiches aangeplakt werden, zo wist Karel Haerens in 1976. In september 1944, bij de bevrijding, werd de kalk verwijderd en kwam de plaat weer te voorschijn. Bij de afbraak van de herberg in 1958 werd de plaat godzijdank gered en later ingewerkt in de gevel aan de Kortrijksesteenweg waar sinds 1974 een apotheek gevestigd is. Nu nog herinnert ze er nog aan dit stukje lokale geschiedenis.

Besluit

Dit is wat op heden bekend is over Edith Cavell in Gent en de herberg en schuilplaats 'De Stad Oudenaarde'. Zoals kan worden vastgesteld was het café niet louter een gezellige bruine kroeg, maar ook een belangrijke ontmoeting - en schuilplaats voor het verzet tijdens WOI in Gent, schuilplaats die blijkbaar nooit door de Duitsers werd ontdekt. Om al deze redenen is een uitgebreider wetenschappelijk onderzoek over dit oord van verzet zeker op zijn plaats, dit des te meer omdat ook Edith Cavell er verbleef.

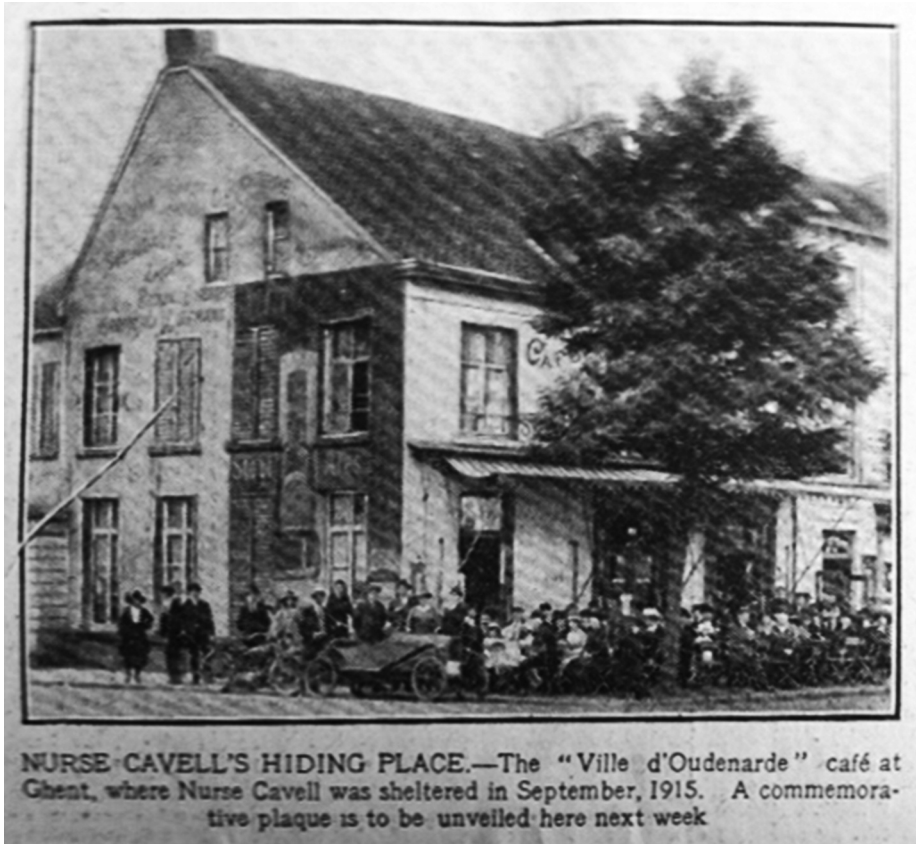
De beeldvorming over deze verzetsheldin is immers grotendeels vervormd door de oorlogspropaganda. Na honderd jaar is het dus tijd om de sluier die over de Edith-Cavell-affaire hangt op te lichten.

LE PLUS GRAND CRIME DES BARBARES

Hommage à Miss Cavell.

Afb. 3. De executie van Edith Cavell bracht een enorme propagandamachine op gang, waarvan hier een sprekend voorbeeld. De tekening toont hoe Edith Cavell op 12 oktober 1915 zou zijn doodgeschoten. Het gerucht werd o.a. verspreid dat Edith zou geweigerd hebben zich te laten blinddoeken. Op het moment dat het vuurpeloton vervolgens het bevel kreeg om aan te leggen, zou Cavell zijn flauwgevallen. De bevelhebbende Duitse officier zou daarna naar haar toegelopen zijn en haar met zijn eigen pistool doodgeschoten hebben, terwijl zij nog buiten bewustzijn was. Naderhand is echter onomstotelijk bewezen dat dit alles een fabeltje was en haar executie 'normaal' was verlopen. Maar de propagandadiensten hadden ondertussen hun werk goed gedaan en een beeld gecreëerd van barbaarse Duitsers waardoor er in oktober en november 1915 een enorme toename aan nieuwe vrijwillige aanmeldingen voor het Britse leger werd genoteerd.

Afb. 4. De Londense Times van 20 augustus 1924, p. 14 toont ons deze unieke foto van 'De Stad Oudenaarde'. Het onderschrift vermeldt foutief dat Edith Cavell hier in september 1915 zou hebben gelogeerd. Dit is onmogelijk daar ze sinds begin augustus in de gevangenis van Sint-Gillis in Brussel vast zat. Dit moet volgens het herdenkingsplakiet als april 1915 worden gelezen. Deze foto is aan het licht gekomen dankzij volgende vermelding in de krant Le Bien Public van 26 augustus 1924 (eigen vertaling): 'De Stad Oudenaarde' en 'The Times'. In zijn editie van woensdag 20 augustus publiceert de Times, midden op haar fotopagina op de ereplaats, een mooi zicht op het café 'De Stad Oudenaarde' met zijn terras, druk bezet door talrijke verbruikers. Het onderschrift bij dit voor alle Gentenaars zo vertrouwd zicht luidt: 'De schuilplaats van verpleegster Cavell.- De Stad Oudenaarde, café te Gent waar verpleegster Cavell in september 1915 asiel vond. Een gedenkplaat zal hier volgende week worden ingehuldigd. Aldus zal dit café op de Kortrijksesteenweg een bekendheid bekomen die de bescheiden, heldhaftige bewoners zeker verdienen'.

Afb. 5. Een lokaal krantenknipsel (jaar niet gekend; voor 1958) met de gedenkplaat. Per vergissing wordt de Bалиestraat op de foto aangeduid als Smisstraat. (dig. verz. AB).

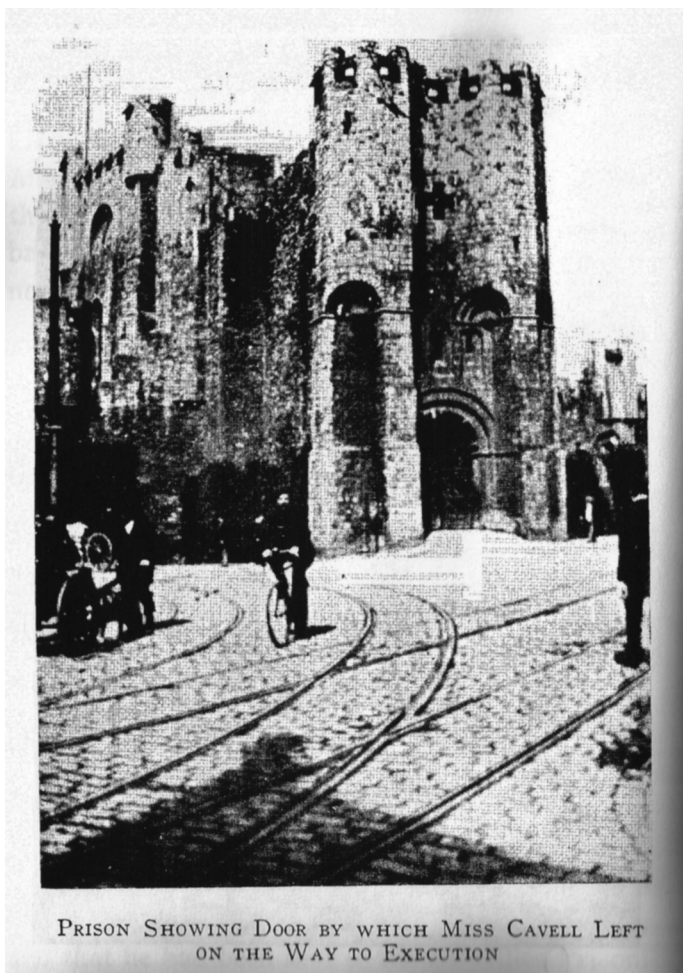
Bibliografie van Edith Cavell en relevante werken over de Eerste Wereldoorlog

Auclert, J.P. (1981), *La grande guerre des crayons. Les noirs dessins de la propagande en 1914-1918*, Paris; Baertsoen, M. (1929), *Gand sous l'occupation allemande, Notes d'un Gantois sur la Guerre de 1914-1918*, Gent, 1929; Beck, J. M. (1916), *The Case of Edith Cavell: a study of the rights of non combatants*, London; Beeckman, M., Capiteyn, A. en Van Doorne, G., (2007), *Straatnamen Gentbrugge*, Gent, p.29-30; Binder, H. (1935), *Espionnage et contre-espionnage à Bruxelles 1914-1918, d'après les papiers des agents secrets allemands E.C. et M.A.*, Paris; Brand Whitlock, (1919), *Belgium under the German Occupation, A personal narrative, Volume I en II*, London; Capiteyn, A., (1991), *Gent en de eerste wereldoorlog. Het stadsleven in de jaren 1914-1918*, Gent; Charles L. (red.) (2007), *Buskruit en Sauerkraut, oorlogsbronnen in de Zwarte Doos (20ste eeuw)*, Gent; Clark - Kennedy, A. E. (1965), *Edith Cavell:*

Pioneer and Patriot, London; Committee of Enquiry into Breaches of the Laws of War, First, Second and Third Interim Reports from the Committee of Enquiry into Breaches of the Laws of War, with Appendices, 1920; Debruyne, E., Paternostre J. (2009), *La résistance au quotidien 1914-1918. Témoignages inédits*, Brussel; De Ruyck, R., (1998), *Louise de Bettignies (1880-1918)*; De Schaepdrijver, S. (1997), *De Grootte Oorlog: het Koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog*, Amsterdam-Antwerpen; De Vos, L. (1997), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven; De Weerdt, D. (1993), *De vrouwen van de Eerste Wereldoorlog*, Gent; Dhaenens, P. (2008), *Een eeuw luchtvaart boven Gent, Deel 1, 1785-1939*, Erembodegem; Got, A. (1921), *L'affaire Miss Cavell, d'après les documents inédits de la justice allemande*, Paris; Haerens, K. (1976), *Gentse gedenkplaten*, Gent; Hoehling, A. (1958), *A whisper of eternity: The mystery of Edith Cavell*, London; Kirschen, S. (1919), *Devant les conseils de Guerre Allemands*, Brussel; Knijff, C. (2009), *Edith Cavell, een bittere herinnering aan de eerste Wereldoorlog, Problemen met de representatie van een oorlogsheldin tussen 1915 en 1928*, Soesterberg; *Kriegs Album von Gent*, herausgegeben von der Photographischen Utheilung der Kommandatur Gent (1916); Leeds, H. (1915), *Edith Cavell: Her life story*, London; Lekens, L. (2009), *Gent in 99 gedenkplaten*, Gloucestershire; Libiez, A. (1921), *L'Affaire Cavell: Vérités et légendes à la lumière de documents nouveaux*, Tamines; Lucieto, Ch. (1928), *Le Diable Noir, La guerre des cerveaux, Le contre-espionnage en Belgique pendant la Guerre*, Paris; Lueders H. (2013), *Edith's Wonderland, In memoriam of Edith Cavell +12 october 1915*, Brussel; Massart, J., (1916) *Comment les Belges résistent a la domination Allemande. Contribution au livre des douleurs de la Belgique*, Lausanne-Paris; Painlevé, P. (1915), *La vie et la mort de Miss Edith Cavell*, Paris; Pickles, K., (2007), *Transnational outrage : The death and commemoration of Edith Cavell*, New York; Poirier, L., (1937), *Sœurs d'armes*, Tours; Redier, A. (1924), *La guerre des femmes. Histoire de Louise de Bettignies et de ses compagnes*, Paris; Ruis, E. (2012), *Spionnen nest 1914-1918. Spionage vanuit Nederland in België, Duitsland en Engeland*, Rotterdam; Ryder Rowland (1978), *Edith Cavell*, London; Souhami, D. (2010), *Edith Cavell, nurse, martyr, heroine*, London; Thomson Hill, W., (1915), *The Martyrdom of Nurse Cavell*, London; Upjohn, Sh. (2000), *Edith Cavell -The Story of a Norfolk Nurse*, Norwich; Van der Fraenen, J. (2009), *Voor den kop geschoten. Executies van Belgische spionnen door de Duitse bezetter (1914-1918)*, Roeselare; Van Til, J. (1922), *With Edith Cavell in Belgium*, New York; Virginie Loveling, *Oorlogsdagboeken 1914-1918, Een vrouw vertelt over haar Eerste Wereldoorlog, bezorgd door Sylvie Van Petegem en Ludo Stynen*, Gent/Antwerpen (2005); Wandt, H. (s.d. 1921), *Etappenleven te Gent, kanttekeningen bij de Duitse ineenstor-*

ting, twee delen, Ledeberg.

<http://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/D7736306#imageViewerLink>, p.425; http://www.academia.edu/9532093/EDITH_S_WONDERLAND_IN_MEMORIAM_OF_EDITH_CAVELL_12_OCTOBER_1915.

Afb. 6. Merkwaardige blunder uit het boek van Jacqueline Van Til, 'With Edith Cavell in Belgium', New York, 1922, p.127. De gevangenis van Sint-Gillis in Brussel werd verward met het Gravensteen in Gent!

Noten

- 1) Over die De Smull is mij verder niets bekend.
- 2) Marie-Elisabeth de Croÿ, geboren in Londen, was toen een nog ongehuwde Britse/Belgische prinses van 39 jaar. Zij bewoonde samen met haar broer Reginald (het eigenlijke hoofd van het Bauck-Cavell netwerk) een kasteel in Bellignies bij Bavay in het bezette Frankrijk. Zij verscheen samen met Edith Cavell voor de Duitse Krijgsraad te Brussel waar ze bekende hulp te hebben geboden aan het verbergen en overbrengen van Engelse en Franse soldaten naar Nederland. Zie Sadi Kirschen, 1919, p.73. Over haar heimelijke ontmoeting met Edith Cavell in het café 'De Stad Oudenaarde' in april 1915 is tot op heden verder niets bekend.
- 3) Gezinspeeld wordt op een financiële beloning.
- 4) Auguste Boute (Gent 31/8/1875 - Gent 17/1/1946). Deze fotograaf, schilder en beeldhouwer woonde sedert 1910 in de Smidsestraat 76 en had er zijn atelier. Hij woonde dus om de hoek van de Baliestraat. Zie: P. en R. Cassiman, Auguste Boute, twee schilderijen in Leiehome. In: Heemkundige Kring Dronghine Jaarboek 2011, p.127-133.
- 5) Louise de Bettignies (geboren op 15/7/1880) had als oorlogsnaam Alice Dubois. Zij was in oktober 1915 aangehouden wegens hoogverraad en in maart 1916 ter dood veroordeeld, wat door von Bissing werd omgezet in levenslange dwangarbeid. Ze overleed echter nog tijdens de oorlog in Siegburg op 27/9/1918.
- 6) Louise Thuliez, (1881-1966), Franse hoogleraar te Rijsel. Zij was lid van het Cavell-netwerk, hielp soldaten uit Frankrijk naar België vluchten en verdeelde de clandestiene La Libre Belgique. Zij werd samen met Cavell ter dood veroordeeld wat echter werd omgezet in dwangarbeid.
- 7) Hiermee wordt hier Marie Léonie Vanhoutte bedoeld, °Roubaix 13/1/1888. Zij was verpleegster en bekend als medewerkster ('Charlotte Lameron') van Louise de Bettigniesl. Op 24/9/1915 werd zij aangehouden in Brussel en in maart 1916 ter dood veroordeeld, wat lang nadien echter door von Bissing (onder invloed van de Cavell affaire) werd omgezet in 15 jaar dwangarbeid te Siegburg. Zij huwde in 1934 te Parijs met Antoine Redier en overleed te Boulogne Billancourt op 4/5/1967.
- 8) Eigen vertaling. Voor de originele tekst, zie: http://classiques.uqac.ca/classiques/redier_antoine/guerre_des_femmes/redier_guerre_des_femmes.pdf
- 9) Zie vooral de 30ste minuut van deze 2 uren durende leerzame film op http://www.cnc-aff.fr/internet_cnc/Internet/AREmplir/parcours/EFG1914/pages_FR/62737.html

EEN STROPKE VAN DE BRUGSCHE PUURTE

Gilbert Boerjan
Tekstbewerking Eddy Levis

Deel 2. Een plechtige commune

Birke was op 't schoole van 't ên joar in 't ander gesukkeld, en volgdege neu katekismuslesse veur zijn plechtige commune. Da joar stonde z' onder de speesjale beschirmijng van broeder directeur, beter gekend als de neuze. Den diene moakteg' er ne point d' honneur van, dan ze de katekismus van veure

noar achter, en van achter noar veure kendege. Ze moesten op tijd en stond noar de kirke, woar dan ze lesse kreges van den onderpaster. Ter was ne kant mee jonges, en ne kant mee meiskes. De meiskes zagen der wrîe broaven uit, moar woare pertang serjeuze peste. Ze wierde gecontroleerd deur *de pak pareie*, Clémentine de stoelkeszesterigge. De jonges deur *Moes-tache*, Trifon de Suisse. Die hem dierf boegeere, of ne oek noar de kant van de meiskes dierf kijke, kreeg nen drevol rond zijn uures. Ge mocht nie klappe, en oas ge nie kost antwoorde, stond eu poart op de

buize, bij de Neuze!

Moar mee al da was't toch ne schuunen tijd, in 't veuruitzicht van de plechtige communefieste. Ter hijngt een nieuwe kostuume aan vaste, ne schuune kirkenboek, en messchien een harloge. Da loaste was van 't mîest' importense. Birke wierd er tzelfs tsnachs van wakker. Stanse de Mutse, zijn meetse, hoa hem een echt' harloge beloofd, en gîene gelijk van de grute mensche, dien ne *Roskopf* hoan, nê, een schuune platte, mee een gèwene keetinkske, veur in

den bovezak van eu veste te steke.

Ter was gîen huis mee t' hêwe. Alle doagen oast hij van 't schoole kwam, gijng Birke mee zijne neuze tege d' étaloage van den harlogemoaker ligge, mee zijn kameroate, en 't was van: "...de dieë hee een schuun kaské... De dieë hee schuune wijzerkes..." Allee, 't woaren allemoal gelijk experts. De loaste weke was't gîen schoole want ze moesten alle doage noar de kirke. Lîeren open afgoan, iedere oek ne jongen en een meiske, en achter ênigste doage was't gelijk eulder lief woarmee dan z' optrokke veur nen trêw. Den dag van de plechtige commune wierd er in de kirke gesnotterd deur de moeders, precies gelijk of dan z' euldre kleine kwijt woare.

De voaders, gîen beetsen op eulder gemak, mee diene stijve col, zatte mee een druge keele van den dust, en van de stank van de wieruuk. Tsnoens woare ze gevraagd bij 't meetse, die een bende jong' hoantses in de casrolle zitten hoa, en ze frittegen veur duud. Guul de famielde zat aan den diner, en de bakke bier liepe leeg aan een tempo van in ne café. Tsachternoens, binst dan de mannen uldere gespannen buik wigsliepe, trokke de vrêwe mee de plechtige communekant noar 't lof.

Tsoaves moest al den overschot der aan geluuve, en ons Birke vloogd in zijn bedde. Hij sliep mee zijn harloge in 't bovezakske van zijne tabboard, en druumdege van da schuun meiske woarmee dat hij opgegoan was. De famielde liep nog ne oek noar de café's in de gebuurte, en hoa nog veel leute en plezier. Tege da't begost te kloare, trokke ze noar ulder huis veur de boterhamme van de oeke g'ried te moake, want die moeste goan wirke.

D' heiligen van de Brugsche Puurte

In de kirke van Sint-Jan Baptist, hoad' een guule bende mee heilige. Vele zijn neu afgesteld, moar in dienen tijd hielpen ze pertang goed zul! Iederen heilige hoa zijn eige publiek. Veur verlore veurwirpe moeste bij den heiligen Antonius zijn. De maseurkes gijng bij 't heilig Treezeke, de broeders van 't schoole, bij Sint-Jan-Baptist de la Salle, de congreagoase van 't jonk vrêwvolk bij Ons Lief Vrêwke, en uuk in trek, was den heilige Tarcicius.

Buite de kirke hoan de kwezols, dien oas ze jonk woare, benijt woare van ne vent, en oan z' êwer wierde, aan gîene ne oek koste geroake, de vuile geweunte veur van de oekeamt anders dan slecht te vertelle. Ge kost ze goed herkennen, altijd in 't zwart geklîed, en mee ne verheven blik, gelijk dan z' op wig woare noar den hemol. Moar g' hoat er uuk dien uit bijverdienste den heiligen uitgijng. Zuu par exempol *Roste Sander*, ne schoenmoaker. Hij hoa een guul klein winkolke, woar dat hij al de schoenen en bottiene van de gebuurte repareerdege. Hij hoa een wrîe kwoa wijf, *Dikke Bertha*, een echte klappeie, die

weges heur lange vuile tonge uuk nog den bijlap hoa van *Stanse de Flakke*, uit de revue, 't Weewke van de Muie.

Berta liep guule doage de Brugsche puurte op, en kwam alles te wete. Ze stooktege hier een vierke, en oas den helft van de stroate in ruuze lag, trok z' er stillekes van onder. *Roste Sander* zat guule doagen allêne achter zijn vijster schoene te lappe, en was moar content oas zijn wijf wig was. En,... hij kwêektege de beste kanoareveugols van guul Gent. Aangezien dat hij sommigte doage zonder wirk zat, trokt hij tege betoalijnges van een klein sommeke op bedevoart noar Uustakker Lourdes of noar Stoepe, om de zegen af te smeke veur d' îen of ander intense. Hij dee da wrie serjeus, tsmorges vroeg messe, doarachter noar zijn huis veur een bootse t' etc. Hij moaktege zijn boterhamme en zijn pulle kaffee g'rîed, hijng zijne poaternoetster rond zijne nekke, en in 't bijzijn van de persuen veur wie dat hij den bedevoart dee, goot hij ienigste îrweetses in zijn schoene, om 't nog moeilijker te moake. De mensche vonden da formidoabol. 't îenigste dan ze nie wiste, was, dat de Roste den oavond te veure d' îrweete een beetse gewiêkt goa in 't regewoater, en dat hij doarbij zuudoanige zwîetvoeten hoa, zuudat hij, oast hij twie stroate verre was, al wrîe gemakkelijk liep op een dik îrweetsoepe... Veur dat hij wiggijng moest hij aan zijn Bertha zijn bedevoartgeld afgeeve, moar aangezien dan de mensche da wiste stonde z' hem op te wachte, en gawe z' hem stillekes een puutse drinkgeld, om in 't werekîere zijnen dust te versloan. In 't goe seizoen hoat hij soms twie bedevoarten in de weke, en zijn gat voer op een kerreke veur wig te zijn. Het moe gezeid worde da in veel gevalle zijnen bedevoart g' holpen hee want ter woaren der dien veur ulder zathuufd van ne vent nen bedevoart bekostigden, en soms toakte g' hij in gîen acht doage nog een pinte. Doarachter was de zegenijnges natuurlijk uitgewirkt.

Ne primus in ons stroate

*Oaze kik hê den îeste prijs,
Kook mijn moeder pap mee rijjs
(Volksliedje)*

Op 't einde van ieder schooljaar wast er een prijsdîelijnges, en da gebeurdege in de patronage. De tonîelzoale wierd toens ne oek geschuurd, en de stoelen en banken afgewasse. Op seene hijnges ze veur den oeke van 't loaste stuk dan ze gespeeld oan, wa grijze doeke, de pioane wier neefest de seene gezet, en 't spel was in orde. Tsachternoens kwame de gasten afgezakt, proper gewassen en gekamd en mee ulder zondagse kostuum' aan. De moeders hoan ulder koefferkîers uitg'hoald, en gewoenlijk was de gruoetmoeder, of 't meetse van de

kleine uuk present. Vente woaren der nie te zien.

De schoolmiesters en de frères deejen ulder devuure veur de gasten een beetse thuupe te krijge op de veurste roten, en de famielde probeerdege een ploatske te krijgen uuk zuuvele meugelijk van veure. Ze peisdegen allemoal da uldere oeke zijnen êeste gijng zijn, en ze stoeftege tege malkoar op. Tege da't gijng beginne, kwame de paster, den onderpaster, nen inspecteur en frère directeur binne. Oas iederfen gezete was, begost d' îefrêwe die aan de plane zat, den Brabançon te spelen, en iederfen vloog were rechte.

Oas't veurbij was, gijngt den inspecteur 't trapken op, en overzag mee ne serjeuzen blik de zoale. Hij hoaldege zijn papieren uit, en begost zijnen diskoer. In 't begin luisterdege iederfen, moar aangezien dan z' er gïenen bal van verstonde, begoste ze achter nen tijd mee malkoar te babbele, en toens verstond er niemand nog wa van... Oast hij gedoan hoa, plaktege ze toch in ulder hande van contentement, omdan ze'r van af woare! Den twïede spreker was den directeur. Aangezien dat hij zijn publiek beter kendege, sprakt hij over *ulder gaste*, en noar hem wierd er in alle stilte geluisterd, want hij zoe ne oek iets moete zeggen over den uldere.

Achter zijnen diskoer, was't de gasten ulderen toer. D' îen klasse zongd een

liedse, d' ander speeldeg' een stukske. Van de gruute klasse kwamt er êne zijngen of nen andere declameere. Alles ging mee veel ceremonieë, buigijngen, en dramatische bewegijnge. De respectievelijke moeders en famielde zate te blinke van uuveerdije, en kletstegen in ulder hande oaster den uldere bij was.

En toens kwant de gruute moment. Studiejoar achter studiejoar kwamt op seene, noames wierden afgeroepen, en de gruut' onderscheidijngen en onderscheidijnge vloge deur de lucht, ter wierd gesnotterd van contentement o van colîrre, stroalend en tsjaloes gekeeke, getriomfeerd en opgekropt. Moar da was nog nie alles. Oas 't achtste studiejoar op de seene stond, wierd 'et duustille in de zoale. oekeamt de primus... De famielde en de gebure wisten 't natuurlijk al want ter moesten op veurhand zuuveel preparatieve genome worde, da't anders nie meugelijk zoe geweest zijn om da goe te viere. Den inspecteur, den directeur en de mîester van 't achtste stonden op de seene. Mee een bevende stemme riept de mîester de noame van de primus af. De zoale bruldege, en plaktege da huren en zien vergijng. De primus dee een stapke veuruit, kreegt een handsje van den inspecteur, die hem een gruute madoilde aan een ruu lint rond zijne nekken hijng, en hem een gruute rolle mee een Belgisch lintje overhandigde. D' êfrêwe aan de plane zwierdege den Brabançon deur de zoale, die begost mee te zijnge. 't Was den triomf van de prijsdêlijnge.

Van den directeur kreegt de primus twie dikke dieksjonîrs. Van de mîester, twie andere dikke oeke. De famielde wierd op de seene gevraagd. Ter wierden handsjes en totsjes gegeeve. De zoale juboldege. Veur de primus en zijn famielde was't de schuunsten dag van ulder leve. Noar den duts die den twiede was, keekt er niemand omme.

Ondertussche was op de koer van 't schoole, 't *ope spel* g'arriveerd, een ope voiture mee twie schuune pîrde, en mee ne koetsier en ne knecht in uniform. Tussche twie rote schoolgaste en famielde trokt de primus mee zijn gevolg noar de voiture, en ze wierden der in g' installeerd. Nog een êreronde op de koer, de primus keek nog ne oek rond noar zijn schoole mee de troaldes veur de veister, d' èwe verslete buumkes die nuunt nie goe gegroeid oe, en hij zucht ne oek... Hij hee hier acht joar van zijn jonk leve geslete. Hij kijk nog ne oek omme, want hij weet dat hij hier woarschijnlijk gîene voet ne oek zal zette.

Van 't schoole gijng het langst nen omwig noar zijn gebuurte. In zijn stroate hijngt er dwîs ne spandoek mee "LANG LEVE ONZE PRIMUS!". Hij zag van verre zijn huis. Binst dan ze noar de prijsdêlijnge woaren, hoan de gebure de façade opgetsenuiverd. Ze woare glis weest hoalen aan de Leie, en z' hoan da rond de deuren en veisteropenijnge g' hange, en z' hoan hier en doar een papierene blommen ingestoke. Op 't plankier hoan ze gekleurde papierkes gestreuid, en ze stonden de primus op te wachte.

Van zuu gèwe of da 't ope spel stille stond, stuurdeg ' een moeder heure kleinste mee nen blommekee noar de primus, die ruud tot achter zijn uures, de kleine drei totsés gaf en, gelijk of da't hij gezien hoa bij de coureurs, zijnen blommekee omhuuge stak. Op diene moment staptege den dichter uit de wijk noar veure. Iedere wijk hoa wel azuu nen 'dichter', êene die een beetse langer noar 't schoole geweest was, en 't goe kost zegge, en veur alles en nog wa gelegenhedsGEDICHTSES moaktege. Hij ontroldege een gruuut papier, schartge ne oek of tweeë zijn kele, en begost:

*W' hen ne primus in ons stroate
We zijn huuvîrdig in zijn ploatse
't Es den êeste oek da hem da veure doet
We goan da fïeste gelijk da't moet.*

*Hij zal nog minister worde
Hij kan spreke mee veel woorde
Hij was den besten uit den huup
Tzelfs al op den dag van zijnen duup!*

*Zijn voader was ne firme vent
Zijn moeder was altijd van hem kontent
Zijn peetsen hoa hem de wig geweze
Hij was altijd zijn meetsen heur schetebeze.*

*Vivat onze primus, en hij magt er weze
Vivat onze primus, en hij magt er zijn,
Hie-pie-piep, hoera!*

Verslege van den dust trokke ze bij de primus binne woar dan der grute pinte bier en kloeke dreupols grïe stonde. Veur de veister stonden de cadeaus van de famielde en de gebuurte: ne paraplu, een bakske veur foto's te pakke, een poar manchetteknoppe, ne plastron, ne lekkerkoeke, een rozijnebruud, een veugolmuite mee ne kanoareveugol, en doartussche de dieksjonîrs en de oeke, de blommen en de madoilde van de primus.

Binne wierd er goe gepinteliêrd en gedreupold, en de primus, die in al dienen overhuup 't gat schuune gezien hoa veur links en rechts uuk nen dreupol te schelle, lag al in de zetol in den hoek te sloape. Moar 't was toch ne schuunen dag geweest.

't vervolgt

DE KLEURRIJKE *FAMIELDE* VAN DAMME FIEVAN DE RAS

Eric Vermeirsch

Zoals alle normale mensen heb ik een gezonde afkeer van alles wat naar fascisme en nazisme riekt, maar andere ismen zijn ook niet ongevaarlijk. Anderzijds is het ook zo, dat ik veelal gefascineerd ben door sommige uiterlijke verschijningsvormen. De uniformen, de parades, het taalgebruik, de muziek, de liederen ... Ik voel mij daar wel een beetje door gegeneerd. Neem nu die bekende film van Leni Riefenstahl, 'Triumph des Willens'. Halfweg schoot ik in een lachkramp want die nazi-soldaten bleven maar paraderen en paraderen als vogels zonder kop.

En lap, kwamen mij toch weeral herinneringen aan de Van Dammes te binnen zeker! Hoe is 't mogelijk. Dat was dan over de periode dat er regelmatig gependeld werd tussen café Caron op de Ryhovelaan en café Cyriel in de Wondelgemstraat. Die laatste was goed gelegen: vlak bij de Wondelgembrug. Wel niet zo dicht bij het huis in de Roggestraat als Caron. In de Roggestraat was namelijk de verzamelplaats voor het vertrek van de uitstapjes, de oppercommandopost zou ik bijna durven zeggen. En bij Cyriel was er bovendien iets nieuws en opwindends eigentijds: een reizigersmaatschappij. Dus: sparen zonder zicht op bierkaartjes maar met fabelachtige kortingen op uitstappen per autobus naar Tyrol. Per slot van rekening hadden veel van die Tyrolers ons ook enkele jaren geleden een uitgebreid bezoek gebracht. Het werd stilaan tijd om de destijds aangeknoopte vriendschapsbanden opnieuw aan te halen. Maar sommigen liepen nog altijd niet zo hoog op met 'den Duits' en weigerden deel te nemen. Mijn nonkel Frans, die destijds in Duitsland had gewerkt, slaagde er niet in om hen te overtuigen om mee te gaan, zelfs niet door hen er fijntjes op te wijzen dat Tyroliëns geen Duitsers waren maar Oostenrijkers. Doch hij had zijn argument echter slecht gekozen, want hij kreeg direct als nijdig antwoord "Den Dolf was ook zo een sympathieke Oostenrijker." Discussie gesloten.

De opgave was nu om zonder potten te breken de banden met Caron stilaan los te weken om een soepele overgang naar Cyriel te realiseren. Er begon dus,

wat ik een pendelperiode zou noemen: een start bij Caron met enkele pinten om op te warmen en een praatje met voorzitter Charles, die het afscheid eigenlijk wel al voelde aankomen. Daarna opgewekt naar Cyriel, waar al heel wat nieuwe relaties waren aangekweekt, o.a. met Louis en Yvonne en hun zoon Rodolf.

De grote lijnen voor een nieuw lied van de reizigersmaatschappij 'Laat Reizen wat Reist' waren reeds gedictieerd door nonkel Guillaume en op papier geschetst door nonkel Frans. Deze laatste begon al op de verkeerde wijze want hij schreef 'Laat Rijzen wat Rijst', en dat zorgde voor flink wat hilariteit en geheimzinnige toespelingen. Eerst vele jaren later heb ik begrepen dat het hier een geval betrof van wat intellectuelen 'seksuele connotaties' noemen (in 't Gensch 'veuille proat'). Af en toe werd er in de Roggestraat bij wijze van repetitie gezongen. Zeg dat het niet waar is: ook de tekst van dat lied herinner ik mij nog, en ook de melodie. Ik vrees bijna dat ik de indruk zal wekken, dat er tijdens de oorlogsjaren en de jaren nadien niets anders werd gedaan dan zingen, en dat kan zeker niet goed zijn geweest voor 'onze' economie.

Misschien denkt u nu: Wat heeft die vent toch een levendige fantasie!. Maar u vergist zich! Ik baseer mij altijd op FEITEN. Het bewijs? Hieronder volgt de tekst van het lied van de reizigersmaatschappij:

*Wai raizen hier, wai raizen doar, wai raizen overal,
Per trein per buut of ottocar dat es ons ideal!*

Refrein:

*Jola, jola, wai goan bergop, wai goan bergaf,
Da die goa ons af!*

*Wai eten en wai drenke goe en sloapen opperbest,
En oas w'oens amuzere goa da zust gelaik de rest.*

Refrein:

Jola, jola, wai goan bergop...

Eén van die pendelavonden was op een dag van overvloedige regenval. De straten stonden blank en hier en daar waren brede watergeulen naast het voetpad wegens verstopte rioleringen. Als een machtige - allez, toch een kleine - vloedgolf baanden de Van Dammes zich een weg over de volle breedte van de Wondelgemstraat en dit ondanks de ongunstige weersomstandigheden. Op naar Cyriel na een geslaagde opwarming bij Caron! Breed gearmd reikten zij van het ene voetpad tot het andere. Gelukkig waren er in die tijd nog niet zoveel auto's. Zij zetten er flink de pas in. Giele in 't midden, links en rechts geflankeerd door één van mijn tantes, dan weer afwisselend een man en een vrouw, zoals het in een democratische samenleving hoort (hoewel ik er toch

niet zo zeker van ben of vrouwen in België dan al stemrecht hadden). Ze waren er allemaal, geloof ik: tante Mariette, nonkel Gust ('Gust de Moale'), tante Juliette, nonkel Charles, tante Mietje, Elvira die Schöne (mijn ma natuurlijk), Modest (mijn pa natuurlijk, let op de naam!), tante Georgine, nonkel Frans ('t Artiestsen'), tante Jeannette ('Zieke Sofie'), nonkel Edmond, tante Karliene (mijn meetje), en Oscar en Antoinette, een gecoopteerd koppel. Het had heel wat impact. Nieuwsgierige voorbijgangers sloegen hen gade vanaf het voetpad en zij bleken onder de indruk. Aan de gezichten van sommige voorbijgangers kon men zien, dat zij er niet zo erg gelukkig mee waren. Ook bij hen doken blijkbaar spoken uit het nog recente verleden op, aan de nog recente oorlog en de marcherende Duitsers. En dat verbeterde er niet op toen Giele, gewoontegetrouw, plots één van zijn eigen composities de lucht in slingerde:

*Fievan de ras, van de ras van de Roggestroate,
Fievan de ras, van de ras van de Roggestroate!*

Een gebalde, eerder beknopte tekst. Fievan is natuurlijk de Gentse versie van Vivat: Leve! Maar dat is de voornaamste voorwaarde voor een succesvol strijdlid. De anderen vielen hem onmiddellijk bij, ik weet niet hoe het komt maar zij kenden blijkbaar AL de woorden. Het klonk krachtig en fier. Toch ging het de verkeerde kant op. Aan het gezicht van sommige voorbijgangers zag ik dat de spanning om te snijden was. Het leek te veel op een soort van machtsgreep.

Er moest dringend iets gebeuren. Maar Giele had dat niet in de mot. Hij miste op dat fatale ogenblik zijn spreekwoordelijk 'Fingerspitzengefühl', om in het jargon te blijven. Sommige dingen kan men onmogelijk improviseren. Er was nochtans iets nodig. Gelukkig deed Modest op de uiterst rechtse(!) flank op dat ogenblik een verkeerde stap, waardoor hij in het regenwater van de verstopte goot terecht kwam. Vliegenvlug sprong hij weer recht, maar zijn broek was toch behoorlijk nat. En hij was, voor de zoveelste keer in zijn leven, een dankbaar onderwerp voor het gelach van de rest van de groep. Zelfs mijn ma kon er mee lachen. En zo trokken zij binnen bij Cyriel, die hen graag zag komen.

VERSCHENEN

Van Mensen en Dingen

In dit nummer alweer veel aandacht voor dieren. Ditmaal echter in een andere streek, een andere tijd en een andere context dan in het vorige nummer waarin de geschiedenis van de dierenbescherming uitgebreid aan bod kwam. We trekken naar West-Vlaanderen en vertoeven overwegend in het Brugse Vrije, waar vooral in de achttiende eeuw de runderpest hevig woedde. Er was (letterlijk!) geen kruid tegen gewassen en de overheid besloot drastisch in te grijpen. In het bijzonder burggraaf Vilain XIII, voorzitter van de Staten van Vlaanderen, zette door. Samen met zijn medewerkers voerde hij een strenge eradicatiepolitiek door, tegen de wil van het volk in. In deze bijdrage wordt de grote belangrijke rol daarin van de hogere kerkelijke overheid in de verf gezet. Hoewel de Kerk het traditionele aanroepen van (dier)geneesheiligen en het inrichten van processies niet ontmoedigde, en ook de gelovigen opriep om ‘hun leven te beteren’ om van deze ‘straffe Gods’ verlost te geraken, ondersteunde ze krachtig de aanpak van de wereldlijke overheid. We zien de geest van de Verlichting aan het werk op het Vlaamse platteland. Het artikel eindigt bij de bestrijding en uitroeiing wereldwijd (2011) van deze virale ziekte.

Een korte bijdrage beschrijft hoe het prestigieuze konijnenras, de Vlaamse Reus, de koning onder de konijnen, geselecteerd werd door kleine kwekers in de Gentse voorsteden. Men hield daar een simpel en efficiënt soort wedstrijden met reuzenweegschalen.

Hebben de welbekende Brugse zotten en Gentse stroppen iets gemeen? Onder deze lichtjes provocerende titel start een kleine zoektocht naar de historische achtergronden van de twee spotnamen.

Een heel ander thema betreft kloskant, het ‘spellewerk’. Drie voorbeelden uit de achttiende en vroege negentiende eeuw tonen de ellendige omstandigheden waarin vooral vrouwen en kinderen met dat soort werk een bijdrage moesten leveren om te (proberen) overleven. Een verordening uit de Franse tijd (1809) kondigt de vaak aangeklaagde wantoestanden in de latere negentiende eeuw aan. De kantwerkers hadden geen enkel verweer tegen de handelaars die de patronen en de garens leverden en meteen ook de afgewerkte stukken afnamen.

Tenslotte komt ook de tweede huisnijverheid in de textielsector in de jaren 1700 aan bod, de linnenweverij, ooit zo belangrijk, vooral op het platteland. Een rapport van de pastoor van het Oost-Vlaamse Zingem beschrijft in 1762 hoe ‘schier alle parochianen’ daarmee ‘subsisteren’, letterlijk: overleven. Te verkrijgen à 6 euro in de KBOV bibliotheek, Huis van Alijn, Kraanlei, Gent, op woensdag- en vrijdagmiddagen

700 jaar Stekense Vaart

Dit themanummer van d’Euzie (tijdschrift van de heemkundige kring Stekene, 2015 nr. 2; info via mail j.thiron@skynet.be) beschrijft en illustreert de geschiedenis van een waterloop die ook voor Gent heel belangrijk was. Via die waterweg werden tot in de vorige eeuw massa’s bakstenen en ‘tichels’ (platte dakpannen) - de fameuze Stekense steen - aangevoerd werden.

Voor Stekene zelf betekende die vaart heel wat. Vandaar dat er heel wat aandacht besteed werd aan het zevenhonderdjarig bestaan ervan (octrooi verleend in 1315). In Gent duikt het Stekense Vaardeken pas in de jaren 1700 op als naam gegeven aan een oude Leiearm vanaf de vroegere stadsvesten, later het Handelsdok, die parallel aan de Doornzelestraat en Nieuwland verder liep, en uitmondde aan de huidige Minnemeersbrug. In het gedeelte over de ‘Oude Stekense vaart’ in Gent houdt de auteur John Buysse zich strikt aan vermeldingen op kaarten en in documenten die de naam attesteren vanaf 1780 (hydrografische kaart van Brismaille) tot 1930 (te bebouwen overwelling te vervangen door riool, aanvraag door de NV Usines Carels). Tot op heden is de naam Stekense Vaart in gebruik voor een belangrijke riool in die buurt. Merkwaardig is wel dat een lang bewaard gebleven bochtig deel van de Sassevaart, na de aanleg van de kaarsrechte Voorhaven van het Kanaal Gent – Terneuzen, in de jaren 1800 eveneens aangeduid werd als ‘Stekene Vaardeke’. Het themanummer bevat heel wat kaartmateriaal en oude foto’s, maar is zeker niet het laatste artikel over dit onderwerp. Vooral over het Gentse deel van het vaardeken blijven we met een aantal vragen zitten. Gelukkig bleef de auteur bij de feiten en werden enkele zeer twijfelachtige interpretaties vermeden. Een fout waarin een in 1987 in Ghendtsche Tydinghen (jg. 16, p. 163-171) verschenen artikel ‘Het Stekene Vaardeken, een vergeten vaardeken!’ in verviel.

Van Lede tot Berg

Dit jaar verscheen weerom een kleine monografie van een Gents stadsdeel in de reeks samengesteld en geschreven in het kader van rondleidingen tijdens de Gentse Feesten door Bea Baillieul van de stadsdienst Monumentenzorg. De

beschrijving van Ledeberg start met de twee oudste kernen: bij de Botermarkt, waar de Sint-Daniëlkapel stond en de Dries, tussen de Oude Brusselseweg en het Ledebergplein. De stadsvesten met de nog in het stadslandschap herkenbare bastions aan en tussen de Keizer- en Sint-Lievenspoort, worden mooi geïllustreerd. Schetsen van de bloemisterij en de stormachtige ontwikkeling in de 19de eeuw, de veranderingen met de grote infrastructuurwerken in de vorige eeuw, enkele markante figuren en - niet te vergeten - ook het Ledebergse carnaval, vervolledigen het geheel.

Te verkrijgen in het stadswinkeltje onder de Lakenhalle (5 euro).

Het slachthuis verteld/t

De zeer actieve 'Buren van de abdij' brachten ook dit jaar een prachtige uitgave tot stand, ditmaal rond een thema dat niet enkel hun wijk interesseert, de vroegere de Slachthuisbuurt, nu best bekend als Macharius. Het boek is opgebouwd rond vier stevige hoofdstukken die het grote verhaal vertellen vanaf de oprichting in 1850 tot en met de nog recente totale gedaanteverwisseling. Daarnaast gaat er speciaal aandacht naar wat genoemd wordt 'Het kloppende middenstandshart vandaag'. Bijzonder aangenaam leesbaar en interessant zijn de vele interviewtjes met de zeer uiteenlopende figuren die bij het slachthuisgebeuren betrokken waren, gaande van den 'azent' van de veemarkt, de 'koppenman', de caféhoudsters tot en met de laatste directeur. Naast de vele historische en eigen foto's zijn er de buitengewone foto's van mens en dier door Michiel Hendryckx, terecht weergegeven op groot formaat.

Het boek samengesteld door Fabien Audooren en Christine De Zutter kan verkregen worden à 16 euro in de boekhandel.

Onze Vlaamse munten

De munten van de Bourgondische, Spaanse en Oostenrijkse Nederlanden, en van de Franse en Hollandse periode (1434-1830) door Hugo VANHOUDT. Dit boek geeft een geactualiseerd en uitgebreid overzicht van de centrale muntslag in de Lage Landen van 1434 tot 1830. 664 bladzijden met ca. 2000 foto's in kleur, ingebonden, drietalig, bijlage met geschatte prijzen. Prijs: € 70 (excl. porto). Te bestellen bij de auteur: vanhoudt.hugo@gmail.com

BESCHERMLEDEN 2015

Dhr COCQUYT Edmond (€300)
Mw. DE SMET Christiane (€130)
Mw. VERDONCK Maria (€125)
Dhr VANDENBRUANE André (€100)
Dhr dr. VERJANS Philippe (€75)
Dhr Serge BEKAERT pa Cplus N.V. (€75)
Dhr VAN MOSSEVELDE Willy (€75)
Dhr VAN SCHIL John (€75)
Mw. DE ROOSE Cecile (€55)
Em. prof. dr. VAN CAENEGEM R. (€50)
Prof. dr. VAN HOORDE HUBERT (€50)
Dhr BERTRAND Jean (€50)
Dhr COUCKE-NEGRONI Marc (€50)
Dhr DEMOOR Danny (€50)
Dhr EECHAUDT Didier (€50)
Dhr HEBBELYNCK Pierre/Philippe (€50)
Dhr LYBAERT Patrick (€50)
Dhr MARTENS - BOS Leon (€50)
Dhr PEPERSTRAETE Patrick (€50)
Dhr PLUM-DOOF Pierre (€50)
Dhr VAN HAUWERMEIREN Marc (€50)
Dhr VAN VLAENDEREN-DUA Freddy (€50)
Dhr VERBANCK André (€50)
Dhr WALRAEDT Jean (€50)
Dhr WEYMEIS Christian (€50)
Prof. dr. LACROIX Eric (€45)
Dhr ABBENBROEK Walter (€45)
Mw. DE BLAUWE Monique (€40)
Mw. DE REUSE Jacqueline (€40)
Mw. CARREZ Suzanne (€40)
Dhr dr. MARLIER Roland (€40)
Dhr CLAEYS Luc (€40)
Dhr DESTOOP Bert (€40)
Dhr VAN BOCKSTAELE-DE BEVERE Fred (€40)
Dhr VAN EECKHOUTTE Willy (€40)
Dhr VAN MOL Wilfried (€40)
Dhr VAN RENTERGHEM Guido (€40)
Dhr WULTEPUTTE Marc (€40)
Mw. BEYZ Martine (€35)
Mw. VAN GEEM Christine (€35)
Dhr dr. DEMEULENAERE Guido (€35)
Dhr BALCAEN HEYMANS Laurent (€35)

Dhr DEVOGELAERE-HANQUET Willy (€35)
Dhr HEYERICK MARC (€35)
Dhr LATAER Jacques (€35)
Dhr VAN GOETHEM-REYNIERS Antoine (€35)
Dhr VOORTMAN Michel (€35)
Mw. GYSELINCK Sonja (€30)
Em. prof. dr. EVRARD Alexander (€30)
Mw. COCRIAMONT Anne (€30)
Mw. DE SMET Marie-Jeanne (€30)
Mw. DERDIJN Emilienne (€30)
Mw. DESMET Ginette (€30)
Mw. MARTENS Marie-Louise (€30)
Mw. ROGIEST Marie-Christine (€30)
Mw. VAN POTTELSBERGE DE LA POTTERIE Carine (€30)
Mw. COLLUMBIEN Livina (€30)
Mw. MARECHAL Griet (€30)
Mw. VAN DE VELDE-CAPITAINE Eveline (€30)
Dhr dr. HEUGHEBAERT-SCHOTTE Roland (€30)
Dhr dr. HUYGHEBAERT-MAERTENS Jacques (€30)
Dhr BAERT-DECLERCK Guy (€30)
Dhr BEYAERT Guy (€30)
Dhr BLEYAERT François (€30)
Dhr BOER Henri (€30)
Dhr CLAEYS Walter (€30)
Dhr CLAEYS-DE PAEPE Laurent (€30)
Dhr DAENS Louis (€30)
Dhr DE BUCK Eric (€30)
Dhr DE GRAEVE Albert (€30)
Dhr DE KEZEL Robert (€30)
Dhr DE MEYERE J.A.L. (€30)
Dhr DE SCHEPPER Joris (€30)
Dhr DE VLEESCHOUWER-DE TURCQ Jan (€30)
Dhr DIEGENANT Willy (€30)
Dhr DOBBELAERE Raphaël (€30)
Dhr FLACHET Philippe (€30)
Dhr FONTEYN Yvan (€30)
Dhr HEBBELYNCK-BRUNIN Bernard (€30)
Dhr KINT-STEEGERS Guy (€30)
Dhr LEIRENS Jean-Pierre (€30)
Dhr LEYSEELE Jean-Paul (€30)

Dhr MALSCHAERT Alain (€30)
 Dhr METELMANN Klaus (€30)
 Dhr PECKSTADT Ignace (€30)
 Dhr PIETERS Wilfried (€30)
 Dhr PUTTEVILS Christian (€30)
 Dhr ROOSE Jean-Pierre (€30)
 Dhr ROUQUART Willy (€30)
 Dhr RYCKAERT Marc (€30)
 Dhr SMET Marc (€30)
 Dhr STEENBRUGGE Jean (€30)
 Dhr STEVENS-DUTRY Bob (€30)
 Dhr TIJS Willy (€30)
 Dhr VAN BOCKSTAELE Roger (€30)
 Dhr Van Laethem Jean (€30)
 Dhr VAN SEVEREN Jean-Paul (€30)
 Dhr VAN WYNSBERGHE André (€30)
 Dhr VERBANCK Lodewijk (€30)
 Dhr VERMAELE Lucien (€30)
 Dhr VERSTEELE Rogier (€30)
 Dhr VERVLIET Luc (€30)
 Dhr WALDACK Felix (€30)
 De hr en Mw. MORTIER - DE CLERCQ J.
 (€30)
 Dhr COPPEJANS Marc (€27,50)
 Mw. DE GROOTE M. L. (€25,18)

STEUNENDE LEDEN 2015

Em. prof. ÖDBERG Frank (€25)
 prof. dr. ERVYNCK Gontran (€25)
 prof. dr. EYLENBOSCH Ernest (€25)
 prof. dr. MARTYN Georges (€25)
 prof. dr. VAN TYGHEM Frieda (€25)
 prof. dr. VAN HOECKE Marc (€25)
 Mw. BUQUOY Martha (€25)
 Mw. CERULUS-VAN GAEVER M. (€25)
 Mw. DE RUYCK Regina (€25)
 Mw. DE VUYST Marianne (€25)
 Mw. DERUDDER Monique (€25)
 Mw. D'HAEN Paula (€25)
 Mw. EDIERS Beatrijs (€25)
 Mw. FLORYN Dionisia (€25)
 Mw. HUBLE-VANKENHOVE Nadia (€25)
 Mw. MEGANCK Christiane (€25)
 Mw. OOSTERLINCK Josine (€25)
 Mw. PODEVYN Jacqueline (€25)
 Mw. SONNEVILLE Paula (€25)
 Mw. VAN CANEGHEM Andréa (€25)
 Mw. VAN DEN BERGHE Maria (€25)
 Mw. VAN HAUWAERT Catherina (€25)
 Mw. VAN RENTERGEM Anne (€25)
 Mw. VANCRAEYNST-MULERT Beatrice
 (€25)
 Mw. VANDENDAELE Arlette (€25)
 Mw. VANHOOREN Lea (€25)
 Mw. VERDICKT Louise (€25)
 Mw. VERSCHOORE Nicole (€25)
 Mw. BRYSSSE Rose-Marie (€25)
 Mw. DE MEESTERE Georgette (€25)
 Mw. HANDAN ÖZ (€25)
 Mw. HEMELAER Lieve (€25)
 Mw. HOSTE Lucrèce (€25)
 Mw. VAN BENEDEN Marie Louise (€25)
 Mw. LANOOT Monique (€25)
 Dhr dr. AERS Erik (€25)
 Dhr dr. GOETGHEBUER Thierry (€25)
 Dhr dr. GOMBAULT Philippe (€25)
 Dhr dr. MOERMAN Johan (€25)
 Dhr dr. SABBE Daniël (€25)
 Dhr dr. SABBE Michel (€25)
 Dhr dr. VAN DEN ABEELE Guy (€25)
 Dhr ANTHONIS Paul (€25)
 Dhr BAERT Steven (€25)
 Dhr BAILLEUL Marc (€25)

Dhr BRACKE Luc (€25)
 Dhr BRAECKMAN Etienne (€25)
 Dhr BRAEKMAN-ROEGIERS Albert (€25)
 Dhr BRUYNEEL Guy (€25)
 Dhr BRUYNEEL Pierre (€25)
 Dhr BUYSSSE André (€25)
 Dhr CANNOOT-VANDEGEHUCHTE J.P. (€25)
 Dhr CHRISTIAENS Marcel (€25)
 Dhr CLAUWAERT Joseph. (€25)
 Dhr CRUYT Bernard (€25)
 Dhr DE BODT-PETIT Marc (€25)
 Dhr DE BROE Luc (€25)
 Dhr de CLIPPELE François (€25)
 Dhr DE CONINCK-MICHIELS Paul (€25)
 Dhr DE GOLS - BAUWENS (€25)
 Dhr DE KEYSER Roger (€25)
 Dhr DE LATTE Guido (€25)
 Dhr DE MEYER Marc (€25)
 Dhr DE MUNNYNCK-DE VUYST Herwig (€25)
 Dhr DE PAEPE Luc (€25)
 Dhr DE POURCQ Frank (€25)
 Dhr de SCHRYVER Antoon (€25)
 Dhr DE VREESE-VERBERGHT Georges (€25)
 Dhr DEBERGH Jean-Pierre (€25)
 Dhr DEBERGH Philippe (€25)
 Dhr DEBUNDERIE Willy (€25)
 Dhr DEPOORTERE Wim (€25)
 Dhr DEPROOST Leon (€25)
 Dhr DESCAMPS Antoine (€25)
 Dhr DHAENE Jean (€25)
 Dhr D'HONDT Bart (€25)
 Dhr D'Hondt Christiaan (€25)
 Dhr D'HONT - DHAESE D. (€25)
 Dhr DOBBELAERE-CLAUS Danny (€25)
 Dhr DOORNAERT Karel (€25)
 Dhr DUPREZ-ROGIER Rudy (€25)
 Dhr DURINCK Freddy (€25)
 Dhr GELAUDE Frank (€25)
 Dhr GENBRUGGE Philippe (€25)
 Dhr GISTELINCK Alfons (€25)
 Dhr GLIBERT Luc (€25)
 Dhr GOETHALS Fernand (€25)
 Dhr GOETHALS Franklin (€25)
 Dhr HAYDON Roger (€25)
 Dhr HELLINCK-LAMBRECHT Achiel (€25)
 Dhr HIMSCHOOT Guy (€25)
 Dhr JANSSEN-DE WEIRD T Rigobert (€25)
 Dhr LEKENS Luc (€25)
 Dhr LEMAITRE Leon (€25)
 Dhr LENTZ Christian (€25)
 Dhr LEYS André (€25)
 Dhr LODRIGO Gilbert (€25)
 Dhr LYBAERT Robert-RAES (€25)
 Dhr MAERTENS Raoul (€25)
 Dhr MAES Pierre Tristan (€25)
 Dhr MANESSE Marc (€25)
 Dhr MARESCEAU-GELDHOF Marc (€25)
 Dhr MAUQUOY Paul (€25)
 Dhr MEERT-CALLE Frank & Lilian (€25)
 Dhr PAUWELS Marc (€25)
 Dhr PENNING-VAN DEN BERGHE Erwin (€25)
 Dhr PLASSCHAERT Albert/Jean (€25)
 Dhr PLATTEUW Erik (€25)
 Dhr QUINTYN Jean-Pierre (€25)
 Dhr RAES-JANSSSENS Jozef (€25)
 Dhr RAMAN André (€25)
 Dhr RAMON Roger (€25)
 Dhr ROELENS Stephane (€25)
 Dhr ROGIER-JOLIET Erik (€25)
 Dhr ROOMS J.-P. (€25)
 Dhr SAELENS Johan (€25)
 Dhr SCHOORS Erwin (€25)
 Dhr SCHOOLS Robert (€25)
 Dhr SIMONS-VAN HYFTE Franciscus (€25)
 Dhr SMETRYNS-WILLEMSSEN Alain (€25)
 Dhr SORGELOOSE-MASSANET Jan (€25)
 Dhr SPANOGHE Pieter (€25)
 Dhr STORME Marcel (€25)
 Dhr STROOBANTS Aimé (€25)
 Dhr TEMMERMAN Alfred (€25)
 Dhr THOMAS-SCHAMP Christian (€25)
 Dhr THYSBAERT-VAN OOST Georges (€25)
 Dhr URMEL Raphaël (€25)
 Dhr UYTENHOVE-VERHAEGEN Marc (€25)
 Dhr UYTTERHAEGEN-CORDY Pierre (€25)
 Dhr VAN BELLE Boudewijn (€25)

Dhr VAN BOSSELE Laurent (€25)
Dhr VAN BRUAENE Norbert (€25)
Dhr VAN DAMME - DUMOLYN Roland
(€25)
Dhr VAN DE VOORDE Paul (€25)
Dhr VAN DEN BORRE Jos (€25)
Dhr VAN DER LINDEN James (€25)
Dhr VAN HERZEELE Hendrik (€25)
Dhr VAN KEYMEULEN Peter (€25)
Dhr VAN RYSSSEL-DA COSTA PEDRO
Daniël (€25)
Dhr VAN SPEYBROECK Marc (€25)
Dhr VAN WYNSBERGE Alfons (€25)
Dhr VANDAMME Roland (€25)
Dhr VANDENBOSSCHE-KEVERIJN
Ignace (€25)
Dhr VANDENBROELE-VERHELST Erik
(€25)
Dhr VANDEVOORDE Jean Louis (€25)
Dhr VERHAEST Luc (€25)
Dhr VERHEGGEN Fernand (€25)
Dhr VERMEIRE Dirk (€25)
Dhr VERSCHOORE Anne (€25)
Dhr VERSCHUEREN Philippe (€25)
Dhr VERSPEETEN-DE VILDER Gerard
(€25)
Dhr VERVENNE - VAN TENTE Ivan (€25)
Dhr VINCENT-VAN DE PUTTE Jean (€25)
Dhr WEEWAUTERS Frank (€25)
Dhr WERBROUCK Lieven (€25)
Dhr WIEME - De Vos Julien (€25)
Dhr ZELS Didier (€25)
Dhr ZWAENEPOEL-VAN POUCKE Jan
(€25)
Dhr PIETERS Richard (€25)
Dhr STEVENS -CORIJN W. (€25)
Dhr VAN DE SYPE-NAUDTS (€25)
Dhr VAN LOON Josée - Atelier Coperta
(€25)
Dhr VANDE VEEGAETE-DE JAEGER
(€25)

Inhoud 44e jaargang 2015

nr. 1

- Gentse professoren in de rechten en de letteren 1946-1992.
R.C. Van Caenegem. 2
- De Deense auteurs Holger Drachman en Leo Estvad over begijnen en Gent
Romain John van de Maele. 14
- Een stropke van de Brugsche puurte.
Gilbert Boerjan. 23
- Bruno René De Cramer – ik vertel het jullie liever zelf...
Albert de Graeve. 33
- Lisbeth Aerens-Verwest.
Daniël Van Ryssel 38
- Een kleurrijke famielde in de vijftiger jaren: 5. Elvira die Schöne.
Eric Vermeirsch. 40
- Marc Sleen en Gent. Een unieke relatie in unieke stripverhalen.
Guido De Bruyker. 42
- Zonderlinge Gentse plaatsnamen.
Gent spant de kroon: vijf Schuddeveedstraatjes.
Luc Devriese. 53
- Nog herkenbaar? De Iepenstraat bij de Zandpoort en de Houtlei.
Luc Devriese. 58
- Reilen en zeilen van de stad in 1920. Uit de gemeenteraad.
Adrien Brysse. 68
- Een crochet, een zangcrochet, wat was dat?
Marianne Devogele. 77
- Lezers aan het woord. 78
- Lezingenreeks “Voorjaar 2015”. 79
- Verschenen boeken. 80

nr. 2

- In memoriam Hugo Collumbien. 81
- Gentse professoren in de Rechten en de Letteren.
In de Letteren 1946 - 1950 (vervolg).
R.C. Van Caenegem. 86
- Melk met of zonder pis. 93
- Armoedige straatjes en beluiken in de Overpoortbuurt.
Luc Devriese. 94
- Zonderlinge en bijzondere Gentse plaatsnamen.
Dampoort, Oktrooiplein en Oktrooidoorgang.

Luc Devriese.	112
- Minder bekende locaties in Gent. Kortedagsteeg 47: Huis Van Waes. Daniël Van Ryssel.	122
- Minder bekende locaties in Gent: UCO kantoren. Daniël Van Ryssel.	125
- De kleurrijke <i>famielde</i> Van Damme. Eric Vermeirsch.	128
- Een stropke van de Brugsche puurte. Gilbert Boerjan Eddy Levis	130
- Reilen en zeilen van de stad in 1921. Uit de gemeenteraad. Adrien Brysse.	138
- Juffrouw – ‘zang - de - les’ musiceert en vertelt. Marie-Jeanne De Smet.	147
- Lezers aan het woord.	151
- Verschenen.	155
- Puzzel 2014 oplossing.	157

nr. 3

- Gentse professoren in de Rechten en de Letteren. In het doctoraat rechten 1948 - 1951 (vervolg). R.C. Van Caenegem.	162
- Inventaire archéologique - fiche nr. 346.	169
- Straffe toeren (1824-1830).	172
- Een stukje ‘Gent 1534’ ontraadseld. Bultjes worden doelen. Gunter Stoops.	181
- Reilen en zeilen van de stad in 1922. Uit de gemeenteraad. Adrien Brysse.	187
- Het Meerhemkanaal en zijn brugjes. Adrien Brysse, Luc Devriese, Frank Gelaude.	190
- Zonderlinge en bijzondere Gentse plaatsnamen. Tolpoort en Tolhuis. Luc Devriese.	128
- De eerste oorlogsdagen in Gent (1914) ‘Soldats braves’. zijn dat ‘brave soldaten’? Luc Devriese.	200
- De laatste dagen van de Duitse bezetting van Gent in 1918.	202

- Al die Duitsche wijven, heur haar moet af.	213
- Wat als... er in Gent geen stuwen en sluizen zouden zijn. Frank Gelaude.	217
- Een stropke van de Brugsche puurte. Gilbert Boerjan.	219
- Juffrouw 'zang - de - les' musiceert en vertelt. Marie-Jeanne De Smet.	225
- Toondichter en dirigent Oscar Roels (1864-1938). Luc Lekens.	230
- De kleurrijke famielde Van Damme, Eedjen Canon. Eric Vermeirsch.	233
- Lezers aan het woord.	236
- Verschenen.	238

nr. 4-5

- Gentse professoren in de rechten en de letteren. Deel 4. R.C. Van Caenegem.	242-251
- De Brugse poortwijk wil zich afscheuren van Gent. Luc Devriese.	252-264
- Contributiebrug en Contributiestraat. Luc Devriese.	265-283
- Lange Steenstraat - Drongenhof huis Misprouwe. Daniël Van Ryssel.	284-289
- Gentenaars in de Kruisvaart van 1464. Peter Van Keymeulen.	290-298
- Boekenverkoop.	299
- Een Stropke van de Brugsche Puurte. Gilbert Boerjan.	300-306
- De kleurrijke famielde Van Damme. Erik Vermeirsch.	307-309
- Windmolens te Gent in de 14de - 17de eeuw Luc Goeminne.	310
- Wie kent de Koning Willebrug. Luc Devriese, Adrien Brysse, Frank Gelaude.	311-319
- Reilen en zeilen van de stad in 1923. Adrien Brysse.	320-324

- Hippodrooms te Sint-Amandsberg.
Danny Mattens, Luc Devriese. 325-328
- Juffrouw - zang - de - les musiceert en vertelt.
Marie - Jeanne De Smet. 329-331
- Verschenen. 332-333
- Lezers aan het woord. 334-336

nr. 6

- Gentse professoren in de rechten en de letteren. Deel 5.
R.C. Van Caenegem. 338
- Inventaire archéologique nr. 405 (1906)
Grotiske snoet uit de Willem De Beersteeg. 343
- Huis De Baerdemaecker, Désiré Fiévéstraat nr. 34.
Daniël Van Ryssel. 345
- Gentse maritieme reders, scheepsmakelaars en scheepsfinanciers
in de negentiende eeuw.
Guido De Latte. 348
- Rokerelsstraat: rode 'kerels' (mantels), dat wel... maar geen kulders
Luc Devriese, Hans Doesselaere. 363
- Het verdwenen Regnessenstraatje.
Peter Van Keymeulen 376
- Straffe toeren (1820-1824). 387
- Edith Cavell in Gent.
Arthur De Decker. 394
- Een Stropke van de Brugsche Puurte
Gilbert Boerjan. 410
- Een kleurrijke Famielde.
Eric Vermeirsch. 416
- Verschenen. 419
- Steunende Leden. 422
- Inhoud 2015. 426
- Sponsoring renovatie DSMG. 430
- De Graslei voor de restauratie. 432

HET DOCUMENTATIECENTRUM DSMG Begijnhof 46, Sint-Amandsberg, RENOVEERT OP EIGEN KRACHT... EN MET UW HULP?

Op woensdag 1 juli 2015 werd er gestart met een eerste renovatieproject van het Groot Begijnhof in ons convent Engelbertus, Groot Begijnhof 46 te Sint-Amandsberg, vestiging van het documentatiecentrum DSMG (Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis Maurits Gysseling). De firma Frederik Haentjens begon toen effectief met het plaatsen van een centrale verwarming. Met onze vrijwilligers hadden we toen al de voorbereidende werken gedaan, zoals het wegnemen van de oude gasconvectoren, het dichtmaken van al de luchtkanalen in de buitenmuren. We begonnen aan de verhuis van vele documenten en archiefdozen, zodat de meer dan 60 verwarmingselementen kunnen worden geplaatst.

Een andere renovatie betreft het herstellen van de plafonds in diverse lokalen die waterschade leden tijdens de voorbije jaren. Eigenlijk ietsje te vroeg omdat het dak van het convent pas volgend jaar vervangen wordt. Voor het plaatsen van de centrale verwarming moesten vele muren vrijgemaakt worden en zo koppelen we twee grote werken. Na het herstellen van de plafonds en het plaatsen van de verwarmingselementen moet er veel stof verwijderd worden alvorens de schilderwerken te kunnen aanvatten. Naar schatting moet er zowat 1500 m² beschilderd worden in twee lagen. Voor het herstellen en schilderen schatten we minstens 8000 euro nodig te hebben.

Daarom startten we enkele weken geleden een SPONSORACTIE op. De Heemkundige Kring De Oost-Oudburg en de Heemkundige en Historische vereniging Gent, uitgever van Ghendtsche Tydinghen, gaven de eerste aanzet met elk een storting van €500,00 op de rekening van het DSMG.

Kan je ons helpen? Elke schenking, hoe klein ook, is voor ons belangrijk!
IBAN: BE66 9796 1045 3943. Schrijf in de mededeling: Sponsoractie DSMG. Alle milde schenkers worden op onze website www.DSMG.BE vermeld met het gestorte bedrag. Wie liever onbekend blijft, vermeldt in de mededeling: Naamloos. Zelfstandigen en ondernemers die een belangrijk bedrag willen storten kunnen als return een advertentieruimte krijgen op de website van het DSMG, de blog (<http://dsmg2.blogspot.be/>). Daarvoor neemt men dan best contact op met louis.gevaert@dsmg.be of 09/228 73 58.

Er is ook nood aan vrijwilligers om enkele dinsdagen (vanaf 9 tot 18 uur open) of donderdagen (vanaf 13 tot 18 uur open) te komen schilderen (muren, deuren, vensters). Volg de werken op de website van het DSMG: www.dsmg.be
Alvast bedankt!

Louis Gevaert, DSMG en het bestuur van HHKG Ghendtsche Tydinghen

BELANGRIJK BERICHT AAN DE LEZER

Ghendtsche Tydinghen, HET populair - historisch tijdschrift van Gent,
vervolgt in 2016 verder de ingeslagen weg.

**Vernieuw tijdig het lidmaatschap.
Dat bespaart ons veel moeite en kosten!**

Dank zij de milde steun van velen en de gewaardeerde bijdrage van stad
en provincie slagen we in het tijdschrift verder aanbieden tegen de
ongelooflijk lage prijs van 15 euro.

Per stuk, thuis bezorgd, is dat amper 3 euro.

Vergelijk dat even met wat je betaalt voor een weekendkrant boordevol
reclame...

Dat kunnen we enkel dank zij jouw steun, dank zij een relatief hoog
aantal abonnees en vooral ook dank aan de velen die echt steunen en
beschermen door meer te betalen.

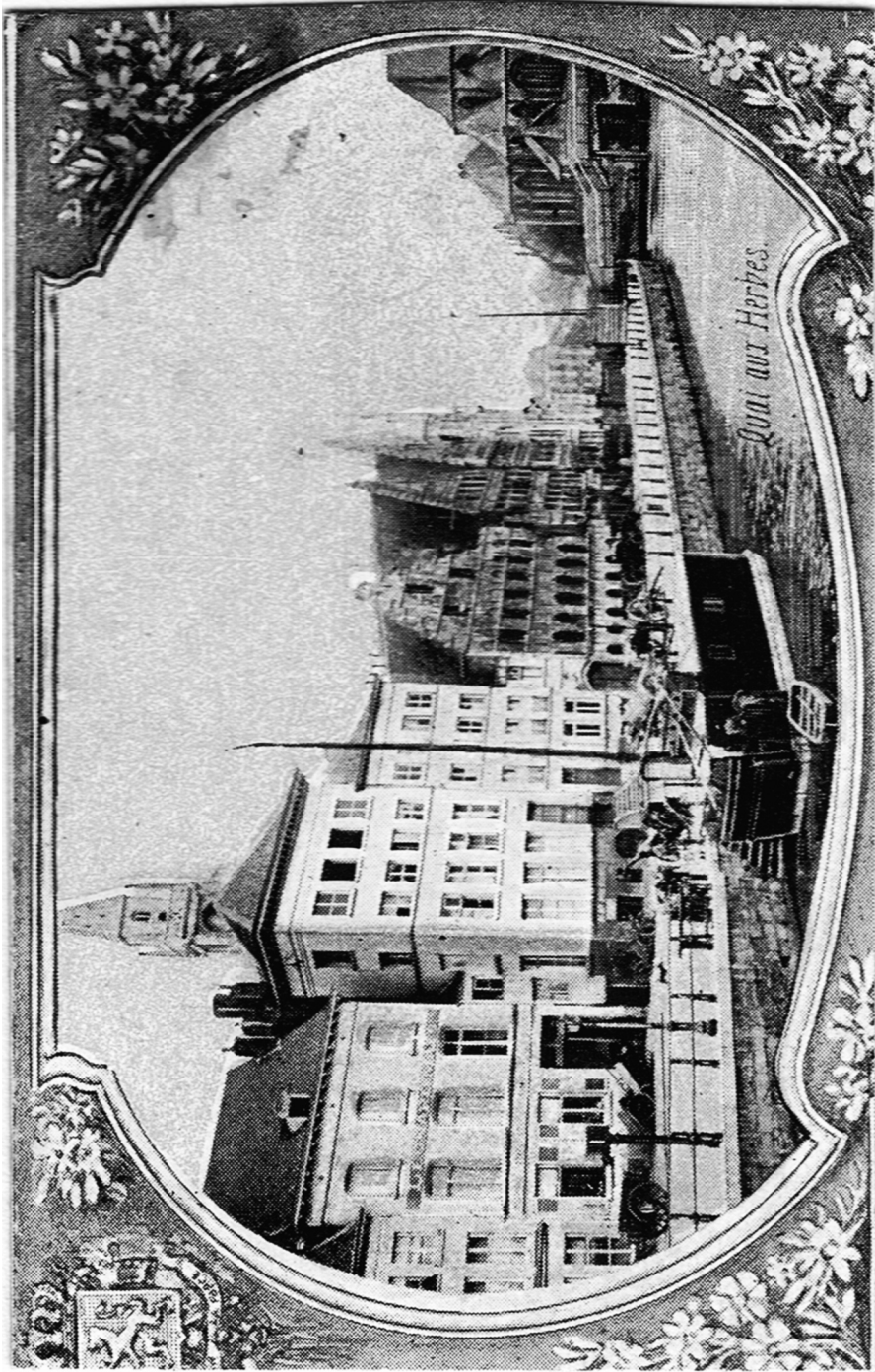
Waarvoor alvast onze welgemeende dank!

Voor de betaling: zie achterkaft

De vermelding van het lidnummer (zie adresetiket) helpt ons
vergissingen te vermijden.

Mocht je dat niet vinden: geen paniek, we redden het wel.

Wil je een ander leveradres dan dat van de betaler, geef dit dan op bij de
'Mededeling'

De graslei voor de restauratie met het oog op de wereldtentoonstelling van 1913.

Ghendtsche Tydinghen is een uitgave van Heemkundige en Historische Kring Gent vzw met de steun van de Stad Gent en de provincie Oost-Vlaanderen.

Zetel: Convent Engelbertus - Groot Begijnhof, huis nr. 46.
9040 Gent (Sint-Amandsberg)
Bibliotheek en documentatieverzameling: in het DSMG, Begijnhof nr. 46,
Sint-Amandsberg: elke zondag van 10 tot 12 uur
(uitgenomen op feestdagen). Gesloten in juli en augustus.

Lidgeld 2015: Gewone leden: 15 euro
Steunende leden: 25 euro
Beschermden: vanaf 30 euro
Te factureren leden: 25 euro
Buitenlandse leden: 25 euro
Postrekening: IBAN: BE73 0001 0504 7360,
BIC: BPOTBEB 1 van de "HHKG" te 9040 Gent.

Secretaris,
Ruildienst en
Administratie:

Nieuwe leden, ontslag, opzeggen, adresveranderingen
en bij het niet ontvangen van het tijdschrift:
Luc Devriese - Goudstraat 12, 9000 Gent. e-mailadres:
g.t@telenet.be - tel. 09 224 05 27 en 0486 176 293
website: www.ghendtschetydinghen.be.

Redactieadres: Clarissenstraat 14, 9000 Gent, tel. 09 329 71 45
Auteurs worden verzocht kopij zo mogelijk digitaal
aan te leveren op: g.t@telenet.be en een afdruk op te
sturen aan het redactieadres

V.U.: Luc Devriese - Goudstraat 12, 9000 Gent.

Druk: NV Drukkerij Verbeke, Lijnmolenstraat 34-36,
9040 Gent,
tel. 09 228 10 33 - e-mail: drukkerij.verbeke@skynet.be

ISSN 1783-9033

